БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ - АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ИНСТИТУТ С МУЗЕЙ

НАУЧНО-ПРОИЗВОДСТВЕНА ДИРЕКЦИЯ

"КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО НАСЛЕДСТВО" - БЛАГОЕВГРАД

ИСТОРИЧЕСКИ МУЗЕЙ - БЛАГОЕВГРАД

XXXIII

НАЦИОНАЛНА КОНФЕРЕНЦИЯ ПО АРХЕОЛОГИЯ

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОТКРИТИЯ И РАЗКОПКИ ПРЕЗ 1987 ГОД.

БЛАГОЕВГРАД
1988 г.

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ: проф. Велизар Велков/отговорен редактор/
к.и.н. Здравка Христова /секретар/
ст.н.с. Ана Радунчева
ст.н.с. Диана Гергова
ст.н.с. Георги Кузманов
н.с. Ирина Щерева
Илия Попов
н.с. Илия Йовков
Борис Цветков

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРАИСТОРИЯ

стр.

Н. СИРАКОВ /София/ - Палеолитни проучвания в Карлуковския карст, община Луковит, Ловешка област 15

Св. СИРАКОВА /София/ - Археологически изследвания в района на с.Муселиево, община Никопол, Ловешка област 16

С. ИВАНОВА /София/ - Късноалеолитно находище при х. "Орфей", с.Борино, Средни Родопи 17

В. НИКОЛОВ /София/- Разкопки на ранонеолитно селище в с. Добриниште, Софийска област 18

В.НИКОЛОВ,К.РОГЕВА,Е.СИРАКОВА/София/,Н.МАДЖЕВ/КАРЛОВО/ Разкопки на ранонеолитното селище Слатина-София 19

П. СТАНЕВ /В.Търново/ - Разкопки на неолитната селищна могила Самоводене край Велико Търново 20

В. НИКОЛОВ /София/ - Разкопки на неолитното селище Кременик край Сапарева баня 21

А. БАКЪМСКА /Перник/ - Разкопки на неолитното селище край с. Гълъбник, Пернишки окръг 22

Г. ИЛ. ГЕОРГИЕВ /София/, СТ. ХИЛЕР /Австрия/,М.КЪНЧЕВ, Т. КЪНЧЕВА /Нова Загора/ - Разкопки на селищната могила до с. Караново, Новозагорско 23

Р. КАТИНЧАРОВ /София/, ЖАН-ПОЛ ДЕМУЛ, М. ЛИХАРДУС /Париж/, ИЛ.КУЛОВ,М.КУЛОВА /Благоевград/-Проучвания на праисторическото селище край с.Ковачево,Сандански 24

А. ПЕРНИЧЕВА /София/, И.КУЛОВ /Благоевград/-Разкопки на праисторическото селище край с.Българчево,Бл-ско 26

Я. БОЯДЖИЕВ,Ив.ВАЙСОВ/София/- Разкопки на неолитното селище Кременица при с.Тополница, Петричко 25

И. АНГЕЛОВА /Търговище/- Спасителни разкопки на праисторическо селище "Резервата" между селата Еленово и Дриново, Разградска област 27
А.РАДУНЧЕВА /София/, АЛ. ШУКЕРОВА /Момчилград/-Разкопки на селищната могила до с.Седларе,Кърджалийско 28
СТ. ЧОХАДЖИЕВ /Кюстендил/ - Разкопки на енеолитното селище в м. "Чардако" край село Слатино,Кюстендилско 29
Р.КАТИНЧАРОВ /София/,Я. ЛИХАРДУС /Саарбрикен/, В. НИКОЛОВ/София/, И. КРЪСТЕВ /Ямбол/- Разкопки на селищната могила при с. Драма, Бургаска област 30
А.РАДУНЧЕВА/София/, Б.КОЛЕВА /Пловдив/- Разкопки на енеолитния култов център до с.Долнослав,Пловдивско .. 31
А.КЪНЧЕВ /София/, Д.ИВАНОВ, Р.КОЖУХАРОВ /Русе/-Археологически разкопки на Русенската селищна могила 32
В.ГЕРГОВ /Плевен/- Разкопки на праисторическото селище в м. "Редутите" при с.Телиш, Ловешка област 33
Х.ТОДОРОВА /София/, Т.ДИМОВ /Толбухин/- Селищна могила "Големия остров" в Дуранкулашкото езеро и принадлежащия ѝ некропол 34
Н. ПОПОВ /Шумен/ -Разкопки на селищната могила край гр. Смядово, Варненска област 35
Х. ТОДОРОВА, И.ВАЙСОВ /София/ - Разкопки на пещера 2961 при с. Байлово,Софийско 36

ТРАКИЙСКА АРХЕОЛОГИЯ

СЕЛИЩА И КРЕПОСТИ

В. ПОПОВ /Созопол/, Научен консултант Р.КАТИНЧАРОВ /София/ - Подводни археологически разкопки в акваторията на Созополското пристанище 39

М. ЛАЗАРОВ /Варна/, К.ПОРОЖАНОВ /София/, В.ПОПОВ /Созопол/ - Урдовиза 39
В. ИЛЧЕВА /В.Търново/- Археологически разкопки на праисторическото селище Хотница-Водопада,Великотърновска община 40
И.ПАНАЙОТОВ,СТ.АЛЕКСАНДРОВ /София/- Раннобронзово селище при с. Мировци, Новопазарско 40
А. ЙОЦОВА /Видин/- Селище от ранната бронзова епоха до с. Градец, Видинско 41
Р. КАТИНЧАРОВ,В. МАЦАНОВА, Д.ГЕНОВ /България/, Н.Я.МЕРПЕРТ,Т.МИШИНА /СССР/ - Българо-съветска експедиция на селищната могила при с.Юнаците,Пловдивска област 42
Р.КАТИНЧАРОВ, Д.ГЕРГОВА /София/,М.КЪНЧЕВ,Т. КЪНЧЕВА /Нова Загора/,Д. ГЕНОВ /София/,Я.СТРОНК С КОЛЕКТИВ /АМСТЕРДАМ/, Х.СУЗУКИ, К.ШОДЖУ, М.ФУДЖИ, Х.КОНДО, Х.КАМУРО, М.ШИНОЗАКИ, Я.КИНПАРА /Токио/-Разкопки на селищната могила при с.Дядово,Новозагорска община 44
М.КЪНЧЕВ, Т.КЪНЧЕВА /Нова Загора/-Разкопки на селищната могила от бронзовата епоха и праисторическо селище от късната бронзова епоха и ранножелязната епоха в Нова Загора 45
Р.КАТИНЧАРОВ /София/, А.ЙОЦОВА /Видин/- Селище от късната бронзова епоха до с. Балей, Видинско 46
И.КАРАЙОТОВ, П.КИЯШКИНА /Бургас/- Тракийско укрепление в околностите на с. Руен, Бургаска област 47
В.ВЕЛКОВ, Л.ГЕТОВ,П.ДЕЛЕВ, К.РАБАДЖИЕВ /София/ Н.ТАНЧЕВА-ВАСИЛЕВА, Д.ДРАГАНОВ, Г.РИБАРОВ,ИЛ.ИЛИЕВ /Ямбол/ Д.НИКОЛОВ /Ст.Загора/Д.СЪСЪЛОВ /Несебър/- Разкопки в Кабиле и неговата околност 48
Д.ГЕРГОВА /София/, Д.ВЪЛЧЕВА, Ж.МИХАЙЛОВА,АЛ.АЛЕКСАНДРОВ /Исперих/-Проучвания в "Сборяново" край Исперих 52

А.БАЛКАНСКА, Г.ВЪЗВЪЗОВА /София/, Б.МАТЕВА /Исперих/- Разкопки на обекта "Демир баба теке" 54

М.ЧИЧИКОВА /София/ с колектив -Разкопки на тракийски укрепен град при водната централа край с.Малък Поровец, Разградска област 55

НЕКРОПОЛИ И СВЕТИЛИЩА

П.ГЕОРГИЕВА /София/ -Надгробна могила край Шабла,Толбухинско,К.ЛЕЩАКОВ /София/, Б.БОРИСОВ /Раднево/-Надгробна могила № 4 при с.Голяма детелина,община Раднево 56

М.КЪНЧЕВ /Н.Загора/- Надгробна могила до с.Голяма детелина 60

Т.КЪНЧЕВА /Н.Загора/- Некропол от ранножелязната епоха южно от с.Богданово, Новозагорско 60

К.КИСЬОВ /Смолян/ - Могилен некропол при с.Ягодина, община Борино 61

Т.ТОТЕВСКИ /Троян/-Тракийски могилен некропол до Троян 61

Г. КИТОВ /София/, П. ПАВЛОВ /Ловеч/- Тракийска могила край с. Смочан, Ловешко 62

Г. КИТОВ /София/, Т.БОРИСОВА /Правец/- Обхождания и разкопки на тракийски могили в община Правец 63

Д.ГЕРГОВА /София/, АТ.ПИСАРЕВ /В.Търново/-Спасителни разкопки на тракийска могила при с.Къпиново, Великотърновско 64

Г.КИТОВ/София/- Могилен некропол при с.Равногор в Родопите 65

К.КИСЬОВ/Смолян/-Проучвания при с.Босилково,Смолянско 67

И.ПЕТРОВ /Хасковс/-Тракийска надгробна могила при с. Горски извор, Хасковско 68

К.ГОСПОДИНОВ /М.Търново/-Тракийски могилен некропол при с.Визица, Бургаска област 66

Г.НЕХРИЗОВ /София/- Проучвания в м."Мишкова нива" при град Малко Търново 69

А.РАДУНЧЕВА /София/,К.КИСЬОВ /Смолян/-Разкопки на скално светилище до с.Босилково,Смолянско 70

АЛ.БОНЕВ/София/,Г.АЛЕКСАНДРОВ /Михайловград/-Тракийски култов комплекс в м."Багачина" край с.Сталийска махала, михайловградска област 71

И.ПАНАЙОТОВ, П.ДЕЛЕВ /София/ с колектив- Експедиция "Етрополе 1987 г." 73

И.ПАНАЙОТОВ /София/-Експедиция "Малък Преславец 1987г." 73

ИЛ.КАТЕВСКИ, Н.ТОНКОВ /София/ - Геофизични изследвания на тракийски обекти 74

АНТИЧНА АРХЕОЛОГИЯ

АНТИЧНИ ГРАДОВЕ

В.ВЕЛКОВ,В.НАЙДЕНОВА, Г.КУЗМАНОВ, А.НИКОЛАЕВА,И.ЦВЕТКОВ /България/,М.БОЛИНИ, Д.ДЖОРДЖЕТИ /Италия/- Разкопки на римския и ранновизантийски град Рациария 78

АЛ.ДИМИТРОВА-МИЛЧЕВА,М. ЧИЧИКОВА,Е.ГЕНЧЕВА, П.ВЛАДИКОВА, Л.ПРЕС,Т.САРНОВСКИ, П.ДИЧЕК-Българо-полски разкопки в римския и ранновизантийски град Нове през 1987 г. 79

Т.ИВАНОВ, Е.ГЕНОВА,Г.КАБАКЧИЕВА,Р.ИВАНОВ, Х.ПОПОВА /София/, Т.КОВАЧЕВА и С.ЛАЗАРОВА /Плевен/-Разкопки в Улпия Ескус 82

Л.СЛОКОСКА,Т.ИВАНОВ,П.ГЕОРГИЕВ,Р.ИВАНОВ,Г.КАБАКЧИЕВА, КР.ВАЧЕВА,В. НАЧЕВА,С. ГОШЕВ/София/,И.ЦЪРОВ,П.ВЛАДКОВА /Велико Търново/-България;А.ПОУЛТЪР,П.СТРЕЙНЧ,Т.БЛАГ, ДЖ.ШЕПЪРД,Р.ФОКНЪР И СПЕЦИАЛИЗАНТИ /Нотингам,Лондон/-Англия- Разкопки в Никополис ад Иструм 85

Л.ОГНЕНОВА-МАРИНОВА /София/, Ж.ЧИМБУЛЕВА, Д.КОЖУХАРОВ, Д.СЪСЪЛОВ /Несебър/-Разкопки и проучвания в Несебър 89

ХР.БУЮКЛИЕВ, КР.КАЛЧЕВ,Д.ЯНКОВ /Ст.Загора/-Спасителни разкопки на централния площад в Стара Загора 91

ХР.БУЮКЛИЕВ, КР.КАЛЧЕВ,Д.ЯНКОВ /Ст.Загора/-Спасителни разкопки на обект "Младежки дом" в Стара Загора 93

Е.КЕСЯКОВА /Пловдив/- Спасителни разкопки на източната част на форума във Филипопол 94

З.КАРОВ,М.МАРТИНОВА /Пловдив/-Спасителни разкопки на северната част на форума във Филипопол 95

В.ТАНКОВА /Пловдив/- Спасителни разкопки на ул."Стоян Чалъков" 1-а в Пловдив 96

В.ТАНКОВА /Пловдив/- Спасителни разкопки на ул."Мали Богдан" в Пловдив 97

К.МАДЖАРОВ, М.МАДЖАРОВ /Хисар/- Разкопки в Диоклецианопол 98

РИМСКИ И КЪСНОАНТИЧНИ ВИЛИ И СГРАДИ

К.ШАЛГАНОВ /София/- Разкопки на вила Рустика край с. Смочан, Ловешко 101

СП.МАШОВ /Враца/ -Разкопки на римска вила при с.Урвене, Врачанско 102

ИЛ.ЦЪРОВ /В.Търново/- Спасителни разкопки край "Лесичерски стълб"- с.Лесичери, Великотърновско 103

Г.РАДОСЛАВОВА-ЧОБАНОВА /Разград/- Спасителни разкопки в м."Пчелина" край Разград 104

С.ТОРБАТОВ -Спасителни разкопки в м."Глината" край с.Гуслар, Тервелско 105

А.САЛКИН /Каварна/,КР.ПАНАЙОТОВА/София/-Разкопки на антична сграда на н. Чиракман - Каварна 106

М.ЛАЗАРОВ, И.ВАСИЛЧИН /Варна/- Разкопки на ул."Цар Иван Шишман" във Варна 107

М.ЛАЗАРОВ,/Варна/, ИВ.КАРАЙОТОВ, И.БОНЕВА,Д.АПОСТОЛОВА /Бургас/-Спасителни разкопки в м."Палеокастро",Поморие 107

АТ.МИЛЧЕВ,П.ДИМИТРОВ /София/,К.КОЙЧЕВА /Габрово/-Разкопки в м."Градът" при с.Крамолин,Севлиевска община 108

Г.КАБАКЧИЕВА /София/- Разкопки на римска вила "Армира" при Ивайловград 109

Л.СТАЙКОВА /Кюстендил/, А.ТОНЕВ /Кюстендил/-Спасителни разкопки на антична сграда в с.Пороминово,Софийска област 110

СЕЛИЩА, КРЕПОСТИ, ПЪТНИ СТАНЦИИ

В.СТОИЧКОВ/Лом/-Разкопки на кастела Алмус 112

Р.ИВАНОВ /София/, В.СТОИЧКОВ /Лом/-Теренно обхождане на долнодунавския лимес в участъка между Рациария и Цебрус 112

Д.ДЖОНОВА /София/- Разкопки на късноантичната крепост "Калето" в Берковица 114

В.БОЖИЛОВА /София/ -Антична резиденция при Костинброд 114

Д.СТАНЧЕВ /Русе/ - Разкопки в кастела Ятрус 115

Ц. ДРАЖЕВА /Бургас/- Разкопки на ранновизантийска крепост в м."Градището-Голое" при с.Лозарево,Бургаско ... 116

Г. ЛАЗОВ /София/ - Разкопки на Беловската базилика ... 117

Д. ДЖОНОВА /София/ - Разкопки на късноантичната крепост "Маркова механа" при Траянова врата 117

В. ЛЮБЕНОВА /Перник/ - Разкопки при махала Арбанас край Радомир 118

СП. МАШОВ /Враца/-Разкопки в "Августе" при с.Хърлец .. 119

НЕКРОПОЛИ, ГРОБНИЦИ

З.ГОЧЕВА, Е.ПЕНКОВА /София/ - Разкопки на тракийското светилище на нимфите при с.Огняново, Пазарджишко 122

А.САЛКИН /Каварна/, Д.ТОПТАНОВ /София/- Проучвания на археологически комплекс "Яйлата" край с.Камен бряг, Каварненско 123
А.АНГЕЛОВ /Девня/- Спасителни разкопки в м."Кабата" при гр. Девня 123
П.ГЕОРГИЕВ /София/, СП.КЪНЕВ /Пазарджик/-Разкопти на антична гробница при с.Баня, Пазарджишко 124
ХР:БУЮКЛИЕВ /Стара Загора/- Новооткрита тракийска колесница в района на Чаталка, Старозагорско 126
Ю.БОЖИНОВА /Благоевград/- Античен некропол край с.Мулетарово, Петричко 127

СРЕДНОВЕКОВНА АРХЕОЛОГИЯ

РАЗКОПКИ В ПЛИСКА

Р.РАШЕВ /Шумен/- Разкопки в дворцовия център на Плиска 132
П.ГЕОРГИЕВ /Шумен/-Разкопки на север от тухлената ограда в Плиска 133
Л.ДОНЧЕВА-ПЕТКОВА /София/-Сгради в южния сектор на западната крепостна стена в Плиска 134
П.ПЕТРОВА /Шумен/ - Вътрешно землено укрепление в Плиска 135
СТ.СТАНИЛОВ /София/-Селище югоизточно от вътрешния град на Плиска 136
Р.ВАСИЛЕВ /София/ - Ранносредновековно селище североизточно от обект 31 във външния град на Плиска 137
Ж.АЛАДЖОВ /София/, П.ПЕТРОВА /Шумен/- Разкопки на обект 40 /Комплекс А/ във външния град на Плиска 137

РАЗКОПКИ В ПРЕСЛАВ

Д.ОВЧАРОВ, Ж.АЛАДЖОВ, Н.ОВЧАРОВ /София/- Разкопки на обект "Преславска архиепископия" 140

М.ВАКЛИНОВА, ИР.ЩЕРЕВА /София/-Разкопки в дворцовия център на Преслав 141
Т.МИХАЙЛОВА, ИВ.ЙОРДАНОВ /Шумен/- Обект "Административна сграда" 142
С.БОНЕВ /Шумен/ - Разкопки в югоизточния район на вътрешния град в Преслав 143
СТ. ВИТЛЯНОВ /Шумен/- Проучвания на сградата в южния сектор на вътрешния град на Преслав 145
К.ПОПКОНСТАНТИНОВ /В.Търново/ - Проучвания на "Черквата с гробница на Чъргубиля Мостич" 146
С. БОНЕВ /Шумен/- Архитектурен комплекс с църква в м. "Селище" в Преслав 147
Т.ТОТЕВ /Шумен/, К.ТОТЕВ/В.Търново/-Разкопки в Патлейна 148

РАЗКОПКИ ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО

З.ГЕНОВА /В.Търново/-Сектор "Главен вход"на Царевец 151
Т.ОВЧАРОВ /В.Търново/-Сектор 38 на Царевец 152

СЕЛИЩА, ГРАДОВЕ, КРЕПОСТИ

Ж.ВЪЖАРОВА /София, П.ИВАНОВ -Проучвания в Козлодуй и местностите "Килера", "Врачанска фуния" и "Калифера" 155
Ж. ВЪЖАРОВА /София/- Разкопки в м. "Манастирчето" при с. Горановци, Софийска област 155
К. КОЙЧЕВА/Габрово/- Късноантичната крепост и град в м. "Градище" при Габрово 156
СТ.АНГЕЛОВА, В.ПЕНЧЕВ/София/, Г.АТАНАСОВ /Силистра/ И.БАЧВАРОВ /Силистра/-Разкопки на Националния резерват "Дръстър" - Силистра 157
Л.ДОНЧЕВА-ПЕТКОВА /София/- Разкопки при с.Одърци, Варненска област 158
СТ.ЛИСИЦОВ /София/, С.МИЛАНОВА /София/-Късноантична и средновековна крепост "Хисаря" край гр.Николаево 159

В.НЕШЕВА, П.ГЕОРГИЕВА /София/, Д.ЯНКОВ /Ст.Загора/ Й. ХЕРМАН, М.ВЕНДЕЛ, Б.БЬОТГЕР, Г.ФОН БЮЛОФ, Б.ДЬОЛЕ, Р.ШПРАВКЕ, Л.МАРТИН /Берлин, ГДР/-Разкопки на "Карасура" при с.Рупките, Хасковска област 160
И.ЩЕРЕВА /София/, П.БЪНОВ,М.РАДЕВА /Сливен, КР.БАЧЕВА /София/- Разкопки на крепостта в Сливен 163
Ж.АЛАДЖОВ /София/, Ц.ДРАЖЕВА /Бургас/, Д.МОМЧИЛОВ /Карнобат/-Крепостта "Меркели" край Карнобат 165
Д.ТОПТАНОВ,А.МЕЛАМЕД /София/, Г.АБДУЛОВ /Панагюрище/-Средновековната крепост "Красен" край Панагюрище 166
В.АНТОНОВА/Шумен/- Проучвания на Шуменската крепост ... 168
Й.АЛЕКСИЕВ,Х.БАЧЕВ /В.Търново/,И.БЪЧВАРОВ /Горна Оряховица/-Разкопки на крепостта "Ряховец" при Г.Оряховица 169
С.СИМЕОНОВ /Севлиево/ - Средновековната крепост "Хоталич" край град Севлиево 171
М.ЦАЧЕВА /Ловеч/-Разкопки на средновековното укрепено селище при с.Дебнево, Ловешка област 172
В.ДИМОВА /София/, СТ.ЙОРДАНОВ /Русе/- Разкопки на средновековния град Червен 173
В.НЕШЕВА /София/,Б.ЦВЕТКОВ,Д.СЕРАФИМОВА,Г.СТОЯНОВ, Ц.КОМИТОВА /Благоевград/-Разкопки в Мелник 173
Г.ДЖИНГОВ,А.БАЛКАНСКА, М.ЙОСИФОВА, Г.РАДИЧКОВ /София/-Проучвания в Калиакра 175
ИВ.ДЖАМБОВ /Хисар/-Разкопки на Аневско кале край гр.Сопот 176
Р.МОРЕВА /Пловдив/-Проучвания на средновековния пласт в Пловдив 178
ХР.БУЮКЛИЕВ,Д.ЯНКОВ,КР.КАЛЧЕВ /Ст.Загора/-Спасителни разкопки в Стара Загора 179
Л.СТАЙКОВА,Р.СПАСОВ,А.ТОНЕВ /Кюстендил/,Ю.ФЪРКОВ /София/ - Разкопки в Кюстендил 181

Б.ВАСИЛЕВ /София/- Разкопки на Боженишки Урвич 182
Р.МОРЕВА /Пловдив/,ХР.БАСАНАКОВ /Асеновград/-Асенова крепост 182
В.ВЪЛОВ /Видин/- Разкопки на замъка "Баба Вида" 183
ИВ.ЙОРДАНОВ /Шумен/ -Проучвания на крепостта "Хисаря" край град Айтос 184

ЦЪРКВИ И МАНАСТИРИ

К.МЕЛАМЕД,А.МЕЛАМЕД /София/,С.КЪНЕВ /Пазарджик/-Църква в м."Църковен рид" край с.Нова махала,Пазарджишко 187
Н.ДАМЯНОВ /Смолян/- Ранохристиянска базилика и некропол в м. "Долна Бартина", община Доспат,Пловдивска област 188
П.ПЕТРОВА /Шумен/- Църквата при с.Сини вир,Шуменско 190
Г.АТАНАСОВ /Шумен/-Манастирска църква при с.Черноглавци 191
М.ВАКЛИНОВА /София/,В.ТАНКОВА /Пловдив/- Разкопки на Червената църква при Перущица 191
А.КОНАКЛИЕВ /Търговище/- Разкопки на черква край село Черковна,Търговищко 193
Р.ПОБОРНИКОВА /София/- Проучване във вътрешността на църквата "Свети Георги" в Кремиковския манастир 194
А.ШОПОВА /Велинград/- Разкопки на средновековната църква № 1 в м. "Чаерджика", Сърнишка община,Пловдивска област 195
Й.АЛЕКСИЕВ, М.РОБОВ /В.Търново/,Н.ТАНЧЕВА-ВАСИЛЕВА /Ямбол/-Християнски комплекс при с.Боден 196
М.КУЗЕВ /Варна/,К.ПОПКОНСТАНТИНОВ /В.Търново/,П.ГЕОРГИЕВ /Шумен/- Разкопки на манастира при с.Равна,Провадийско 197
Н.ОВЧАРОВ /София/Д.ХАДЖИЕВА /Кърджали" - Християнски комплекс в кв. "Веселчани", Кърджали 199
Н.НИКОЛОВА, М. РОБОВ /В.Търново/- Разкопки на Калифаревския манастир 200

В.ДИМОВА, Б.ДИМИТРОВ /София/- Разкопки в манастира "Св. Иван Предтеча" при Созопол 201
М.АСПАРУХОВ /Плевен/-Спасителни разкопки в Никопол 202
И.СОТИРОВ /София/ И.ЛУКАНОВА /Чипровци/-Разкопки на манастира в гр. Чипровци 203

НЕКРОПОЛИ

Р.РАШЕВ /Шумен/, СТ.СТАНИЛОВ /София/, Г.АТАНАСОВ /Силистра/-Ранносредновековен некропол при с.Ножарево, Разградска област 206
СТ.АНГЕЛОВА, Л.ДОНЧЕВА-ПЕТКОВА /София/- Ранносредновековен некропол при с.Топола, Варненска област 206
В. ЙОТОВ, В.ПАРУШЕВ /Толбухин/- Ранносредновековен некропол в стопанския двор на с.Хитово, Варненска област 207
М.ДИМИТРОВ /Балчик/ -Разкопки и проучвания в Балчик 209
Т.БАЛАБАНОВ /Шумен/- Спасителни разкопки на ранносредновековен некропол в кв. "Дивдядово", Шумен 210
П.ПЕТРОВА/Шумен/- Некропол от VIII-IX в. в района на Шумен 211
ИЛ.АНГЕЛОВА /Търговище/ - Средновековен некропол "Резервата" между селата Еленово и Дриново,Разградска област 212
СТ.СТОЯНОВ /Разград/ -Сондажни разкопки на некропол край с. Равно, Разградска област 213
АЛ.КУЗЕВ, ИВ.ВАСИЛЧИН /Варна/- Сондажни проучвания късносредновековни некрополи до с.Лопушна,Врачанско 214
КР. СТЕФАНОВА /Казанлък/ - Сондажни разкопки в двора на джамията в Казанлък 215

ОБХОЖДАНИЯ И СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ

Т.БАЛАБАНОВ /Шумен/ - Теренни обхождания в Каспичанската община 217
К.МЕЛАМЕД /София/ Д.ХАДЖИЕВА /Кърджали/ - Теренни обхождания в района на с. Подкова, Кърджалийско ... 218

К.МЕЛАМЕД /София/, ВЛ.БАРЯКОВ /Банско/ - Теренно обхождане на землището на Банско 219
ВЛ.ГЕНОВА /В.Търново/- Обхождане и сондажи в землището на с. Владимировци, Разградско 219
С. ЛИСИЦОВ /София/- Сондажни проучвания на крепости по южния и средния дял на източна Стара планина 220
М. ДИМИТРОВ /Балчик/ - Обхождания в района на Хърсово и Ружица, Николакозлевска селищна система,Варненска област 221
Б.БОРИСОВ /Раднево/ КР. ЛЕЩАКОВ /София/- Експедиция "Марица- изток 87" 222

ПОДВОДНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ

А. САЛКИН /Каварна/, ХР. АНГЕЛОВА - Подводна археологическа експедиция "Каварна-87" 225
М. ЛАЗАРОВ /Варна/ - Подводни археологически проучвания в Поморийското езеро 225
Б.ВЕЛКОВ, В.НАЙДЕНОВА, Б.ДИМИТРОВ /София/ Подводни археологически проучвания по Южното Черноморие 226

ПРАИСТОРИЯ

Николай Сираков /София/

ПАЛЕОЛИТНИ ПРОУЧВАНИЯ В КАРЛУКОВСКИЯ КАРСТ, ОБЩИНА ЛУКОВИТ, ЛОВЕШКА ОБЛАСТ.

През юли 1987 год. продължиха разкопките на палеолитни находища в карстовия комплекс "Темната дупка" - "Проходна" при с. Карлуково.

Работи се основно в пещерата "Темната дупка".

През отчетния сезон бе започнато палеоботаническо изследване на всички сондажи с археологически материал. Взеха се проби от вертикални колонки и започна изпълнение на двегодишна програма за установяване на съвременния интензитет и състав на отлагане на цветния прашец непосредствено при сондажите, както и в разни точки от морфологията на микрорайона. От особено значение е привързването на палинологичните проби към вече добре разпознати в стратиграфско седиментологическо и археологическо отношение профили, които освен това са абсолютно датирани.

Въпреки, че по-голямата част от граветските пластове в пещерата "Темната дупка" са вече разкопани, през последния сезон бяха направени съществени допълнения в тяхната стратиграфия, хронологията на заселването и характера на отделните ансамбли /главно по данни от сондаж ТД V/. Бяха уточнени и по-ясно разграничени фазите на заселване. Те са минимум 15, при това вече разполагаме с данни не само за хронологическото им редуване, но и за доста точната продължителност на някои от тях.

През 1987 год. беше проучена и по-голямата част от ориняшките пластове. Докато в самата пещера "Темната" те съдържат по-късен ориняшки материал, то пред входния отвор бе разкрито културно ниво вероятно от самото начало на късния палеолит. Нов резултат се получи в разграничаването на 3 оринашки нива в сондаж ТД I /в пещерата/, което бе особено трудна задача поради нарушаването им от ерозионни процеси. По такъв начин вече разполагаме и със значителна оринашка секванция, още повече като се има предвид възможността за понататъшното ѝ разграничаване и уточняване на нейната хронология.

Свобода Сиракова /София/

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ В РАЙОНА НА С. МУСЕЛИЕВО, ОБЩИНА НИКОПОЛ, ЛОВЕШКА ОБЛАСТ.

През 1987 година усилията на Групата за палеолитни проучвания бяха насочени към изследване на обектите в района на с. Муселиево - сондажите "Западен" и "Осъм".

В сондаж "Западен" бе достигната дълбочина спрямо основния репер - 11.50 м. Бяха открити 70 броя артефакти /кремъчни/ в пласт А. По отношение на техниката и типологията намерените артефакти могат да бъдат отнесени към следните групи: ядра, отломъци, люспи, получени от изготвянето на листовидните форми. На базата на стратиграфски наблюдения и регистрирането на намаляване на кремъчните артефакти може да се предполага, че сондаж "Западен" е разположен в периферията на находището.

Интересни въпроси възникнаха при проучването на сондаж "Осъм". Последният бе заложен непосредствено на десния бряг на река Осъм, на около 2.30 м. над нея, на заливната тераса. Културният пласт е компактен, с дебелина от 5 до 30см, като кремъчните артефакти са около 80 процента от общия брой на находките. Керамичните фрагменти са около 17 %, а костният материал - 3 %. Степента на запазеност на повърхностите и ръбовете на кремъчните артефакти не дават основание да се предполага някакъв по-значителен транспорт, а по-скоро известно преотлагане и слягане на културния пласт.

Керамичните фрагменти според специалистите в тази област се отнасят към периода на прехода от късноборнзовата епоха и преди всичко към началото на ранножелязната епоха.

Стефанка Иванова /София/

КЪСНОПАЛЕОЛИТНОТО НАХОДИЩЕ ПРИ Х. "ОРЕЙ", с. БОРИНО, СРЕДНИ РОДОПИ.

Чрез проучените 33 м^2 разкрихме част от находището, разположено на север и на изток от проучената досега площ. С това се установи южната и западната периферия на находището. Обектът е разположен на речна тераса, северната част на която е унищожена от склонове и гравитационни процеси. Бяха намерени няколко хиляди артефакта. Преобладават отпадъците от обработката и експлоатацията на ядра, както и отпадъци от производството на оръдия. Върху разкритата площ се очертава индивидуално работно място, характерно с подчертано струпване на кремъчни артефакти. Твърде разнообразни са кремъчните ядра. Сред оръдията преобладават граветските върхове и пластини, стъргалки, оръдия с назъбващ и вдлъбващ ретуш, ретуширани пластини и пластинки и пр. Типологически материалите се отнасят към крайната фаза на късния палеолит - тардиграветските култури, разпространени в южната част на Европа, съществуващи през периода 20000 - 18000 год. пр. н. е.

Васил Николов /София/

РАЗКОПКИ НА РАННОНЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ В С. ДОБРИНИЩЕ, СОФИЙСКА ОБЛАСТ.

Останките на раннонеолитното селище лежат под ценралната северна част на съвременното село Добринище. Раннонеолитното селище е имало площ около 7 дка. Намирало се е на първата незаливна тераса на р. Валявица, на около 150 м. от нея. На около 120 м. североизточно от селището се намира горещ минерален извор.

Спасителните сондажни разкопки се проведоха през април 1987 г. Направени бяха 6 сондажа. Общата им площ е 130 м^2, от които около 60 м^2 попаднаха на здрав културен пласт. Намерената керамика дава основание за датиране на селището към втората половина на ранния неолит в долината на Места.

Най-интересни резултати даде сондажът в двора на Слави Милушев /площ 36 м^2/. Установени бяха останки от наземно жилище. Подът е направен от дебел пласт глина, трамбована върху дървен гредоред. С цел по-добра изолация от влагата, подът е бил изпечен. Върху него бяха установени останки от огнище, пещ с подковообразна форма, зърнохранилище и хромелно съоръжение. Зад пещта беше разчистена хранилищна яма. Тя има кръгла форма и едно полукръгло разширение в едната страна.

Сред находките рязко преобладават огладените каменни оръдия. Намерен беше един фрагмент от антропоморфна статуетка. Сред фрагментите от керамични съдове по-голямо значение за датирането на селището имат рисуваните. Орнаментацията е изпълнена само с бяла боя, някои мотиви имат сходство с тъмнорисуваната керамична украса от долината на Струма. В сравнение със селището край Елешница, това в Добринище бележи по-късен етап на ранния неолит в долината на Места.

В.Николов, К.Рогева, Е.Сиракова /София/, Н.Маджев /Карлово/

РАЗКОПКИ НА РАННОНЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ СЛАТИНА /СОФИЯ/.

През 1987 г. продължи проучването на I строителен хоризонт на селището на площ от около 1500 кв.м. Бяха маркирани, без да бъдат напълно проучени, останките от три жилища разположени близо едно до друго в южната част на разкопаваната площ в почти правилна редица с посока изток-запад. В северозападния ъгъл на най-западното жилище /2/ бяха установени силно разрушени останки от основа на пещ. Формата й по всяка вероятност е подковообразна, и е имала отвор на запад. В района на жилището са регистрирани нарушения от кабелния изкоп с направление изток-запад и две ями /квадратна и правоъгълна/, които са разрушили почти изцяло югоизточната и централната му част. Южният и част от източния край на постройката са ограничени от пласт, включващ голямо количество дребни и средноголеми камъни, кости от животни и фрагменти от керамични съдове. Част от жилище 3 остава в южния профил на проучвания сектор. Северозападният му ъгъл е разрушен от преминаващия в този участък канален изкоп. Установени бяха само очертанията на постройката и фактът, че нивото на разрушенията й лежи на около 0,10 - 0,15 м. по-ниско от нивото на другите две жилища. Най-източното жилище /1/ също е силно засегнато от по-късни вкопавания. Има податки за наличието на още поне 3 жилища.

Количеството на добитите находки е голямо. Най-характерни за селището са фините съдове с червена ангобирана повърхност и рисувана украса, нанасяна с тъмни бои.

Петър Станев /Велико Търново/

РАЗКОПКИ НА НЕОЛИТНАТА СЕЛИЩНА МОГИЛА САМОВОДЕНЕ КРАЙ ВЕЛИКО ТЪРНОВО.

През 1987 година продължиха спасителните археологически проучвания в западната част на неолитната селищна могила Самоводене. Изследванията обхванаха най-ранния строителен хоризонт в сектори VI^{и}, VI^{л}, VII$^{а-ж}$.

След документирането на профила в сектор VI от екип в състав: ст.н.с.I ст.д-р Х. Тодорова, И. Вайсов от АИМ при БАН, П. Станев - ръководител на разкопките и А. Бакъмска от ОД "КИН" - гр. Перник, започна неговото разкопаване в сектори VI, VI^{я} и VI^{б}.

Проучванията през 1987 година в голяма степен позволиха да се изясни площта, върху която са били разположени селищата от ранния и средния неолит. На запад ранонеолитното селище е отбранявано от вал и палисада. В определен момент на ранния неолит тази отбранителна система вероятно се е оказала неефикасна, поради което на около 20 м. източно от нея е изградена втора, състояща се от ров, вал и палисада. След проучванията през 1987 година се засили убеждението за наличие на ранонеолитен култов комплекс, състоящ се от сграда, култово съоръжение в нея и култов кладенец. В хоризонт, отнасящ се към крайния етап на средния неолит в сектор VII, се откриха нови две вкопани в терена пещи /тандири/, с което общото им количество нарасна на шест. Отново в сектор VII, в самата периферия на селището, се проучиха две вкопани жилища, които са вкопани на дълбочина 1,20 и 1,40 м. от нивото на съвременния терен. Едното от жилищата има седловидна долна част. Вкопаните жилища от Самоводене имат точни паралели с вкопаните жилища, открити в хоризонт, отнасящ се към прехода от средния към късния неолит в праисторическото селище Качица, В. Търново.

Васил Николов /София/

РАЗКОПКИ НА НЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ КРЕМЕНИК КРАЙ САПАРЕВА БАНЯ

През 1987 г. на площ 400 кв.м. бяха проучени останките от най-горното раннонеолитно селище. Останки от жилища бяха фиксирани в северната половина на разкопаваната площ. В южната половина беше установено място за изхвърляне на пепел и отпадъци.

По време на съществуването на първите три раннонеолитни селища като място за изхвърляне на пепел и отпадъци е използувано естествено хлътване на терена в северозападната периферия на селището. Това място влиза частично в разкопаваната площ. След разрушаването на постройките от третото селище, те са изместени към север, а върху техните останки е сформено бунище. То е било използвано и през средния неолит. В края на ранния неолит е настъпила промяна в топографията на селището. Първоначално използваното суходолие се е запълнило, а селището е било изнесено към север на здрав стерилен терен. На същото място то е съществувало през средния и в началото на късния неолит.

Най-ранният пласт на бунището се състои от пепел и много фрагментирани предмети: култови масички, антропоморфни и зооморфни статуетки, тежести за тъкачен стан.

Останките от постройки в северната част на разкопаната площ се изразяват в три струпвания от ломени камъни и останки от три основи със замазки на огнище и пещи. Към IV хоризонт се отнасят и съоръженията, проучени в северната периферия на селището.

Анета Бакъмска /Перник/

РАЗКОПКИ НА НЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ КРАЙ С. ГЪЛЪБНИК, ПЕРНИШКО

Разкопките на раннонеолитното селище край с.Гълъбник се проведоха в южната половина на западния сондаж на площ от 500 кв.м. В сондажа беше приключено разкопаването на пластовете с черно и червено рисувана керамика и започна проучването на пласта с бяло рисувана керамика. Всички съоръжения от пласта са с бялорисувана керамика.

До южния профил беше открита част от опожарена сграда. Горялата й източна стена е запазена на височина до 40 см. Изградена е от трамбована пръст, измазана от вътрешната страна с глина. Помещението вероятно е хамбар, защото в него беше намерено огромно количество овъглено заедно с класовете зърно.

В централната част на сондажа на дълбочина 2,55 - 3,00 м. беше открито опожарено помещение, разбито от многобройни ями. Запазена е малка част от основата на пеща. До една от стените са разположени три зърнохранилища, пълни с овъглено зърно. В жилището е намерена колективна находка от оръдия в различна степен на завършеност и пет глинени съда, два от които са рисувани с бяла боя.

Бяха открити голям брой оръдия на труда от камък, камък и кост и огромно количество фрагментирана керамика.

Г.Ил. Георгиев /София, Ст. Хилер /Австрия/, М. Кънчев, Т. Кънчева /Нова Загора/

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ДО С. КАРАНОВО, НОВОЗАГОРСКО

През 1987 г. продължиха археологическите разкопки на селищната могила до с. Караново от българо-австрийска археологическа експедиция.

Работи се в северния и южния сондаж. В южния сондаж се проучи II, III и IV хоризонт на периода Караново II. На нивото на II хоризонт се разкриха отделни жилищни съоръжения: ямички за изхвърляне на пепел, основи на пещи.

На нивото на III хоризонт се разкри изцяло запазено жилище. То се състои от две помещения с почти правоъгълна форма. Размери на северното помещение: 4.50/4.80 и 7/3.20 м. В това помещение се разкри основа на пещ, със запазена част от свода. Пред нея е изградена правоъгълна глинобитна площадка, до която се намериха хромелни камъни и чукалка.

Южното помещение е с размери: 4.58/4.25 - 3.82/3.16 м. В него се разкриха основи на питоси.

На нивото на III хоризонт се разкриха и части от други постройки и съоръжения: стенички и основи на пещи и ямички за събиране на пепел, основи на питоси.

На нивото на IV хоризонт се разкриха отделни съоръжения, основи на пещи и др.

В северния сондаж се проучи отчасти разрушена стена, която вероятно се отнася към халколита. Оръдията на труда са изработени от кости рог и от камък и кремък.

Към култовите предмети се отнасят фрагменти от масички, украсени с врязан и инкрустриран с бяла материя орнамент, глинени антропоморфни и зооморфни идоли.

Украшенията включват амулети и глинени гривни. Керамиката е характерна за период Караново II: купи, чаши, паници, гърнета и други.

Р.Катинчаров /София/, Жан-Пол Демуль, М. Лихардус /Париж/,
Ил. Кулов, М. Кулова /Благоевград/

ПРОУЧВАНИЯ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ КРАЙ С. КОВАЧЕВО, САНДАНСКО.

През 1987 г. бе проучена площ от 1000 м^2. Целта на проучванията беше:

1. Да се разчисти проучваната площ от първия разрушен хоризонт.
2. Да се изясни характера на насипа /ниво 1 А/ в периферията на изкопа.

В централната част на изкопа втория неразрушен хоризонт се показа на дълбочина 0.30 - 0.60 м. Пръстта е сива до сивокафява.

В южната част на кв. В прави впечатление голямата концентрация от средноголеми камъни, в това число горен хромелен камък, хаван и голямо количество горяла мазилка. Най-вероятно те са от последния раннонеолитен строителен хоризонт.

По-ясна е ситуацията в кв. К, където през този сезон се концентрира работата за разчистване на жилище, принадлежащо на същия хоризонт. Разкри се основата на пещ с правоъгълна форма. На около 0.80 м. северозападно от нея се очерта второ съоръжение наподобяващо основата на пещ.

В квадрати С и Д се стигна до дълбочина 1.30 м. На това място се откри пласт с дребни чакълести камъни. Върху камъните лежи пласта от тъмна пръст, означена като ниво 1 А.

Голямата денивелация на терена, големите каменни блокове в периферията и откритите железни гвоздеи около тях, ни кара да приемем, че става въпрос за подравняване на терена с хумостна пръст от други части на селището в много по-късни епохи.

Откритият керамичен материал принадлежи на две епохи- ранен неолит и ранен бронз. Ранният неолит се характеризира с бяло рисуваната керамика с голямо разнообразие на мотивите, при които се открояват мотивите с паралелни линии и защрихован триъгълник. Това тясно свързва този обект с обектите по долината на река Струма, Софийското поле и Златишко-Пирдопската котловина /Крайници, Прибой, Гълъбник, Перник, Кремиковци, Чавдар/. По-слабо са изразени връзките с раннонеолитните обекти по долината на Вардар /Анзабегово, Връшник, Велушка тумба/.

Втората група керамика - от раннобронзовата епоха, е застъпена в по-малко количество. В нея се забелязват елементи от придунавските култури /Костолац, Коцофени - Магура/ и от тракийската низина култура Езеро - фаза Михалич.

В основа на това можем да приемем, че непосредствено върху последния хоризонт от раннонеолитната епоха е съществувало селището от раннобронзовата епоха, което сега може да се регистрира в отделни места чрез останалите от него ями.

Л. Перничева /София/, И. Кулов /Благоевград/

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ КРАЙ С. БЪЛГАРЧЕВО, БЛАГОЕВГРАДСКО.

Археологическите проучвания имаха за цел окончателното изчерпване на културния пласт в северния и южния сектор на обекта.

Жилище 1 и жилище 4 са имали един от рай-ранен строителен етап, след който някои дупки от колове и ями, запълнени с мазилки, са били нивелирани с чиста глина за следващия строителен етап. Първоначалното застрояване на жилище 1 се е ограничавало вероятно с полувкопаното правоъгълно жилищно помещение. През по-късния етап е поставен таван с гредоред. Таванът е бил същевременно под на втори етаж или на таванско помещение под покрива.

В изграждането на пода на пещите са употребявани големи и малки хоризонтални каменни плочи, слабо издигнати от нивото на пода. Сводът на пещта в жилище 4 е укрепен в основата си с големи речни камъни, наредени в дъга.

При внимателното сваляне на пластовете от централния профил се потвърди фактът, че теренът на жилище 1 е бил няколко пъти повдиган и нивелиран за по-късни преустройвания на жилището на същото място, с някои изменения в плана.

Керамиката в жилището и ямите датират най-ранният етап на селището към последната фаза на ранния неолит в Централнобалканската зона.

Я. Бояджиев, Ив. Вайсов /София/

РАЗКОПКИ НА НЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ КРЕМЕНИЦА ПРИ С. ТОПОЛНИЦА, ПЕТРИЧКО

През 1987 г. работата на неолитното селище Кременица при с. Тополница бе съсредоточена в квадрати М 14, К14, К15 и 15, съседни на проучваното през 1985-86 год. жилище № 2. Жилище № 2 лежи в една редица със землянки № 4 и 5, намиращи се южно от него.

Установи се, че границите на жилище № 2 се маркират от кръгли дупки. Вероятно те са от големи колове, участващи в конструкцията на стените на жилището.

В квадрат К 14 се откриха две големи ями, покрити с 0.10 м. дебел слой керемидено червена стерилна глина.

В източната половина на кв. 15 се разчисти югозападният ъгъл на наземно жилище № 3. Западната стена е маркирана от ивица кафява глина. В нея се установиха три дупки от колове, като едната се намира точно в ъгъла. От вътрешната страна на обмазката се проследява редица от несвързани помежду си камъни, които следват посоката на стената. На 0.15 м. от стената се намира квадратна пещ със заоблени ъгли.

Жилище № 3 продължаваха в непроучените квадрати К 15 и 16. Проучената му част лежи върху сивозеления запълнител, характерен за вкопаните обекти от най-долния, III хоризонт. Откритите в разкопаната част на жилище № 3 материали са сравнително малобройни. Фрагментираният керамичен материал, както и оръдията на труда, не се различават от откритите до сега.

И. Ангелова /Търговище/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКО СЕЛИЩЕ "РЕЗЕРВАТА" МЕЖДУ СЕЛАТА ЕЛЕНОВО И ДРИНОВО В РАЗГРАДСКА ОБЛАСТ

През 1987 година продължиха спасителните разкопки на праисторическото селище "Резервата".

Заедно с откритите нови погребения, броят на погребенията в проучвания некропол е 127.

В рамките на стария сондаж бяха проучени 22 ями, с което общият брой на ямите е 34. Новооткритите ями имат кръгла, осморкообразна и неправилна продълговата форма. Запълнителят на всички ями съдържа бяла и черна пепел, много оръдия на труда от кремък, камък, кост и рог, както и керамични фрагменти, характерни за култура Караново II.

В разширения западен сектор на обекта бе премахнат хумосният пласт. Поради силната денивелация и продължителната обработка на терена, под хумосния пласт се откриха силно разбъркани останки от бронзовата епоха, енеолита и средния неолит.

От бронзовата епоха се откриха части от 3 жилища със запазени частично основи.

От енеолитната епоха се откриха опожарени останки от стени на жилища и добре запазен ъгъл на жилище. Откритите в него керамични фрагменти и съдове са характерни за култура "Поляница".

В два от секторите се откриха части от подовете на жилища, 3 пещи и керамика, характерна за култура Караново III.

А. Радунчева /София/, Ал. Шукерова /Момчилград/

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ДО С. СЕДЛАРЕ, КЪРДЖАЛИЙСКО

През 1987 г. бе изцяло проучен IV строителен хоризонт, отнасящ се към късната новокаменна епоха – период Караново III. През този период селището не е било укрепено. Централната му част е била настлана с речни валутаци. Около широката настилка са били разположени няколко леки навеса или колиби.

Местата на пещите бяха фиксирани от силно разрушените им основи. Там, където бяха открити по-добре запазени съоръжения от този вид, имаха само една тънка замазка. Това селище е имало временен характер.

В най-голямо количество бяха открити костени гладилки и шила. Това показва, че през дадения период селището е било свързано с пребиваването на ловни групи, които на място са извършвали първичната обработка на кожите.

Ст. Чохаджиев /Кюстендил/

РАЗКОПКИ НА ЕНЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ В М. "ЧАРДАКО" КРАЙ СЕЛО СЛАТИНО, КЮСТЕНДИЛСКО

Целта на археологическите проучвания през 1987 год. бе да се проучи западната половина на селището до стерилна глина.

III и V хоризонти в проучената площ са маркирани с голямо количество разхвърляни камъни и няколко полуразрушени основи на пещи. Между тези хоризонти бе установено прекъсване, пласт, който не съдържа камъни или съоръжения, а керамиката в него е в минимално количество.

Пещите от IV хоризонт са изградени в основата си от насипан дребен речен чакъл.

Сравнително голямо е количеството на костените сърдия на труда, сред които се откроява т. нар. "рало-кука", изработено от рог на елен.

Керамиката от III и IV хоризонт е с дебелостенни съдове с профилирано навън устие и врязана украса; вертикални дръжки с конусовиден израстък; удебелени дъна.

За пръв път от началото на проучването V строителен хоризонт бе потвърден със съоръжения – три основи на пещи и глинобитна "Г" образна оградка, отделяща мястото за стриване на зърното.

Керамиката от V хоризонт в по-голямото си количество е неукрасена. Характерна е комбинираната украса – графитна и врязана.

От предметите, свързани с духовния живот на енеолитното селище от долината на р. Струма, особено внимание заслужава почти изцяло запазената седяща женска фигурка с врязана украса и портретни черти. За пръв път е открита рисувана с графит женска фигура в поза на адорация върху отворен модел на жилище.

Проучените III и IV хоризонти се отнасят към втората, а представя първата фаза на ранния енеолит от долината на р. Струма.

Р.Катинчаров /София/, Я.Лихардус/Саарбрюкен/,
В. Николов /София/, И. Кръстев /Ямбол/

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ПРИ С. ДРАМА, БУРГАСКА ОБЛАСТ

Проучванията се проведоха върху 1500 кв. м.площ. В долния културен пласт бяха разкрити цялостно или частично останките от още 8 раннохалколитни постройки. Пещите са били долепени до една от стените.

В горния културен пласт са били регистрирани останки от 9 къснохалколитни постройки. Дългата им ос е ориентирана в повечето случаи изток-запад. Подовете им почти винаги са били направени върху гредоред.

Изграждането на стените на постройките в двата пласта е сходно – чрез плет, измазан с глинена замазка. В

раннохалколитните постройки е използвана сива глина, а в къснохалколитните – жълта.

В развалините на една от къснохалколитните сгради бяха установени останки от 35 керамични съдове, които са били наредени на дървени полици.

Двата културно-хронологически пласта в Драма се отнасят съответно към културите Караново V и Караново IV.

Проучени бяха и няколко ями от средната бронзова и ранната старожелязна епоха.

А. Радунчева /София/, Б. Колева /Пловдив/

РАЗКОПКИ НА ЕНЕОЛИТНИЯ КУЛТОВ ЦЕНТЪР ДО С.ДОЛНОСЛАВ, ПЛОВДИВСКО

През 1987 г. продължиха археологическите разкопки на енеолитния култов център до с. Долнослав. Те бяха проведени върху северната периферия на могилата. Проучена бе площ от 400 кв. м. В тази част на селището се разкриха останките на още две храмови постройки. Едната от тях е с поусложнен план и оградена от две изображения на змии. Вътрешността на това помещение изцяло беше запълнена от силно горели и ситно счукани кости. В центъра на помещението бе разчистено огнище. Второто помещение на същата постройка е изпълнено с релефни изображения на идоли и различни знаци на символиката.

Втората храмова постройка е била също с усложнен план и е била свързана с проучения през предходните години кръгъл храм. Тук най-добре бе запазен слънчев диск, възседнал видово неопределимо същество. Кръглият храм е бил поместен между рогата на огромна букрания.

При почистването на цялата периферия на могилата се установи, че площта на застрояване на култовия център е била оформена сложна фигура.

Беше проследен и път, започващ от южната периферия на селището. Проследен беше в продължение на 150 м. Направен е от дебела /до 0.50 м./ каменна настилка. Ширината на платното му е достигала до 6 м. Откритата по трасето и между камъните керамика показва, че пътят е бил използван и през ранната новокаменна епоха.

К. Кънчев /София/, Д. Иванов, Р. Кожухаров /Русе/

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА РУСЕНСКАТА СЕЛИЩНА МОГИЛА

През 1987 год. напълно бяха проучени културните наслоявания на II /XIII/ строителен хоризонт. Цялостно и частично се разкриха 25 жилища, чиято планировка е близка до тази на сградите от I строителен хоризонт. Характерна е голямата просторност на сградите, проходите между тях и на незастроеното пространство в центъра на селището.

Чрез два сондажа и една траншея се доказа наличието на вал и ров, които защитавали селището от юг. Тези теренни проучвания доказват, че селището се е намирало върху малък, изкуствено създаден полуостров. С изчерпването на II строителен хоризонт се разчистиха последните останки от основата на оградния зид, построен през бронзовата епоха.

Статистическите данни от обработката на масовия керамичен материал от II строителен хоризонт разкриха засиленото присъствие на неолитните традиции. Завишено е количеството на "въжестите дръжки", правите и изтънени устия, ниските кухи столчета и високите плътни дъна.

Открити са общо 4 546 артефакта, от които 4 203 от кремък, 114 от камък, 107 от кост и рог, 96 от глина и 26 от раковина.

В. Гергов /Плевен/

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ В М. "РЕДУТИТЕ" ПРИ С. ТЕЛИШ, ЛОВЕШКА ОБЛАСТ.

Разкопките имаха за цел цялостно проучване на южния сектор и терена, южно от селището.

Разкрити бяха четири жилища, разположени непосредствено под I строителен хоризонт, датиращи от ранния халколит. Новите данни изменят досегашната стратиграфия на праисторическото селище Телиш - Редутите:

I хоризонт - Ранен халколит - култура Градешница.

II хоризонт - Късен халколит - култура Криводол-Салкуца-Бубани - "Класическа Фаза". Датировка по C_{14} - 3450 ± 50 г. пр.н. е.

Хиатус между II и III хоризонт.

III хоризонт. Финал на халколита - култура Криводол-Салкуца-Бубани. Датировка по C_{14}3290 ± 45 - 3220 ± 45 г. пр.н. е.

IV хоризонт. Култура Телиш. Нова култура. Синхронизира се със Салкуца IV, Хунядихалом и хоризонта на шайбовидните дръжки по Средния и Долен Дунав.

Разкопките на II и I хоризонт допринесоха за изясняване цялостната планировка и техниката на изграждане на жилища.

Х. Тодорова /София/, Т. Димов /Толбухин/

СЕЛИЩНА МОГИЛА "ГОЛЕМИЯ ОСТРОВ" В ДУРАНКУЛАШКОТО ЕЗЕРО И ПРИНАДЛЕЖАЩИЯ Й НЕКРОПОЛ

През 1987 г. продължиха разкопките на селището от късната бронзова и ранната желязна епоха, разположено по южния и западния склон на Големия остров. Открити бяха останките от четири абсидни сгради. Най-добре запазена е сграда XV. На дълбочина от 9.50 до 11.10 м. спрямо централния репер на могилата са установени шест строителни етапа: четири от времето на късната бронзова епоха - култура Кослоджени - Сабатиновка, един от времето на прехода към ранножелязната епоха - етап Сихлиану, и един от ранножелязната епоха - култура Бабадаг I. Беше извлечена ценна информация за строителството и вътрешната архитектура на жилищата от късната бронзова епоха, начина на изграждане на пещите и прилежащите им съоръжения в рамките на селището.

След свалянето на обрушения вече централен профил на селищната могила беше разчистена сравнително добре запазена източна стена на жилище II от IV строителен енеолитен хоризонт. Откри се запазена до височина 0.75 м. каменна стена /цокъл/, обмазана с глина, както и пещта на жилището.

Продължиха проучванията на праисторическия некропол на югозападния бряг на езерото. Откриха се 4 неолитни /култура Хаманджия/, 28 енеолитни /култура Варна/ и 12 гробни съоръжения от ранножелязната епоха /култура Бабадаг I/. Общият брой на откритите гробове достигна 872. Подчертаното намаление на енеолитните погребения в тази част на некропола говори, че се намираме в източната му /за новокаменната и каменно-медната епоха/ периферия. Новото беше установяване на енеолитни погребения, ориентирани с глава на юг. Скелетите са в свито положение /хокер/ на ляво или на дясно. Инвентарът им е сравнително беден. Всички гробове са с покрития от каменни плочи.

В източния край на изследвания през тази година сектор беше открит и некрополът на обитателите на селищната могила през къснобронзовата и ранножелязната епоха. Това са овални ями с диаметър от 1.50 до 2.20 м., които към дъното се стесняват до 1.00 - 1.50 м. Установиха се два вида погребения.

Неделчо Попов /Шумен/

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА КРАЙ ГР. СМЯДОВО, ВАРНЕНСКА ОБЛАСТ.

През 1987 г. продължи проучването на IV строителен хоризонт в част от западната половина на могилата. Достигната е дълбочина 2.30 м. Напълно или частично бяха разкопани районите на пет от локализираните в предишните сезони жилища и пространството между тях. Въпреки, че хоризонтът не е изчерпан докрай, на жилище № 7 са фиксирани дупки от колове от четирите стени. Сред находките особен интерес предизвиква накитът от кост, наподобяващ торква.

Продължи работата в стратиграфския сондаж в източната половина на могилата. Бяха разчистени опожарените мазилки на 2 жилища. Масовият керамичен материал и получените находки са идентични с откритите в западната половина на могилата и потвърждават предложената за IV строителен хоризонт датировка - II фаза на културата Коджадермен-Гумелница - Караново IV.

Х. Тодорова, И. Байсов /София/

РАЗКОПКИ НА ПЕЩЕРА 2961 при С.БАЙЛОВО,СОФИЙСКО.

През 1987 год. бяха проведени проучвания в пещера 2961 при с. Байлово. Пещерата се е образувала в бигорово образувание на около 20 м. над съвременния ерозионен базис, и има една голяма зала с две малки абсидообразни ниши.

Установена бе следната стратиграфия на обекта:

1. Образуване на пещерите в района чрез разновременни отмивания на различни ерозионни нива. Пещера 2961 се отнася към ниво -20 м.

2. Нанасяне на врязани кръгове по стените на пещерите от всички нива. 3. Запълване на пещерите с блокаж. 3 а.На дълбочина - 1 м. в пещера 2961 - прислойка въглени, покрита от блокаж. 4. Образуване на синтрова кора върху блокажа. 5. Пещера 2961 - изсичане на синтровата кора и нанасяне по стените й на рисунки с прилепово гуано. 6. Образуване на сив стерилен песъклив пласт в резултат от изветряване и намиване. 7. Образуване на културен пласт през възраждането. 8.Иманярски изкопи. 9. Заривявания и увреждане на рисунките с карго.

Рисунките по стените се групират в 17 мотива със семантично съдържание, орнаменти и други знаци. Около централен знак на слънцето се проследяват: човешка фигура в ладия, шахматен орнамент, успоредни отвесни линии, женски, мъжки и детски фигури на адоранти, схематически фалически фигури, зооморфни изображения, кръстове и раститерни мотиви. Тематично изображенията повтарят най-ранния пласт от рисунките в пещерата Магура, Видинско.

Разкопките не дадоха археологически материали, позволяващи датировката на рисунките.

ТРАКИЙСКА АРХЕОЛОГИЯ

СЕЛИЩА И КРЕПОСТИ

В. Попов /Созопол/ Научен консултант: Р. Катинчаров /София/

ПОДВОДНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ В АКВАТОРИЯТА НА СОЗОПОЛСКОТО ПРИСТАНИЩЕ.

Проведоха се разкопки, които представиха нови данни за потъналото селище в акваторията на Созопол. Откритият керамичен материал е от късния халколит и ранната бронзова епоха. За керамиката от късния халколит е характерно излъсканата повърхност или е рисувана с бяла украса от вътрешната и външната страна.

Откритите костни оръдия на труда са чукове, брадви от различни копачки. Те потвърждават земеделско-скотовъдния характер на населението, живяло в района.

М. Лазаров /Варна/, К. Пороманов /София/, В.Попов /Сезопол/

УРДОВИЗА

В южния залив на п-в Урдовиза от 1986 г. ЦПИА -Созопол разкопава под вода селище от ранната бронзова епоха. Проучванията през 1987 год. се проведоха пред дострояването на новия вълнолом на ок. 200 м. от миналогодишните разкопки. Методиката на работа се запази, като квадратите 5 на 5 бяха разделени. Разкопани бяха 16 квадрата /100 м^2/. Бяха открити: колове от жилища; съдове от ранните фази на раннобронзовата епоха до средната бронзова епоха; оръдия на труда от кост, камък, кремък - сохи, копачки, чукове, брадви; голямо количество кости от диви и домашни животни - десетки индивиди коне и едър рогат добитък; рогови псалии с жлеб и "заготовки" за изработване на такива ; нож- кама от арсенов бронз; каменна култова брадвичка ; глинен идол с форма на "седяща жена" ; костен идол, вертикално разделен на три части. Находките позволяват да се допусне, че е проучен култов център от бронзовата епоха.

В. Илчева /В. Търново/

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ ХОТНИЦА - ВОДОПАДА, ВЕЛИКОТЪРНОВСКА ОБЩИНА.

През 1987 год. продължиха разкопките на праисторическото селище в местността "Водопада" край с. Хотница, разположено на 2.5 км. западно от селото, на десния бряг на р. Бохот. Продължи проучването на новия сектор, обхващат 36 квадрата. Всички квадрати бяха разкопани на дълбочина до 0.50 м. Разкри се насипен слой от стари разкопки и хумусен пласт на дълбочина до 0.40 м. Едва в последните дни на сезона се навлезе в културен пласт.

И. Панайотов, Ст. Александров /София/

РАННОБРОНЗОВО СЕЛИЩЕ ПРИ С. МИРОВЦИ, НОВОПАЗАРСКО

Селището се намира на север от с. Мировци, върху западния край на плато. В западна посока има водоизточници и река с непостоянен сток. През 50-те години теренът е бил обработван със селскостопански машини, което повсеместно е разрушило културния пласт.

Стратиграфията показва следното: пласт на растителна тревна покривка; еднообразен аморфен културен пласт със сив или светлосив цвят; материк с жълто кавяф цвят с бели прослойки.

В културния пласт се откриват разпръснати фрагменти от керамика, работена на колело и на ръка, кремъци и парчета мазилка. Керамиката на колело е украсена с врязан или т. н. "гребенчат" орнамент и се датира към VIII-IX в. Керамиката, работена на ръка е с грапава и по-рядко изгладена или излъскана повърхност. Цели съдове не са открити.

Откритите материали позволяват праисторическото селище да се отнесе към началото на ранната бронзова епоха, синхронно с горния пласт на Хотница - Водопада и Дуранкулак, в културно отношение свързани с Черна вода III. През VIII-IX в. на същото място вероятно е съществувало ранносредновековно селище.

А. Йоцова /Видин/

СЕЛИЩЕ ОТ РАННАТА БРОНЗОВА ЕПОХА ДО С. ГРАДЕЦ, ВИДИНСКО.

През 1987 год. продължи проучването на югозападния сектор на селището - I и II строителни хоризонти по линия Е. Поради продължителната обработка на почвата почти изцяло е унищожен I и в значителна степен и II строителен хоризонт. Основите на двата хоризонта са маркирани с останки от силно разрушени основи на пещи, подови мазилки, затрупани с късове стенна мазилка, пепел и въглени. Срещат се и пещи, в чиито основи са били поставяни фрагменти от глинени съдове. В двата строителни хоризонта бяха намерени малко оръдия на труда, изработени от камък и глина.

Съдовете са изцяло фрагментирани. Наблюденията върху формата, украсата и изработката показват, че те принадлежат към една и съща култура с последователност в етапите. По-голямата част от съдовете са изработени от глина, обилно примесена с пясък или счукана речна мида. Това са предимно паници с тяло на обърнат пресечен конус с различно оформен ръб на устието. Те намират близки аналогии с материалите от пещерата "Магура" и от селищата, принадлежащи към III фаза на култура Коцофени. Някои паници са снабдени с хоризонтално пробити тунелести дръжчици с паралел паниците от ранния период на култура Езеро. С развитата фаза на "синия" Полиохни се синхронизират съдчетата с цилиндрична шия и издуто тяло, които са снабдени с продълговати, закръглени израстъци, пробити с дупчици и разположени върху слабо профилирания извън устен ръб.

Р. Катинчаров, Б. Мацанова, Д. Генов /България/.
Н.Я. Меперт, Т. Мишина /СССР/.

БЪЛГАРО-СЪВЕТСКА ЕКСПЕДИЦИЯ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ПРИ С. ЮНАЦИТЕ, ПЛОВДИВСКА ОБЛАСТ.

През 1987 год. продължиха разкопките на българо-съветската експедиция на селищната могила при с. Юнаците. Цел на разкопките бе завършването на проучването на XVI строителен хоризонт в южния сектор на могилата и продължаване разкриването на следващия XVII строителен хоризонт. И двете строителни нива принадлежат на културния пласт от бронзовата епоха.

В периферията на южния сектор бяха доразчистени откритите през миналата година райони на жилища № 41,42,43,44. След проучване на суперструкцията им бе установено, че жилище № 41 и 44 са една сграда с две помещения. Два строителни периода е имало и жилище № 42, в рамките на XVI строителен хоризонт.

Започна проучването на XVII строителен хоризонт в двата сектора на могилата. Той се разграничава на дълбочина

в северния сектор 4.70-5.30 м., а в южния 6.15-6.50 м. Цялостта на хоризонта на отделни места е силно нарушена от субструкцията на жилищата от XVI строителен хоризонт. Всички постройки са наземни, изградени с дървена конструкция и имат правоъгълен план. Жилищата са плътно прилепени едно до друго, или имат по една обща стена. Групирани са по няколко в полукръг, следвайки конфигурацията на могилата.

Намерени са малко оръдия на труда, изработени от камък, кремък, кост и рог на елен /53 бр./. От метал са само два предмета - двойно шило и глава от игла за коса.

Керамиката е украсена най-често с релефен орнамент. По-рядко са застъпени врязаният, набоденият и отпечатъците от резки и щампи. Намалява украсата от ред дупчици, разположени малко под ръба на устието на урковидните съдове и гърнетата. Както ни е известно, тя е характерна за керамиката от долните хоризонти на културния пласт от раннобронзовата епоха на селищната могила при Езеро. Значителен е броят на фино изработените съдове с полирана повърхност, орнаментирани с канелюра. Материалите са сходни с тези от Езеро А1 и Дикилиташ IIIа. Керамиката, идолната пластика и битовият инвентар намират точни аналогии сред материалите от III фаза на културния комплекс Коджадермен-Гумелница-Караново VI, Криводол-Салкуца-Бубани, Дикилиташ IIв и култура Варна.

Резултатите от археологическите проучвания на селищната могила при с. Юнаците имат важен научен принос за изясняване на редица въпроси, свързани с ранната бронзова епоха и прехода от халколита към бронзовата епоха в Тракия.

Р. Катинчаров, Д. Гергова /София/, М. Кънчев, Т.Кънчева /Нова Загора/, Д. Генов /София/, Я. Стронк с колектив /Амстердам/, Х. Сузуки, К. Шоджу, М. Фуджи, Х.Кондо, Х. Камуро, М. Шинозаки, Я. Кинпара /Токио/

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ПРИ С. ДЯДОВО, НОВАЗАГОРСКА ОБЩ

През 1987 г. продължиха разкопките на селищната могила при с. Дядово. Работеше се в източната половина на могилата.

Проучваше се V хоризонт, както и отделни съоръжения, запазени от IV хоризонт. Нивото на V хоризонт е маркирано от останки от основи на пещ, петна от трамбована глина и нападала стенна мазилка, които се откриват на цялата площ между централния профил и линията на източната крепостна стена. От двете страни на античната крепостна стена в източната половина се откриват още материали от късната бронзова епоха, а при почистването на пространството източно от нея - енеолитни находки.

В североизточната част на могилата бе установено наличието на ров с образно сечение. Той прерязва съоръженията от V хоризонт и очевидно трябва да се свърже с живота на селището от по-късния, IV хоризонт. Ровът е запълнен с пръст, примесена с късчета глина. При проучването на пещта от IV хоризонт в квадрат М 26 между двете подови замазки се откри погребение на дете до една година.

Поради силното нарушаване на повърхността и на тази дълбочина от средновековните ями не бе възможно да се установят очертанията на нито едно цяло жилище, въпреки че почти всички съоръжения принадлежат на жилищни комплекси.

Към проучвания хоризонт принадлежат над 40 пещи и много питоси. Преобладават тези с подложки от камъни и

керамични фрагменти.

Керамиката от този хоризонт е представена с цели фрагментирани съдове, характерни за средната бронзова епоха. Оръдията на труда са от кремък, камък и рог. Открити бяха и бронзово шило, глинена зооморфна фигурка на бик, костени амулети и др.

Проучванията на селищната могила при с. Дядово предоставят нови данни за характерните особености на културата в Тракия през бронзовата епоха, за същността на преходите между отделните етапи от развитието й. Те са принос към изследването на етногенетичните процеси в Тракия.

М. Кънчев, Т. Кънчева /Нова Загора/

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ОТ БРОНЗОВАТА ЕПОХА И ПРАИСТОРИЧЕСКО СЕЛИЩЕ ОТ КЪСНАТА БРОНЗОВА ЕПОХА И РАННОЖЕЛЯЗНАТА ЕПОХА В НОВА ЗАГОРА.

През 1987 год. продължиха разкопките на селищната могила в Нова Загора и част от откритото селище. То се намира в непосредствена близост до селищната могила и е застрашено от разрушаване.

На могилата се проучи окончателно централният стратиграфски профил. Отделните хоризонти се маркират от основи на пещи, подови замазки, руини от стенна мазилка, питоси и части от жилища.

В селището бяха проучени 6 хоризонта. Тук се разкриха отделни жилищни съоръжения - основи на пещи, петна от подова замазка, части от стени на жилища с дупки от колове.

Намериха се разнообразни материали - оръдия на труда от камък, кремък, рог на елен, глина, много керамика. Интерес представлява фрагмент от зооморфен глинен идол - глава на овен.

Разкопките ще обогатят представата ни за стратиграфията на късната бронзова и ранната желязна епоха.

Р. Катинчаров /София/, А. Йоцова /Видин/

СЕЛИЩЕ ОТ КЪСНАТА БРОНЗОВА ЕПОХА ДО С. БАЛЕЙ, ВИДИНСКО

През 1987 год. продължи проучването на най-долния IV строителен хоризонт. Този хоризонт лежи върху пласт от жълтеникава пръст без археологически материали. Той е най-запазен и маркиран с останки от основи на пещи, големи късове опожарена стенна мазилка. В тази част бе установен планът на едно двуделно жилище. Пещта е разположена в предното по-голямо помещение. Пред входа на жилището бе разчистена ивица от трамбована глина - "улица", чиято дължина достигна повече от 35 м.

Оръдията на труда са представени главно от кремъчни пластинки, каменни чукалки и глинени прешлени. От бронз са изработени 3 игли и една кукичка от въдица.

Сред глинените съдове най-много са фрагментите от големи, дебелостенни, с прав ръб на устието, снабдени с 2 или 4 езически дръжки. Тънкостенните съдове са с излъскана повърхност, често снабдени с букелчета, разположени в най-издутата част на тялото в комбинация с една или две високи дръжки. Наследство от ранната бронзова епоха са съдовете със сферично тяло, висока шия и силно профилиран навън, широк отгоре ръб на устието. Върху част от съдовете има украса от набодени линии, щамповани концентрични кръгчета, триъгълници, ромбове, меандри и др. със следи от инкрустация с бяла материя.

Схематично моделираните човешки фигурки /идоли/ са с и без украса. Разкопките през 1987 год. не само потвърдиха еднаквостта на материалите от късната бронзова епоха от селището до с. Балей с тези от некрополите в Кърна, Гърла Маре, Островул Маре, Жуто Брдо, но и ни дадоха възможност да проследим и връзките ѝ с по-ранните етапи на бронзовата епоха.

И. Карайотов, П. Кияшкина /Бургас/

ТРАКИЙСКО УКРЕПЛЕНИЕ В ОКОЛНОСТИТЕ НА С. РУЕН, БУРГАСКА ОБЛАСТ.

През 1987 г. продължи проучването на малкото тракийско укрепление, разположено североизточно от с. Руен в най-горното течение на р. Хаджийка.

Изследвано беше пространството в централната част до северната стена на укреплението, което има правоъгълна форма. Жилищните помещения са били разположени от вътрешната страна по протежение на крепостните стени. В средата на северната стена на укреплението се откри вход с широчина само 0.80 м. от вътрешната страна и 0.60 м. от външната. На 1 м. вдясно от него се откриха основи на каменен зид, перпендикулярен на крепостната стена. В ъгъла между тях беше открита колективна находка "Сигма" емисии, от втората половина на II и първата четвърт на I в. пр. н. е. В близост до входа в същия квадрат се откриха бронзова монета на келтския владетел Кавар. Бяха разчистени още две есхари с линеарен геометричен орнамент и намерени на място и във фрагменти още две огнища. И четирите са разположени в близост до северната стена на укреплението. Общо са изследвани 5 есхари, факт който позволява да предположим, че архитектурното съоръжение, което изследваме, има и някакво сакрално предназначение.

В пласта бяха открити много фрагменти от питоси, няко с печати с форма на розета. Открит е един глинен печат за нанасяне на подобни фигури, както и една половинка от бронзова матрица за отливане на обеци с формата на амфори.

В. Велков, Л. Гетов, П.Делев, К. Рабаджиев /София/
Н. Танчева-Василева, Д.Драганов, Г. Рибаров, Ил.Илиев/Ямбол/
Д. Николов /Ст. Загора/, Д. Съсълов /Несебър/

РАЗКОПКИ В КАБИЛЕ И НЕГОВАТА ОКОЛНОСТ

През 1987 г. продължават редовните разкопки в тракийския град Кабиле и в неговата околност.

1. Акропол на Кабиле /"Зайчи връх"/ /В. Велков/

През 1987 г. се работи в два сектора: проследяването посоката на западната крепостна стена в нейната връзка с разкритата в югозападната част на акропола сграда и разкриване на пространството южно от разкритото и известно вече малко светилище над източния "проход" /вход ?/.

При разкопките се очертаха останки от западната крепостна стена, която е със същата ширина, както и разкритата около западната порта. Градена е по същия начин. Осъществена е връзката с разкритата по-рано сграда в югозападната част на акропола.

В сектора над източния "проход" се откри второ, малко светилище, градено по същия начин, както и предишното светилище, от което го отделя само преградна стена. Оформя се "светилище-близнак". В разкопания пласт се откриха кости от животни, керамика, правена на ръка, вносна керамика с черен

фирнис, фрагмент от украсен с канелюри илинистически съд, амфорен печат от о-в Родос /220-180/. Разчистването на второто светилище ще продължи през 1988 г.

2.Проучвания на селищната могила "Ясътепе"/Ил.Илиев/

През 1986 г. не бе работено на "Ясътепе" /разположено на около 800 м., югоизточно от Кабиле/. През 1987 разкопките бяха подновени със задача да се уточни границата на латенското селище, разположено върху могилата в източна и северна посока.

Това е в същност крайградско село, разположено в близост до Кабиле. Проучвана бе североизточната част на могилата на площ от около 700^{2}м. Открити бяха немалък брой разрушени огнища и пещи. В квадратите K_{13} и I_{13} бяха открити останките от жилище с дървена конструкция, от която са запазени дупките на коловете. До северната къса стена е открита голяма пещ, изградена върху глинен под. Западно от това жилище бяха открити останки от друга пещ, обмазвана четири пъти. В друг сектор бяха открити части от съоръжения, вкопани в земята /зърнохранилища ?/. Това са 12 ями, по-голямата част от които бяха проучени. Наблюденията върху тяхното разположение показват, че в определен период те са били изнесени извън границата на селището. Интерес представя наличието на голям брой ями, който не съответствува на относително малкото на брой останки от жилища. Въпросът за предназначението на ямите остава открит. В тях са открити малко на брой материали /керамика и кости/. Проучванията продължават.

3. Кабиле от елинистическата епоха /Л.Гетов,К.Рабаджиев/

Продължават проучванията в сектор IX. Тук още през 1983 г. е открита част от улица или пасаж с каменна настилка.

От двете страни са разположени сгради, градени с ломени камъни на калов разтвор, чийто план засега не може да се възстанови. През 1987 г. участъкът бе разширен. Едновременно с това бе проучвано пространството югозападно и североизточно от пасажа. Открити са 4 нови ями, аналогични с откритите вече 15. Максималната засега дълбочина, на която са открити, е 3.20 м. Въпросът за тяхното предназначение и хронология засега е открит. Продължават проучванията в сектор V, западно от римския хореум. Изяснява се стратиграфията в централен участък на елинистическия град. Тук хореумът е фундиран в елинистически пласт / 1.60 -1.80 м. приблизително/. Проучването на този пласт ще позволи изясняване плана на маркираните на максимално достигнатата дълбочина от 3.40 м. сгради.

В хода на двегодишните проучвания тук ясно бяха разграничени два пласта. 1/ късноримски - представен тук с керамика и особено с монети от Аврелиан до Валент. 2/елинистически - представен с местна и импортна керамика и керамична тара, също и с монети на Скосток, Адей, Филип II, Месември II период и Амфиполис. В късноримския пласт бяха открити силно разрушени основи на сгради, от ломени камъни на калов разтвор. Открити бяха и основите на две пещи за битова керамика.

В североизточната част на сектора бяха открити части от късносредновековния некропол /общо 35 гроба/.

4. Кабиле от късноримско и ранновизантийско време

/Н. Танчева-Василева/.

През 1987 продължи проучването на откритата през 1986 г. базилика № 2 в късноантичния укрепен лагер на Кабиле /по-ранния военен лагер/. Тя е едноапсидна, трикорабна, с

притвор и открит двор. Размери: дължина, заедно с открития двор, 27.80 м. ширина 9.80 м. Колоните лежат върху зидани от средни по големина камъни на кална спойка. Базите им са положени върху изравнената тухлена зидария на стилобата. Подът в трите кораба на базиликата, както и в притвора, е бил заслан с тухлени плочи. В югоизточната част на двора бе открит баптистерий 6.10 х 6.10 м. В югоизточния ъгъл на помещението е иззидана писцина в кръстовидна форма. Тя е иззидана от тухли и обмазана с розов хоросан. Съществен момент от вътрешното пространствено оформление е богатата архитектурна украса. Открити са множество архитектурни фрагменти- бази на колони, фрагменти от мраморни колони, капители. Открити са късове от плоско стъкло. По план и аналогии с други базилики от балканските византийски провинции, по монетни находки - по пода на базиликата е открита златна монета от имп. Валент /364-378/ -посочват, че базиликата е съществувала вече в средата на IV век.

5. Некрополи на Кабиле /П. Делев/

През 1987 г. продължи започналото предишната година проучване на две надгробни могили в м. "Иван Йордановата могила", западно от града. В могила 2 /през 1987 г./ бяха разкрити и две вторични погребения с изгаряне на място в правоъгълни ями, вкопани през могилния насип в скалния терен. Находки: керамично гърне на колело с една дръжка и още два фрагментирани керамични съда, железни гвоздеи, фрагмент от бронзова игла, бронзова монета на Августа Траяна /вероятно II век/. Три вкопани в скалния терен погребения, разкрити под източната половина на могила № 2, се отнасят към елинистическата епоха и са извършени преди насипването на могилата. Инвентарът на първото погребение включва чернофирнисов атически кантарос, каничка с крушовидно тяло и монета на Лизимахия; този на второто - чернофирнисова атическа паничка, биконична каничка и конична чашка с една дръжка. Отнасят се към първата половина на III век пр. н. е. Разкрити са и безинвентарни погребения с труполагане, за които не може да се каже със сигурност дали са вторични, или са били извършени още преди насипването на могилите. Важно е да се отбележи, че това са първите открити в района на Кабиле плоски погребения от елинистическата епоха.

Д.Гергова /София/, Д. Вълчева, Ж. Михайлова, Ал.Александров /Исперих/

ПРОУЧВАНИЯ В "СБОРЯНОВО" КРАЙ ИСПЕРИХ

Цел на изследванията през 1987 г. бе изясняването на цялостното устройство на политическия и религиозния център на гетите в този район, характера и хронологията на отделните му компоненти, етапите в развитието му.

На обекта "Камен рид" бе завършено проучването и изяснен планът на овалното каменно съоръжение с вход от СИ и северозападния край на оградената площ. То е градено от средно големи камъни и с пълнеж от дребни, подобно на ограждащите от север и юг стени обекта, с които принадлежат към един и същи етап от развитието на обекта. Разкопките южно от съоръжението установиха наличието на пласт с дебелина до 0.60 м наситен с фрагменти керамика от ранножелязната епоха. Заложените квадрати в ЮЗ край целяха да изяснят характера на съществуващия тук каменен развил. Северно от развила бяха

открити в голямо количество натрошени на място съдове от ранножелязната епоха, камъни, късове мазилка, животински кости. Открити бяха и 8 огнища, замазани върху скалата, върху подложка от камъни или върху керамични фрагменти от ранножелязната епоха. Намерената керамика от късножелязната епоха потвърждава функционирането на обекта и през това време. Разкритата в южния край на обекта система от огнища, наличието на глинени предмети с култов характер - идоли, глинен фалос /?/, магически предмети и голямо количество керамика, включително и много цели съдове предполагат извършването на някои обредни действия в тази част на обекта, който има добре изявен сакрален характер.

За изясняването на устройството на некрополите и проследяването на погребалния обред бяха направени проучвания в западния некропол. В могила 35, със земен насип в западната половина, се откриха две погребения чрез трупоизгаряне в урни на възрастни мъж и жена. До урната на мъжа - глинен аскос. Във втората урна се откриха чернофирнисова паничка, бронзово огледало, желязна фибула тракийски тип, железен пръстен, костени мъниста, златна обица с конусовидна главичка. В ЮИ сектор - глинен съд на ръка и аскос. В СИ и ЮЗ сектори са разположени две двойни ритуални ями. В насипа се откриха малко струпвания на керамика и фрагменти от есхара. Могилата може да се датира в края на IV и нач. на III в.пр.н.е

В могила 35а, с изцяло заравнен насип, не се откри погребение. В правоъгълно съоръжение с вход от юг от ломени и плочести камъни се намериха фрагменти от три глинени съда, железен пръстен, железно ножче. Южно от него - каменно струпване с фрагменти от амфора. Могилата може да се отнесе към края на IV в. пр. н. е. нач. на III в. пр.н. е.

В СИ край на некропола бяха направени два сондажа след геофизически изследвания. Открито бе правоъгълно каменно съоръжение с две странични камери, с много фрагменти от керамика на ръка, колело и от амфори, както и печена глина в и около него. Във втория сондаж се откри част от каменно съоръжение с неизяснена функция. Западно от могили 35 и 35а бе направен сондаж на петното от горяла пръст и се потвърди предположението, че това е била кладата за кремиране на мъртвите.

Направените обхождания северно от Демир баба теке установиха, че съществуващите тук некрополи и могили са неразделна част от комплекса, в който централно място са заемали "Демир баба теке", "Камен рид" и крепостта при Водната централа.

Проучванията предоставиха съществени данни за устройството на това тракийско средище за обредните дейности на територията на обекти със сакрален характер, за организацията на некрополите, характера на обектите в междумогилното пространство и различните функции - надгробни и ритуално-обредни на могилите.

А. Балканска, Г. Възвъзова /София/, Б. Матева /Исперих/

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТА "ДЕМИР БАБА ТЕКЕ"

Археологическите разкопки през петте сезона разкриха строителни останки и други находки, които свидетелствуват за съществувалото на това място през втората половина на I хилядолетие пр. н. е. тракийско светилище.

През 1987 г. в изследването бе включена широка площ между текето и неразкопаваната селищна могила, северно от него. Под слабо изразен на сегашния етап на разкопките тракийски културен пласт, бе открита култура Коджадермен-Гумелница-Караново VII, като материалите намират също така близки аналогии в селищната могила Радинград IV_I и селищната могила Овчарово VIII-X - края на ранната фаза на късния енеолит /IV хил. пр. н. е./.

В двора на текето бе открит втори дисковиден глинен "олтар", непосредствено до открития през 1985 г.

В с.-з. ъгъл на двора бяха направени стратиграфски изследвания. Тук културният пласт, съдържащ глинените "алтари", бе проследен на по-голяма дълбочина, поради естествената денивелация на терена. В основата на този пласт бе открита настилка от речен чакъл.

Такава настилка бе открита и извън двора, на разстояние около 50 м. северно, с посока с.з.- ю.из. Вероятно това са отделни отсечки от древен път.

Досегашните разкопки и проучвания хвърлят светлина върху произхода, развитието и характера на тракийското светилище.

М. Чичикова /София/ с колектив

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКИ УКРЕПЕН ГРАД ПРИ ВОДНАТА ЦЕНТРАЛА КРАЙ С. МАЛЪК ПОРОВЕЦ, РАЗГРАДСКА ОБЛАСТ

Продължи проследяването на трасето на източната и северната крепостна стена чрез маркиране на лицата, за да се очертае планът на крепостта. В северната част на трасето се очертава проход, който може да е на мястото на северната порта.

В сектора на Южната порта бяха разкопани 26 квадрата, обхващащи малка площ пред фасадата й по-голям участък от вътрешната й страна. Изцяло бе разчистена фасадата на източното крило на портата. Пред портата се разчисти равна скална тераса. Вероятно основите на портата са лежали непосредствено върху скалната повърхност. Отворът на входа е бил широк 3.70 м.

Разчистено бе външното лице на стената и от входа на запад, без да открие аналогична на източното крило чупка. Едва на 18 м. се очерта чупка с дължина 1.20 м., като стената продължава навътре. На юг от чупката с гладко източно лице започва трасе на втора стена и по този начин се образува чупка с обща дължина 4.60 м. Може би празното пространство между двете стени - широко в източния край 1.30 м и 1.60 м. в западния, да е било запълнено допълнително с камъни, за да се свържат двете стени. Съдържащият се в дебелия насип с камъни пласт от опожарената мазилка през западната страна на портата подсказва, че вероятно в горната си част стената при портата е била надстроена с кирпичи, изграждащи отбранителните съоръжения - бруствери, кули и пр.

От вътрешната страна на портата бе направен изкоп, обхващащ 16 квадрата. В северната му половина на дълбочина около 0.20 м. се достига до материковата скала. Тук се откриха няколко каменни и керамични струпвания, както и 4 подови глинени замазки. Открити бяха тракийски съдове, работени на ръка и с колело, с характерни за последната четвърт на IV и първата половина на III в. пр. н. е. форма и украса, гръцка

чернофирнисова керамика и амфори с печати. Тасоските датират от 325 г. до средата на III в. пр. н. е., а синопските от 275 до 250 г.

При почистване вътрешното лице на западното крило на портата бе открит и първият епиграфски паметник с посвещение на богинята Фосфорос. Палеографските особености и археологическият контекст подсказват датировката на надписа в III в. пр. н. е. Обстоятелствата на намирането на надписа подсказват, че на това място е имало вероятно малко светилище на богинята - разположено непосредствено до Портата.

С цел да се добие представа за стратиграфията и хронологията на обекта, по показания от аерофотоснимка и геодезична проверка, в централната част бе заложен сондаж с площ 25 м^2. Достигната е максимална дълбочина 0.9 м., без да е достигнат материка. Културен пласт от плътно струпани късове отухлена мазилка, фрагменти от керамика и керемиди се очертава от дълбочина 0.6 - 0.7 м. надолу. Материалите от сондажа са от края на IV-III в. пр. н. е.

НЕКРОПОЛИ И СВЕТИЛИЩА

П. Георгиева /София/

НАДГРОБНА МОГИЛА КРАЙ ШАБЛА, ТОЛБУХИНСКО

Некрополът от 7 могили се намира на север от селскостопанския двор на АПК - Шабла. Една от могилите с вис.3.6 м и диаметър 38 м. беше частично проучена, при което са открити 3 гроба и 2 каменни съоръжения /кенотафи?/. Гроб № 3 е първичен - в яма, вкопана в материка. Трупополагане по гръб със свити в колената крака. Гробове 1 и 2 са вторични, първият без следи от гробна яма, труповете са били положени в свито положение на дясната страна. И в трите гроба има червена охра.

Погребалният обряд дава основание гробовете да бъдат отнесени към ямната култура /ранна бронзова епоха/.

К. Лещаков /София/, Б. Борисов /Раднево/

НАДГРОБНА МОГИЛА № 4 ПРИ С.ГОЛЯМА ДЕТЕЛИНА,ОБЩИНА РАДНЕВО

Силно снижената могила с вис. 2 м диам. 30 м. се намира на около 3 км югоизточно от селото в кооперативен блок. Открити са 5 гробни ями с различна ориентация, правоъгълна или трапецовидна форма и приблизителни размери 0.9 х 1.6 м. Гробовете са характерни за ямната култура, а поставените в тях глинени съдове - за края на ранната и началото на средната бронзова епоха.

Други 6 гроба, вкопани в могилния насип, са свързани с площадки от силно натрошени глинени съдове и са по-късни - от края на бронзовата епоха.

М. Кънчев /Н. Загора/

НАДГРОБНА МОГИЛА ДО С. ГОЛЯМА ДЕТЕЛИНА

Могилата е с вис. 4.2 и диам. 41 - 46 м. Открити са 34 гроба, от които 30 принадлежат на ранната бронзова епоха и се свързват с ямната култура, а останалите са датирани в късната бронзова епоха. Всички ямни гробове са в положение хокер с глава на юг. В два гроба /№№ 28 и 29/ са положени съответно мъж и жена с малко дете. Гробове №№ 19 и 29 имат надгробни камъни. Гроб № 29 е най-богат - 14 глинени съда, бронзова игла, костено шило, червена охра. 13 скелета са проучени антропологически, при което е установено, че 3 са на деца и по пет на мъже и жени с преобладаване на южноевропоиден расов ствол, с белези на северната раса.

Могилата от Г. Детелина представя най-големият некропол от бронзовата епоха в Южна България.

Т. Кънчева /Н. Загора/

НЕКРОПОЛ ОТ РАННОЖЕЛЯЗНАТА ЕПОХА ЮЖНО ОТ С. БОГДАНОВО, НОВОЗАГОРСКО

Некрополът беше почти унищожен. В направените два сондажа се очертаха 16 боклучни ями с късове от горяла стенна мазилка, камъни, животински кости и керамични фрагменти от ранножелязната епоха. Открити бяха и 6 гроба с трупополагане без инвентар, с ориентация югозапад - североизток. Некрополът, който продължава на север, принадлежи на близкото селище от ранната желязна епоха.

К. Кисьов /Смолян/

МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ ПРИ С. ЯГОДИНА, ОБЩИНА БОРИНО

Състои се от 5 могили, 4 от които са полуразрушени от иманярска дейност. В една от тях са открити два гроба с трупополагане и два бронзови лабриса.

През 1987 г. беше проучена могила 5 с диам. 10 и вис. 1.10 м., в която са открити два гроба. Първичният в средата на насипа е с трупоизгаряне извън могилата. Остатъците са събрани в урна, вкопана до половината в здравия терен. Без инвентар. Около гроба са разхвърляни върху стария терен керамични фрагменти, въз основа на които и на погребалната практика погребението се датира в края на късната бронзова епоха /XIII в. пр. н. е./.

Погребението във вторичния гроб е извършено чрез полагане с изпънати крайници и има ориентация северозапад-югоизток. Скелетът е покрит с малки плочи, инвентарът е представен от едноспирална желязна фибула. Върху гроба са разхвърляни керамични фрагменти с украса от малки ямички, хоризонтални врязани линии и роговидни израстъци. Вторичният гроб се датира в I фаза на ранножелязната епоха.

Т. Тотевски /Троян/

ТРАКИЙСКИ МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ ДО ТРОЯН

Проучени с 4 могили в махала Габърска - всички със следи от иманярска намеса. В могили 1 и 4 са открити съответно 7 и 3 гроба с трупополагане с инвентар, представен от бронзова тока за колан, бронзови гривни, обеци от бронз и сребро и бронзово украшение за шия. Погребение с трупоизгаряне и събиране на остатъците в глинена урна е било извършено в могила 2, а в могила 3 е открито огнище с диам. около 4 м., без пепел, въглени и находки. Приемаме, че могилата е била използвана за кремиране на покойниците.

Въз основа на материалите и ритуала, некрополът се датира в IV-III в. пр. н. е. Селището се е намирало на северозапад от могила 4, където на площ от около 60 дка се намират късове от глинени съдове, хромели, прешлени за вретено и др. материали от същото време.

Г. Китов /София/ , П. Павлов /Ловеч/

ТРАКИЙСКА МОГИЛА КРАЙ С. СМОЧАН, ЛОВЕШКО.

Завърши проучването на могила Смочан III, започнато през 1979 г. Открити бяха още няколко огнища и подмогилни ритуални ями, не много различни от проучените в същата и в могила Смочан IV. Разчистен беше гроб с трупоизгаряне, който е най-ранният в насипа - IV в. пр. н. е. Пепелта и въглените са събрани в голяма урна заедно с изцяло запазен лекит с мрежест орнамент и две бронзови фибули тракийски тип.

Разкопките потвърдиха изказаното вече мнение за съществуването в Ловешко на серия от тракийски могили с еднотипни погребални практики, прилагани в късноелинистическата епоха. Последните проучвания показват, че формирането им е започнало още през IV в. пр. н. е. и изключват възможността възникването им да е свързано с появата на келтите в началото на III в. пр. н. е.

Г. Китов /София, Т. Борисова /Правец/

ОБХОЖДАНИЯ И РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКИ МОГИЛИ В ОБЩИНА ПРАВЕЦ

Обходени са землищата на Осиковица, Видраре, Манаселска река и Черни връх, при което са регистрирани всички могили, крепостта Острома, манастирски комплекс край Осиковица и други обекти. Работата по изготвяне на археологическа карта на общината ще завърши през 1986 г.

Започна проучването на могилните некрополи край Джурово, Осиковица и Равнище. Насипите край Джурово са незначителни и в по-голямата си част разнесени. Само в отделни случаи бяха открити остатъци от огнища и незначително количество археологически материали. В могили Осиковица I и Равнище I са разчистени по една примитивна каменна гробница, и двете ограбени и разрушени още в древността. Под насипа на мог. Равнище I е проучен ритуален комплекс от 21 бъчвовидни и крушовидни ями, вкопани в здравия терен. В някои от тях са извършени редовни погребения на 4 кучета вълча порода, две млади кончета и едно прасе. Незначителният керамичен материал датира ямите във II - III в., с което е разширен не само териториалният, но и хронологическият обхват на този тип археологически съоръжения. В могили Равнище II и III, чието проучване не е завършено, са намерени множество средновековни гробове с интересен инвентар, ритуални ями от особен тип и огнища. В проучванията участвува геофизична група с ръководител инж. Ил. Катевски.

Д. Гергова /София/, Ат. Писарев /В. Търново/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКА МОГИЛА ПРИ С. КЪПИНОВО, ВЕЛИКОТЪРНОВСКО.

Проведените в м. Стубел разкопки имаха задачата да изяснят характера на обект, на който при обработка на земята са били намерени златен накит, метални и глинени съдове.

Могилният насип е почти напълно разрушен. Проучени бяха остатъците от него и площта на юг. Установено бе наличието на два пласта. Долният /деб. 20 - 30 см./ е от светло кафява пръст с пръснати струпвания от камъни, керамични фрагменти и животински кости. Пластът над него /деб. до 50 см./ е от светлокафява до сивочерна пръст, примесена с множество керамични фрагменти от съдове на ръка и колело, животински кости и отделни находки - глинени прешлени, дискове, късчета от горели сребърни съдове. В пласта се откриха две добре запазени и няколко разрушени ями, струпвания на късове от есхари и каменни струпвания. До едно от тях е намерено бронзово ойнохое в деформирана бронзова купа, златни копчета и висулки, бронзово огледало, глинени магически предмети, фрагмент от есхара, сив съд с червена охра, червенофигурна керамика. Близо до тях са разположени сребърен киликс с митологична сцена, сребърна фиала и голям бронзов съд с обло дъно, покрити с големи камъни.

В периферията на могилата бяха открити каменни съоръжения - полудъги, придружени от струпвания на късове печена глина и фрагменти керамика. Върху един от камъните се откри надпис с гръцки букви.

Анализът на костния материал не установи наличието на човешки кости в горелия пласт. Не бе открито и гробно съоръжение. Тези факти, както и следите от продължителна култова дейност, предшествала натрупването на могилата и засягаща и околния терен, дават основание да се изкаже предположението за принадлежността ѝ към един от вариантите на могилите с култово-обреден характер в Тракия. Натрупването на насипа се отнася към средата на IV в. пр. н. е.

Г. Китов /София/

МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ ПРИ СЕЛО РАВНОГОР В РОДОПИТЕ

На 1300 м. надморска височина са пръснати двайсетина могили, половината от които бяха проучени през август 1987 г. Гробните съоръжения в повечето от тях са частично или изцяло унищожени при обработката на повърхностните пластове. Остатъците позволяват да се твърди, че са изградени по един гроб с трупоизгаряне, покрит с каменна грамада. Датират се между I и III в. пр. н. е. въз основа на оскъдния керамичен материал и късовете от метални предмети.

В една могила е регистриран малък каменен гроб -резултат на символично погребение. Камерата съдържа 3 глинени съда, стъклени мониста и сребърна монета, която датира гроба в нач. на III в. пр. н. е. От същото време е добре запазената масивна сребърна гривна в насипа.

В две от по-големите могили са открити каменни куполни гробници. С диаметрите си от 5.30 и 5.40 м. те са най-големите, откривани досега в България. Коридори с дължина до 6 м. извеждат на югоизток. Наблюденията показват, че и двете съоръжения са планирани и използвани като гробници- мавзолеи. Ограбени са през I в. от н. е. след тракийското въстание от

21 год. Незначителното количество археологически материали показва, че гробниците-мавзолеи са използвани между IV и I в. пр. н. е.

В могила II /вис. около 1.5 м./ беше открито огнище от голяма клада без археологически материали. Под него в материковата скала са вкопани две малки ями, в които са заровени по една гарнитура за конска амуниция. Едната е със следи от горене и е почти напълно унищожена. Кръглите ѝ апликации са украсени със стилизирани животински изображения. Втората - сравнително добре запазена, съдържа силно разрушена желязна юзда, стотина сребърни мониста, седем кръгли и една продълговата /начелник/ апликации от сребро с позлата. Върху кръглите са моделирани във висок релеф високохудожествени изображения на Нике, Атина и Артемида /по 2/, както и на божество, което засега не може да бъде идентифицирано - бюст с красива и сложна прическа, венец на главата, крила, бръшлянови клонки и животински кожи с копита по гърдите. Паралелите в М. Азия, Тесалия, Кавказ, Южна Русия и др., и наблюденията върху стила на изображенията ги датират във II в. пр. н. е. Структурата и съдържанието на могилата свидетелствуват, че тя едва ли е надгробна. Вероятно в двете ями са скрити свещени дарове, посветени съответно на соларните и хтонични култове. Детайлното проучване на двете находки от могила II при Равногор ще има значение за изясняване произхода и същността на някои от тракийските съкровища.

Находките и съоръженията край Равногор, заедно с известния златен медальон от селото, сочат съществуването в района на значителен политически и култов център.

В разкопките взе участие геофизична група с ръководител инж. Ил. Катевски, без чието съдействие те едва ли биха били така успешни.

К. Кисьов /Смолян/

ПРОУЧВАНИЯ ПРИ С. БОСИЛКОВО, СМОЛЯНСКО

През юли - август 1987 г. започна проучването на тракийски плосък некропол. Открити са 15 гроба с различни характеристики, които се разделят на четири типа: I. Големи гробни камери с квадратна форма /4 х 4 м./, изградени на редове от големи плочести камъни с кална спойка /№№ 1,5 и 6/; II. Клади с издигнати над тях гробове с размери 1 х 1.5 м. /№№ 3, 4, 11, 12 и 13/; III. Обикновени гробове - цисти/№8/; IV. Урни, заобиколени или покрити с плочи и глинени съдове /№№ 2, 7, 14 и 15/.

Гробните съоръжения от I, II и III тип принадлежат на първия стратиграфски период в некропола /края на IV -края на III в. пр. н. е./, а тези от IV тип - на втория /края на III - II в. пр. н. е./. Всички погребения са извършени чрез трупоизгаряне: при първите три типа - на място, при последния - извън гроба.

Инвентарът включва два железни меча тип "махайра", и "ромфея", сребърна и желязна торкви, бронзови фибули тракийски тип и с билатерални спирали, пръстен, стъклени мониста, части от позлатен гробен венец, хемидрахма, сечена в Тракийски Херсонес и др. Регистрирани са разнообразни прояви на погребалния обряд - "Харонов обол", обвиване на даровете в плат, жертвоприношение, разхвърляне на счупени съдове и др.

И. Петров /Хасково/

ТРАКИЙСКА НАДГРОБНА МОГИЛА ПРИ С. ГОРСКИ ИЗВОР, ХАСКОВСКО

Проучена беше мог. № 2 /вис. 2.6 и диам. 42 м./ от некропола в м. "Трите чуки", насипът на която е натрупан еднократно. В югозападния сектор са открити два вторични гроба - единият от късножелязната епоха, другият средновековен - вероятно от X в. В югоизточния сектор е намерен гроб със скелет на куче, изграден ритуално в процеса на натрупването на могилата.

В южната половина на могилата е разчистен централният гроб, покрит с две съединени струпвания от камъни - първото с форма на полукръг с диам. 6.2 м. над кладата, и второто с трапецовидна форма /3.6 x 4.1 м./ над вкопаната в здравия терен гробна яма. Кладата е с приол. размери 4 x 4 м. и в източната й половина са разхвърляни фрагменти от бронзова ризница, деформиран златен нагръдник, железни и бронзови пластини от защитно снаряжение, бронзови апликации и др. В западната половина на кладата са разчистени недогорели кости на кон, както и силно разрушена кола и части от сбруята.

На дъното на гробната яма /1.7 x 1.7 x 0.95 м./ са поставени купчина кости от кладата, бронзов съд, желязно копие и махайра. Въз основа на инвентара гробът се датира в началото на V в. пр. н. е.

К. Господинов /М. Търново/

ТРАКИЙСКИ МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ ПРИ С.ВИЗИЦА, БУРГАСКА ОБЛАСТ

Некрополът е разположен на югоизток от селото. Проучени бяха 5 могили - две с каменни насипи и три със землени. Каменните могилки са символични - в едната са открити късове от животински кости и фрагменти от глинени съдове, които датират насипването в елинистическата епоха. В другата са намерени само няколко нехарактерни керамични фрагмента.

Землените могили са с каменни крепиди, като в една от тях те са две, разположени концентрично. На нивото на стария терен е извършено погребение чрез трупоизгаряне на място. Между двата каменни пръстена е открита циста с инвентар без следи от погребение. По още едно символично погребение е извършено в другите две могили. Инвентарът - глинени паници, стомни, кана, чашки, амфора, стъклени съдове /чаша и кана/, бронзова фибула, железни остриета от нож и стрела, бронзови монети датират землените могили от края на II до третата четвърт на IV в. от н. е.

Г. Нехризов /София/

ПРОУЧВАНИЯ В М. "МИШКОВА НИВА" ПРИ ГРАД МАЛКО ТЪРНОВО

Разкритата през 1981 - 82 г. куполна гробница е разрушена още в древността. Изградена е била от дялани мраморни блокове и е заобиколена от две крепиди с диаметри 17 и 23 м. - вътрешната от ломени гранитни камъни, външната от мраморни квадри.

Направено беше архитектурно заснемане на мраморната крепида и архитектурните елементи извън нея, както и пълна фотограметрична документация на обекта с оглед консервационната и реставрационна дейност на НИПК. Бяха открити 18 неизвестни досега блокове от втория и третия ред на крепидата.

Теренът беше изравнен на нивото, на което стъпват блоковете от първия ред. Южно от входа на гробницата, където са запазени части от култово съоръжение, свързано с нея, бяха разкрити мраморни детайли със сложен профил.

Резултатите от археологическото проучване обогатиха представите за паметника и допълниха данните, позволяващи реконструкцията му.

А. Радунчева /София/, К. Кисьов /Смолян/

РАЗКОПКИ НА СКАЛНО СВЕТИЛИЩЕ ДО С. БОСИЛКОВО, СМОЛЯНСКО

Археологическите проучвания в землището на с.Босилково, община Баните се извършиха в м. "Чукаря" - нисък скалист връх. В неговата северна част беше положен сондаж с размери 5 х 10 м. Регистрирани са три културни пласта.

На дълб. 20 см. в западния ъгъл на кв. Б 4 се откри силно обгорял пласт, наситен с керамични фрагменти от късната античност. На дълб. 30 - 40 см се откри втори културен пласт от тъмнокафява пръст с деб. 20- 30 см от късната бронзова епоха, който заема цялата площ на сондажа. Откриха се три глинени тежести за вретено и многобройни керамични фрагменти, украсени с щамповани и врязани соларни знаци със запазена инкрустация на бяла паста. Някои фрагменти са от съдове с черна, излъскана с графит повърхност. В северната част на сондажа се откри зид с дълж. 6 и шир. 0.5 - 0, м., изграден от необработени камъни без спойка, върху стерилния терен. От двете страни на зида се откриха многобройни керамични фрагменти от късната бронзова епоха.

На дълб. 0.7 - 1.1 м. се откри енеолитен пласт, лежащ

върху стерилна, скалиста основа. В този пласт се откриха кръгове от камъни, в средата на които дълго е горял огън.

До самия вход на светилището беше разчистена част от коренната скала, разделена на четири от два улея, пресичащи се под прав ъгъл. На основата на улеите бе открита енеолитна керамика. Върху скалата бяха разчистени четири, разположени едно над друго, огнища от описания тип. Това ни дава основание да предполагаме, че на това място са били извършвани ритуални обреди.

Открити бяха глава на антропоморфна фигурка и зооморфна дръжка от съд.

Откритите материали от енеолитната епоха, многобройните фрагменти със соларни знаци, както и материалите от късната желязна и късноантична епоха определят върху като светилище, възникнало още през IV хилядолетие пр. н. е.

Ал. Бонев /София/, Г. Александров /Михайловград/

ТРАКИЙСКИ КУЛТОВ КОМПЛЕКС В М. "БАГАЧИНА" КРАЙ С. СТАЛИЙСКА МАХАЛА, МИХАЙЛОВГРАДСКА ОБЛАСТ

Беше проучена площ от 400 кв. м. в северозападната част на хълма, където установихме пет строителни хоризонта от селището от каменно-медната епоха. В тях са били вкопани тракийските култови ями. Най-многоброен е материалът от късножелязната епоха, когато най-интензивно е функционирал култовият център. Съдовете са работени на ръка и на колело и намират аналогии в керамиката от Севтополис и др. тракийски обекти. Вероятно към този период се отнасят и многото потички. Ранножелязната епоха е засвидетелствувана с фрагменти от съдове тип Равна-Добрина и такива с коси или хоризонтални канелюри с врязана или щемпелувана украса от еосовидни орнаменти, защриховани ромбове и триъгълници и ленти, някои от които инструктирани с бяла материя. В малка яма с форма на обърнат пресечен конус намерихме два фрагмента егейска керамика, работена в микенска традиция. Ямата имаше пълнеж от фин речен пясък.

Раннобронзовата епоха е представена от няколко фрагмента триъгълни, отвесно пробити дръжки, които имат аналогии в Градец. Анализът на остеологическия материал, открит в тракийските култови ями за периода 1981- 86 г., направен от д-р Л. Нинов, даде следните резултати: костите от домашни животни са 78.27 %, а тези от дивите - 21.73 %. От домашните животни на първо място са костите от свиня, следвани от говеда, овце и кози. От дивите животни най-многобройни са костите от сърни и елени. В една от ямите, проучени през 1987 г., намерихме част от човешки скелет.

От каменномедната епоха открихме идоли от глина, кремъчни оръдия на труда, керамични гладилки и глинени съдове, някои от които са рисувани с графит, а други имат украса от релефни ленти, ноктовиден орнамент и барботина. Отнасят се към култура Криводол.

Проучванията през 1987 год. потвърдиха направеното преди това заключение, че на хълма "Багачина" е съществувало селище от каменномедната епоха, в културните пластове на което през бронзовата и желязната епохи са били вкопавани тракийските култови ями.

И. Панайотов, П. Делев /София/ с колектив

ЕКСПЕДИЦИЯ "ЕТРОПОЛЕ 1987"

Бяха обходени 19 местности с различни геоморфологически характеристики. Разкопки бяха направени на могила III от некропола в м. Ябланица - Кошарите /вис. 1.2 и диам. 15 м/. Насипът е нарушен и частично ограбен в древността. В югозападния сектор в и под каменно струпване са открити 10 фибули тракийски тип, бронзова верижка, бронзов пръстен, сребърна висулка със завити краища, кантаросовиден съд, съдче с висока дръжка. Комплексът се датира в IV в. пр.н.е. Погребението вероятно е извършено чрез трупоизгаряне. Въз основа на събраната информация и данните от фонда на ГИМ в Етрополе може да се заключи, че районът разполага с материали и обекти от халколитната, бронзовата, желязната, римската, късноантичната и средновековната епохи. Повсеместно са представени тракийските могилни некрополи.

И. Панайотов /София/

ЕКСПЕДИЦИЯ "МАЛЪК ПРЕСЛАВЕЦ 1987"

Продължиха теренните проучвания в землището на селото. На обект "Горно Градище" в сондажите, започнати през 1985 г., бяха открити нови материали от желязната и късната антична епохи - строителна и битова керамика, глинени лампи, прешлени за вретено, железни ножчета и др.

В м. "Кючук гьол" беше открито селище с културни наслоявания, нарушени от изкопни работи за прокарване на път. Събраните керамични фрагменти могат да се датират към желязната и късната антична епохи.

Ил. Катевски, Н. Тонков /София/

ГЕОФИЗИЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ТРАКИЙСКИ ОБЕКТИ

Основен тип обекти на "Лаборатория за инструментални методи в геотехниката и археологията" при БАН бяха тракийските могилни некрополи. При проучванията бяха използвани разработените в лабораторията методики и технологии за геофизични изследвания на археологическия резерват "Сборяново" край Свещари, съобразени с конкретните физико-геоложки условия в различните некрополи.

Извършена беше проверка на достигнатото ниво /в момента на провеждане на археологически разкопки/ в Капиново, Великотърновско. Набелязаните геофизични аномалии се потвърдиха от продължаващите разкопки.

Край с. Равнище, община Правец, бяха проучени 3 могили с вис. 4 - 6 м. Само в една от тях беше установена аномалия, характеризираща по-голям високоомен обект. В този участък последвалите археологически разкопки разкриха разрушена и ограбена правоъгълна каменна гробница.

Геофизическите изследвания край с. Равногор, Брациговска община съпътстваха спасителните разкопки на голяма куполна гробница. Аналогично съоръжение в проучваните от нас две близки могили не беше установено. В един от набелязаните аномални участъци прокараният археологически сондаж попадна на каменно струпване. Могила с вис. около 10 м. беше проучена в землището на с. Правенци, Новопазарска община. Конфигурацията на насипа позволи прилагането на различни системи и схеми на геофизично проучване. Набелязани са три сектора с интензивни каменни натрупвания.

През сезона се осъществи нашето виждане за етапност в проучването на нови археологически обекти - аерофотоснимка, наземни геофизични изследвания, археологически разкопки.

На две малки площи от "Камен рид" и "Водната централа" на археологически резерват "Сборяново" - с. Свещари, се извърши геофизична проверка на данни от направената през 1984 г. аерофотоснимка. Археологическият сондаж на една от геофизичните аномалии попадна на разрушена и ограбена малка двукамерна гробница.

АНТИЧНА АРХЕОЛОГИЯ

АНТИЧЊИ ГРАДОВЕ

В. Велков, В. Найденова, Г. Кузманов, А. Николаева, И.Цветков
/България/, М. Болини, Д. Джорджети /Италия/

РАЗКОПКИ НА РИМСКИЯ И РАННОВИЗАНТИЙСКИ ГРАД РАЦИАРИЯ /БЪЛГАРО-ИТАЛИАНСКА ЕКСПЕДИЦИЯ/

През 1987 г. разкопките се проведоха в 4 сектора. Сектор I /А. Николаева, И. Цветков/. Продължи проучването на западната крепостна порта и площта пред нея. Разкрит е северозападният ъгъл на правоъгълна кула, отнасяща се към IV в., фланкираща портата от юг. С преустройството на портата в началото на VI в. се свързва откритата през предишната кампания протейхизма, изградена в суперструкция от тухли. През настоящия сезон трасето ѝ бе проследено на 15 м. в южна посока. Към същия период се отнася и новоразкритата силно разрушена северна стена на издължена правоъгълна кула, фланкираща портата от север.

Сектор II /Г. Кузманов/. Продължи проучването на голяма сграда с подпорна конструкция от тухлени сводове и арки, разположена между I и II северен декуманус, северно от предполагаемия форум на града. Разкрити са нови фрагменти от мозаичния под на по-ранна сграда на това място. Установено бе, че по-късната сграда се разпростира на юг извън очертанията на по-ранната. Разкрити бяха около 30 м. по протежението на II северен декуманус, открит през миналия сезон. Използването на сградата през VI в. отново бе доказано посредством разкриването на малко помещение, изградено от преупотребени строителни материали между тухлените стълбове.

Сектор III /В. Найденова/. Продължиха проучванията в централната част на античния град с цел откриването на форума. Извършено бе машинно подравняване на терен, зает от стари турски гробища и гъсто заселен. При започналите разкопки в южната част на разчистената площ на дълбочина до 0.40 м. от повърхността все още не се очертават архитектурни останки.

Сектор II /М. Болини, Д. Джорджети/. При разширяване на сондажа, където през миналия сезон бе открито късноантично съкровище от златни накити, се разкри ъгъл от помещение на жилище. Основите на стените му са изградени от обработени камъни на хоросанова спойка, а в суперструкция са кирпичени, измазани с вар. Откриха се 52 бронзови монети, най-късните от началото на V в., което потвърждава датата на разрушаване на сградата и времето на укриване на съкровището в нея.

Ал. Димитрова-Милчева, М. Чичикова, Б. Генчева, П. Владкова, Л. Прес, Т. Сарновски, П. Дичек

БЪЛГАРО-ПОЛСКИ РАЗКОПКИ В РИМСКИЯ И РАННОВИЗАНТИЙСКИ ГРАД НОВЕ ПРЕЗ 1987 ГОД.

През 1987 год. разкопките в Нове продължиха в следните сектори:

I. Сектор X, под ръководството на ст.н. с. Ал. Димитрова-Милчева. Разкопките бяха съсредоточени в помещенията, заемащи северната страна на форума на военния лагер. Обхванаха главно вътрешните помещения на сградата, образуващи един втори ред зад фасадните помещения, изследвани през миналата година.

Изследванията върху предкаменния период на съществуване на военния лагер установиха наличието на две фази на дървено-землено строителство. Първата фаза е представена от много дълги помещения с редица напречни стени. Втората фаза на дървено-земленото строителство представляват сгради с по-малки размери, които са били изгорени. Периодът на съществуване на дървено-землените сгради обхваща времето от пристигането на VIII Августов легион в Нове в 46 година до началото на II век, когато започва каменното строителство.

В сградата в сектор X бяха регистрирани 5 строителни периода. Първият от тях е представен от зидове, които образуват сграда под формата на буквата Г, обърната към декуманус максимус и кардо максимус. Втората строителна фаза е констатирана само във вътрешните помещения. С нея е свързан и каналът, изграден от тухли залети с много фин жълт хоросан. Върху двете стени на канала са наредени глинени тръби. Строителството на помещенията от двете фази е извършено в сравнително кратък срок.

С третия строителен период е свързана промяна на плана на цялата сграда. Отделните постройки биват обединени в една сграда. Този строителен период е датиран в III-IV век.

Четвъртият строителен период на сградата е свързан отново с цялостна промяна на плана, а вероятно и на функцията на сградата. Този етап от съществуването на сградата завършва с огромни опустошения и пожари, които хронологически добре отговарят на времето на хунските нашествия на Мизия. След това нямаме данни за голямо възстановително строителство. Сградата продължава да съществува в същия план с известни поправки и преграждания.

II. Сектор VIIIА, под ръководството на ст. н.с.М.Чичикова.

През 1987 г. продължиха разкопките на перистилната сграда - екстра мурос, като работата бе съсредоточена в западното крило. Доразчистена бе западната половина на помещения № 2. Продължи работата и по разчистването на помещението оформено от три зида в предапсидното пространство на базиликата.

Много важно откритие през миналогодишната кампания представлява разкриването на голяма зала с хипокауст, която има квадратен план с вътрешна стена - 11 м. От залата се разкриха северозападният ъгъл, югозападният и югоизточният. Стените са изградени от ломен камък, свързан с хоросан. По цялата новооткрита зала се наблюдават следи от пожар, които свидетелствуват, че тя, подобно на перистилната сграда, е била опожарена.

Под цялата зала е имало отоплителна инсталация -хипокауст, който има същото устройство като пикокауста в югоизточната част на перистилната сграда.

Дебелината и устройството на зидовете /0.90 -1.00 м./, както и фактът, че те никъде не нарушават части от перистилната сграда ни дава основание да предположим, че новооткритата зала принадлежи към перистилната сграда.

В процеса на разкопките през 1987 г. в и около залата с хипокауст бяха разкрити 15 погребения, принадлежащи към некропола на базиликата. Всички погребения са без инвентар с изключение на погребения № 9, където бе открита бронзова тока, костено зарче и два пула за игра.

III. Сектор XI - принципия и сектор IV- валетодинариум, под ръководството на проф. Л. Прес. В сектор IX се работи в южната и северната част на комплекса на комендатурата. Бяха разкрити допълнителни елементи на архитектурата на сградата, като стълбите водещи към монументалния портик на главната сграда, настилката и стълбите, водещи към светилището. Намерени бяха два интересни надписа от времето на Хадриан и Марк Аврелий.

В сектор IV бе разкрита северната част на военната болница. Констатирано бе, че на север и юг от главния коридор са разположени два реда помещения. Всеки ред се състои от редуващи се тройки - две помещения за болни свързани с малък коридор.

Т. Иванов, Е. Генова, Г. Кабакчиева, Р. Иванов, Х.Попова /София/, Т. Ковачева и С. Лазарова /Плевен/

РАЗКОПКИ В УЛПИЯ ЕСКУС

През 1987 г. продължиха разкопките и проучванията на два обекта:

I. Форум. Главната задача беше да се разкрие площта непосредствено на запад от Западния двор на храма на Юпитер Оптимус Максимус, за да се види дали там има останки от трети храм в северната част на Форума.

Разкопките потвърдиха напълно предварителните прогнози. Наистина беше открит и разкопан трети храм, който показва, че на Форума на град Улпия Ескус е имало храмове на Капитолийската Троица. Централният храм е бил храмът на Юпитер Оптимус Максимус /най-голям и най-монументален/, източният на Юнона и западният на Минерва. За тяхното локализиране използваме класическата схема на храмовете на Капитолийската Троица, известна от Рим, Италия и от римските провинции. Тази схема е спазена и върху мраморните оброчни плочи от България с изображения на трите божества.

За първи път у нас се откриват храмовете на Капитолийската Троица върху форума на един римски град. Те показват силното влияние на официалната римска религия в завоюваните тракийски земи. Храмът на Юпитер Оптимус Максимус бил и мястото, където се е почитал императорският култ. Обаче култът към Капитолийската Троица е засвидетелствуван и от други места в Мизия и Тракия, където трябва да се очаква откриването на техните храмове или на един общ храм.

Храмът на Минерва е напълно еднакъв на храма на Юнона по своето местоположение, ориентация, строителна техника и строителни материали, външни и вътрешни размери, архитектурна украса, дата на построяване и време на съществуване.

Влизането в храма е ставало от юг, откъм Форума, както и при другите два храма. Отначало е имало площадка с варовикови стъпала, която не беше разкрита, но тя съществува при храма на Юнона.

От стъпалата се излиза на правоъгълна площадка с колонада от монолитни варовикови цилиндрични колони в коринтски стил. Днес частите на колонадата са ограбени и липсват.

В северна посока следва същинският храм /култовото помещение/. От вътрешната стена вървят две плътно долепени надлъжни каменни стени, като между тях се образува шир. 5.20м. На средата на южната каменна стена се е намирал отворът на единствения вход.

Построяването на храма на Минерва е станало едновременно с това на останалите два храма, т. е. още през управлението на имп. Траян /след 106 г., когато Ескус бил издигнат

като град, и 117/ и евентуално първите години на управлението на имп. Хадриан /117 - 138 г./. Той е просъществувал навярно до готското нашествие в Долна Мизия и Тракия през 376-378 г.

В пръстта над храма са открити множество римски бронзови силно окислени монети, малко късове от римска и ранновизантийска керамика и др. предмети, които показват, че върху площта е имало живот и след разрушаването на храна.

На запад от храма на Минерва беше разкрито просторно правоъгълно помещение, което достига до Кардо максимус. То е принадлежало към сграда IV, която е заемала западната страна на Форума.

В него са открити част от варовикова цилиндрична колона и коринтски капител, които са принадлежали към източния портик на Форума.

Предстои да се разкрие северната част на източния портик.

Северната крепостна стена на Ескус II. Разкопките показаха, че между сколоградския ров на Ескус I и кула № 1 на северната крепостна стена на Ескус II е нямало кула. В картината се откри напречен зидан канал за изтичане на дъждовната вода, която се е образувала от вътрешната страна на стената.

Откритите малобройни археологически и нумизматични находки се отнасят към живота в този квартал преди построяването на крепостната стена след 271 г., както и след тази дата.

Л. Слокоска, Т.Иванов, П. Георгиев, Р. Иванов,Г.Кабакчиева, Кр. Вачева, Б. Начева, С. Гошев /София/, И. Църов, П.Владикова /Велико Търново/ - България; А. Поултър, П.Стрейнч, Т. Благ, Дж. Шепърд, Р. Фокнър и специализанти /Нотингам, Лондон/- Англия.

РАЗКОПКИ В НИКОПОЛИС АД ИСТРУМ /БЪЛГАРО-АНГЛИЙСКА ЕКСПЕДИЦИЯ/

През 1987 г. продължи работата на българо-английската експедиция в Никополис ад Иструм.

I. Българският екип работи по проблемите на архитектурате, градоустройството и укрепителната система на античния град в следните сектори:

1. Комплекс на агората /Р. Иванов, П. Владикова/. На площ от 1400 м^2 се потърсена настилката на ареата. Плочите липсват. Документирани са големи опожарявания със следи от градежи с кирпичи, глинени подови замазки. Разкрита е част от канала на Декуманус максимус, със засводен горен край, с правоъгълно съоръжение от каменен градеж над него. Находки-архитектурни фрагменти, керамика и монети - II IV в., фрагмент от надпис на гръцки.

2. Югозападна част от комплекса на агората /И. Църов/. В централната част на колонадата са разкрити два допълнителни зида и ями, запълнени с разрушени архитектурни детайли.

3. "Термоперипатос" /Т. Иванов, П. Владкова/. Проучени са два магазина - 19 и 20 от южната половина на сградата, с част от централния кораб, с находки главно от битова керамика от III - V в.

4. Терми /П. Георгиев/. Между разрушените стени на северната редица от помещения е разкрита сграда от кирпич, със следи от голямо опожаряване. Находките-монети и фрагменти керамика датират пластта от V в. На повърхността-обрушени архитектурни детайли от термите.

5. Сграда в кв. Б$_2$ и Б$_3$ /И. Църов/. Допроучва се северната част на помещението с тухлена настилка, и съседното на изток, с горял пласт, фрагменти амфори и монети V - VI в.

6. Южна порта /Л. Слокоска/. Допроучено са 15 м. от трасето на куртината в западна посока, запазено в субструкция. Разкрита е източната половина на правоъгълна кула, принадлежаща на стената на кастела, издадена към вътрешността на града, на север. Градена е от сполии. Разграничават се два строителни периода, от които вторият с находки от керамичен материал и монети се отнася към втората половина на V в.

II. Английският екип продължи проучването на кастела в секторите А -

1. Сектор А /Дж. Шепърд, А. Паул/. Разкрита са два - образни рова, принадлежащи на южната крепостна стена на града, свързани с двата й строителни периода, с горна граница - първа четвърт на IV в. Върху запълнените ровове е издигната сграда с два строителни периода - V и VI в.

2. Сектор В /А. Шепърд/. Изследва се част от пътя, южно от портата /сектор С/, с канал под него. Разкриват се разрушения от ями с монети късен III в. и разширение на настилката от каменни плочи на запад с чакълеста настилка, с обща ширина 7 м. Преустройствата се датират с монети втора половина на IV и началото на V в. От запад е разкрит второстепенен канал, който пресича яма, датирана с монета IV в.

3. Сектор С /Р. Харолд/. Допроучена е портата на южната стена на града, с късните строежи във вътрешността на

кастела. Разкрита е най-ранната фаза, с ширина на портата 3.20 м. и настилка с улеи за коловози, водеща на север и на юг. Документирани са още два строителни периода - III -ранен IV в., и V - VI в., когато портата е била окончателно затворена с блокаж. Разкритото помещение на юг от стената /в югоизточната част/ се интерпретира като оформяне на пропугнакулум, датиран с монети късен IV и първа половина на V в. Уличната настилка южно от портата е преустройвана със съществуващите части от сгради в първа четвърт на V и може би VI в., след като портата е била окончателно затворена.

4. Сектор Д /Д. Кенет/. Допроучена е правоъгълната сграда с три помещения, с обособяване на три строителни периода на две сгради, датирани ранен IV и късен V в. Сградата се интерпретира като работилница на стъкло. В сектора е открита и най-ранната керамика от кастела от II - III в., фрагменти от императорско стъкло.

5. Сектор Е /А. Робъртс/. Допроучена е южната порта на кастела, с ширина 3.15 м., оформена с големи каменни блокове, с данни за два правоъгълни бастиона и квадратна надвратна кула. Документирани са два строителни периода на градеж с крайна дата втора половина на VI в. Отворът на портата е оформен тогава в засводен канал, с посока север-юг, стената на изток е преустройвана на новото ниво. Запазени са следи от ремонтите от голямо количество хоросан във вътрешността до крепостната стена.

6. Сектор /Я. Грейк/. Продължена е работата на християнската базилика. Разкрива се голямо разрушение от ограбване на материала. Зидовете в голямата си част са запазени в субструкция. Изяснен е планът - трикорабна, със следи от стилобатите на колонадите, с нартекс и данни за олтарна преграда. Подът е настлан с тухли, запазен в централния кораб. Установени са размерите на базиликата 25.40 х 17.60 м. Апсидата е в диаметър 5.60 м., с полигонална външна форма. По стил и паралели на други подобни, базиликата се датира към късния V и ранен VI в., за което говорят и откриваните фрагменти стъкло от прозорци, канделабри и съдове. След разрушаването на базиликата е изградена една землянка в южната колонада /без датиращи материали/. В северната част на северния кораб е разкрит скелет на 9 - 13 годишен индивид.

Направени са пет сондажа във връзка с бъдещата работа в кастела. /Д. Откинс/. Документирани са две големи сгради с каменни зидове, с под от тухли, сгради със зидове от кирпич и следи от опожаряване. От западната порта във вътрешността на кастела няма следи от улица.

III. Геофизическо проучване /П. Стрейнч/. През 1986 год. П. Стрейнч работи по програмата на българския екип.

1. Направените изследвания в югоизточния участък на града, потвърдиха резултатите от самолетната снимка. С използването на съпротивителен метод се очертават стените на три големи сгради /зони на ниско съпротивление/, доказателство за извличане на камък от основите им. Вътрешните части са маркирани от аномалии на високо съпротивление, резултат от подова настилка или по-вероятно от разпръснат разрушен материал. В западния край се документира все още неразкритата отсечка от Кардо максимус. Аномалия от високо съпротивление бележи разпръснат строителен материал от разрушената северна стена на кастела. Сградите от югоизточния ъгъл на ранния град са достигали почти до южната му стена /по-късно северна

на кастела/, което предполага, че не е съществувал ров, когато северните защитни съоръжения са били планирани.

2. Изследванията източно от източната крепостна стена на античния град не показаха наличие на ров. Следи от ров се документира на юг, източно от източната стена на кастела. По убедителни резултати биха дали измервания по конфигурацията на Вебер, при подходящо разстояние на електродите.

3. Има податки за съществуването на ров покрай западната стена на кастела, както и следи от път с твърда настилка извън западната порта на късния град.

4. Направени са изследвания по трасето на акведукта западно от античния град. Чрез аномалиите на високо съпротивление са документирани основите на две подпори от градежа на акведукта, от който има запазени видими части в района западно от античния град.

Успехът при използване на съпротивителния метод на обекти като изследвания, зависи напълно от характера на разрушенията. При това интерпретацията се затруднява от получилата се смесица от ограбени и разрушени основи.

Л. Огненова -Маринова /София/, Ж. Чимбулева, Д. Кожухаров,
арх. Д. Съсълов /Несебър/

РАЗКОПКИ И ПРОУЧВАНИЯ В НЕСЕБЪР

През лятото на 1987 г. в Несебър продължиха редовните археологически разкопки на обект "Северозападна част на града" - сектор "Мазилика". Работи се южно от базиликата. Отне се пласт с дебелина около 1 м. от късносредновековната епоха. Разкриха се части от керамична и металургична пещ, жилищни постройки от XVI-XVII в. и разрушен глинен водопровод от XIII в.

Изясниха се вероятните два строителни периода на базиликата - първият - от края на V в. и вторият - от средата на VII в. В началото на IX в. базиликата е окончателно разрушена.

Проучени бяха още 11 погребения от средновековния некропол- X-XI в., възникнал върху базиликата след нейното разрушаване.

Извършени бяха два сондажа:

1. В апсидата на базиликата с цел разкриване на югозападния ъгъл на гръцкия храм. Очерта се ясно застъпването на храма от базиликата.

2. В северозападния ъгъл на базиликата с цел разкриване на участък от елинистическата крепостна стена. Потвърди се предположението, че в тази част от трасето се оформя четириъгълна ъглова кула от същия период.

През м. септември 1987 г. в акваторията на южното пристанище на Несебър бяха проведени подводни археологически проучвания. Работи се на дълбочина около 10 м. Беше изследвано известното и от предишните проучвания керамично находище. Находките от него са предимно съдове от античността и средновековието. Преобладават тези от елинистическата епоха. Голямо е видовото им разнообразие - амфори, канички, скифоси, кантароси, ихтиии, лутерии, гърнета, капаци, паници, купи, свещници, лампи и др.

Материалите вероятно са попаднали под водата от пристигналите на кея кораби и при обработка на товарите.

Подводните проучвания се проведоха от Център за морска история и подводна археология с ръководител Б. Попов /Созопол/.

Хр. Буюклиев, Кр. Калчев, Д. Янков /Стара Загора/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ЦЕНТРАЛНИЯ ПЛОЩАД В СТАРА ЗАГОРА.

Проучен е терен с площ 1500 кв.м., който е продължение в западна посока на изследваната през 1986 г. площ. Разкрити са останки от римския период и от ранновизантийската епоха.

Улици. Проучени са нови сектори от двете улици-декуманус- дълж. 25 м./обща проучена дължина е 90.60 м./ и кардо-дълж. 16.5 м. /обща проучена дължина 56 м./. Устройството на улиците не се различава от досега познатите строителни прийоми. Платната са настлани с каменни плочи, каналите за употребени води са по оста на улиците. Платното на декумана е широко 6 м., а на кардото – 7 м. Декуманът има тротоари и портици, които липсват при кардото. След средата на V в. са настлани нови платна от трошляк и дребни камъни, които, съществуват до началото на VII в.

Сгради. Разкрити са части от две сгради, разположени северозападно и югозападно от пресечката на двете улици.

От сградата, разположена северозападно от пресечката са открити три нови помещения и вътрешен двор. Две от помещенията имат входове откъм улицата и могат да се определят като магазини или работилници.

Останките от тази сграда могат да се отнесат към II строителен период на града - края на III или началото на IV в. От ранния строителен период се разкри един зидан водопровод с посока от северозапад към югоизток.

Сградата южно от декуманос и западно от кардо е с по-голяма разкрита площ. В нея се установиха няколко строителни периода. Най-ранният период отговаря на първия строителен период на града. Разкрити са 6 помещения и един кладенец с малък двор, свързан с улицата.

През втория строителен период /след третата четвърт на IV в./ върху останките от тази сграда е построена нова. Тя е с различен план и предназначение, строителна техника и материал.

В северната част, покрай декумана, има три почти еднакви помещения с входове към улицата, които могат да се определят като магазини. Южно от тях има коридор, който продължава и на юг, покрай източния зид на сградата. В южната половина е разкрито празно пространство /двор ?/, оградено от юг със зид. Източната фасада на сградата е отдръпната навътре от кардото на 12 м., като се оформя незастроено място, в което продължава да се използва кладенеца. Във вътрешността на сградата се разкри голям зидан канал с посока запад-изток, който продължава и покрай източната фасада на юг. В сградата се установиха два строителни периода, при които има повдигане на нивото чрез насипване.

След средата на V в. върху разрушенията са изградени нови помещения, като е застроена и празната площ покрай кардото.

Сред откритите археологически материали най-голям интерес предизвиква колективната находка от оръдия на труда, бронзови съдове и теглилка. Оръдията на труда са разнообразни-земеделски, домакински и скотовъдни. Бронзовите съдове /5 броя/ са кани, котел и леген. Теглилката е едновременна, с три скали за измерване и запазен надпис - ЕМРЕЛІОУ. Може да се датира към средата на IV в. и служи за датиране на цялата находка.

Хр. Буюклиев, Кр. Калчев, Д. Янков /Ст. Загора/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ "МЛАДЕЖКИ ДОМ" В СТАРА ЗАГОРА.

Разкопките са продължение в южна посока на проучения терен през 1982 г. Новоразкрита е площ от 950 кв.м. Разкрити са останки от кардо максимус и части от две сгради, западно и източно от нея. Отнасят се към римския и ранновизантийски периоди.

Кардомаксимус. Разкрита е на дължина 15 м. Ширината на платното е 5 м., с тротоари покрай двата бордюра. От запад има запазен стилобат от портик, а от изток - един ред преупотребени мраморни блокове, вероятно от стълбище. Устройството на улицата не се различава от познатите досега сектори на уличната мрежа. Настлана е с каменни плочи. Под двата тротоара са разположени два канала.

Сгради. Сградата западно от кардото е запазена лошо и не може да се определи нейния архитектурен план и предназначение.

Сградата източно от кардото има три строителни периода. През първия период има три помещения покрай улицата и вътрешен перистилен двор. Останките са в лошо състояние, няма запазени нива и не може да се каже по-определено повече за датировката и предназначението ѝ.

Вторият период е след третата четвърт на IV в. и е свързан с промяна на архитектурния план на сградата. Различен е както строителният материал, така и строителната техника. Построен е нов ограден зид откъм кардото и широк коридор от изток. В източната част на обекта се разкри голям перистилен двор с портици от запад и юг. В този двор се откри голям басейн /19 х 5 м./, а от юг - представителен стилобат. В южния портик се откри запазен мозаечен под. Басейнът е захранван с вода от северозапад, а оттичането на водата е чрез каналче покрай южния стилобат. В стените на басейна са вградени два реда глинени съдове.

След средата на V в. върху руините на тази сграда са построени малки помещения с кирпичени надстройки, които съществуват до началото на VII в.

Сред находките интерес представляват три надписа. Два от тях са издадени от булето и демос на Августа Траяна. Единият надпис може да се датира по времето на имп. Септимий Север /193-211 г./. Те са преизползвани вторично при строителството на по-късната сграда. Другите архитектурни детайли -колони, корнизи, фронтони, също могат да се отнесат към по-късно време - края на IV в.

Е. Кесякова

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ИЗТОЧНАТА ЧАСТ НА ФОРУМА ВЪВ ФИЛИПОПОЛ.

Археологическите разкопки през отчетния период обхващат сектори от Кардо максимус и Декуманус максимус при пресичането им пред източните пропилеи на форума, а така също включват проучването на около 400 кв. м. площ от инсулата, която се затваря на север от декуманус максимус и на запад от кардо максимус.

Декуманус максимус има ширина 6.60 м., а кардо максимус променя ширината си, като в проучения сектор голяма част от настилката е унищожена и не може да се определи точната й ширина. Проследиха се две нива в каналите на двете главни улици, които съответствуват на два основни момента от градоустройственото развитие на Филипопол през римската епоха / II- III в. н. е./.

Градежите в инсулата са разнородни. Те свидетелствуват за непрекъснат живот в града в тази площ от предримската епоха до българското Средновековие / X-XIII в./.

Най-ранните градежи в инсулата са от речен камък на кал. Те са фундирани в девствен глинест терен. Въз основа на находките, преди всичко керамика, се отнасят в предримската епоха /I в. пр. н. е. I в. н. е./.

Градежите от римската и късноантична епоха /II-VI в./ са на хоросанов разтвор и представляват най-внушителните останки в площта. Очерта се план на сграда, която е отделена от двете главни улици посредством пасажи /амбулацио/, където се развиват портици. Сградата е изменяла своя архитектурен план, за което свидетелствуват различието в градежите и подовите нива.

Най-късните градежи в инсулата са от ломен камък на кал и от вторично използувани фрагменти от тухли и кирпичи на калов разтвор. Те се отнасят към X - XIII в.

З. Каров, М. Мартинова /Пловдив/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА СЕВЕРНАТА ЧАСТ НА ФОРУМА ВЪВ ФИЛИПОПОЛ.

През 1987 г. разкопките имаха за цел изясняване плана и устройството на северната част на форума. Бе проучена площ от 1500 кв. м. Археологическите проучвания включват част от северното и източното амбулацио с два от магазините, оформящи източната страна на форума, сектор от кардо максимус, тангиращо от изток форума и малка част от късноантичната сграда на изток от кардото. Частично са разкрити останките от две обществени сгради на север от форума. При изкопни работи на ул. "С. Димитров" бе документиран стратиграфски профил на кардото, като бяха потвърдени трите основни етапа в изграждането на уличната мрежа на Филипопол.

През сезона бе проучен напълно културният пласт от IV- V в. В амбулациото и един от магазините бе документиран керемиден слой и следи от опожаряването на дървената конструкция на покрива. Намерените над 60 монети на Константин Велики и Аркадий фиксират крайната дата на форума като комплекс - средата на V в.

На север от форума се разкриха останките на две обществени сгради, датировката и планът на които ще бъдат изяснени допълнително. Разкрити са зидове, градени от ломен камък на розов хоросан с фрагменти тухли, които са приобщени към по-ранни градежи на бял хоросан. Разкопките ще продължават с цел изясняване на по-ранните културни пластове и плана на сградите на север от форума.

В. Танкова /Пловдив/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА УЛ. "СТОЯН ЧАЛЪКОВ" 1а В ПЛОВДИВ

Спасителните археологически разкопки започнаха във връзка с изграждането на представителна къща на издателство

"Хр. Г. Данов"- Пловдив. На площ от около 50 кв. м. се установиха останки от строежи. Архитектурният план не се очерта. Зидовете са конструктивно свързани и оформят четири ъгъла от четири помещения. Поради ограниченият за разкопки терен през 1987 г. до подово ниво не успяхме да достигнем. Разкопките ще продължат през 1988 год.

В. Танкова /Пловдив/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА УЛ. "МАЛИ БОГДАН" В ПЛОВДИВ

Спасителните археологически разкопки са продължение от 1986 г. Изясни се стратиграфията на обекта и се проучи сградата към запад. Към най-ранните застроявания в тази площ се отнасят зидове с основи от ломен камък и бял хоросан или калов разтвор с кирпичени стени в суперструкция. Поради липса на достатъчно данни план не се установи. От тези нива произхождат монети от Домициан, Траян, една малка мраморна главичка на мъж от началото на II в., фрагменти от оброчни плочки.

При разширяване площта на разкопки на запад се разкри западният фасаден зид на античната сграда, част от уличното платно и източните бордюри на едно кардо. Проследи се продължението на южния фасаден зид на сградата. Той е долепен към фуга на южния зид на помещение II от сградата и затваря двора й. Все още не е изяснено предназначението на сградата, но изхождайки от обема на помещенията и от солидните основи, няма съмнение, че тя е била обществена. Начинът на градеж, монетите и дребните находки датират сградата в IV в.

К. Маджаров, М. Маджаров /Хисар/

РАЗКОПКИ В ДИОКЛЕЦИАНОПОЛ

През 1987 год. разкопките бяха съсредоточени в централното ядро на града /банския парк кв. 27/, където продължи проучването на голяма късноримска постройка /резиденция/, разположена на 17 м. северно от късноримската баня. Проучването на по-голямата част от постройката се извърши от 1966 до 1972 г., когато бяха разкрити 5 помещения. През 1987 г. се довърши проучването на голямото помещение 4 и се разкриха още две помещения, едното от които е екседра на северната страна. Зидовете на постройката са запазени в отделни сектори. Върху надлъжните зидове на помещение 4 са запазени и части от втория етаж на сградата.

Разкритото помещение 4 е с най-големи размери:дълж.39 метра и шир. 8.25 м. Горе е завършена с тухлен свод, изграден от две тухли. Входът му е широк 2.80 м. и е разположен на южната стена. Източно и западно от входа са разположени два засводени отвора. Такива отвори се откриха и в надлъжните зидове на помещението. По всяка вероятност те представляват вентилационно устройство за отстраняване на голямата влага в приземните помещения на сградата.

Източно от помещение 4 се разкриха останките на други две помещения /6 и 7/.

В приземното помещение 5 на постройката се откри зидан водопровод. Северно от това помещение той преминава в глинен тръбопровод, поставен в засводена галерия, която преминава под помещение 6 на сградата и е свързан с каптаж за студена вода. Каптажът представлява квадратна засводена подземна шахта, чиято студена вода е била отвеждана в късноримската баня, разположена южно от сградата.

От архитектурният анализ на сградата е видно, че се касае до една масивна римска обществена сграда на два етажа. Непосредствената й близост до голямата късноримска баня сочи, че тя е била тясно свързана с балнеолечението, провеждано тук през римската епоха. По всяка вероятност сградата е била предназначена за резиденция на високопоставени личности и техните семейства, които са отсядали в нея при пребиваването си в курорта.

Стиловите белези на постройката, строителните техники и находките сочат нейното изграждане в първата половина на IV в.

РИМСКИ И КЪСНОАНТИЧНИ ВИЛИ И СГРАДИ

К. Шалганов /София/

РАЗКОПКИ НА ВИЛА РУСТИКА КРАЙ С. СМОЧАН, ЛОВЕШКО.

През 1987 г. продължи проучването на римската вила край с. Смочан, Ловешко. Разкопките бяха съсредоточени в 3 сектора:

1. Помещение № 1 на сграда II: установена бе ширината му - 4.40 м. Между него и оградния зид на комплекса, с контрафорси се оформя пространство, което вероятно ще бъде заето от редица свързани верижно помещения, с дълга ос в посока север-юг, по източната страна на комплекса.

2. Вход на комплекса: изцяло бе разкрит входът към вилата от юг. Ширината му е 4.35 м. и е оформен от 2 масивни прагови плочи. Вратите са се движили на дървени оси, обковани на краищата с железни главини. Портата е била двуделна: двукрила врата с ширина 2.60 м. е пропускала товарните коли и добитъка, а еднокрила, с ширина 0.95 м., пешеходците. След входа, към вътрешността на комплекса, между помещения №№ 3 и 4, е водел проход с дължина 6.80 м. и ширина 4.80 м. От него бе разчистена половината до нивото на праговите плочи.

3. Сграда III: в разкритата през 1986 г. сграда бяха изчерпани пластовете от вътрешността ѝ, до нивото на запазената височина на стените ѝ. В дъното на сградата, срещу сега разрушения ѝ вход от изток, бе разкрито малко помещение или ниша, отворено на изток и конструктивно свързано със западната стена на сградата. Страничните стени са със добре оформени чела и размери: дължина - 1.75 м. и ширина - 0.55 м. Това пространство, ограничено от три страни, с размери: 2.13 м. х 1.75 м. и ориентация на дългата ос в посока

север-юг, най-вероятно е играло ролята на своеобразен "олтар" в дъното на сграда III. Това помещение, както и находките от сградата през тази и предишните години - части от натрошени мраморни скулптури, показват, че последната най-вероятно е играла ролята на ларариум, където са били поместени някои от намерените фрагментирани скулптури.

Сп. Машов /Враца/

РАЗКОПКИ НА РИМСКА ВИЛА ПРИ С. УРВЕНЕ, ВРАЧАНСКО

През 1987 г. продължиха разкопките на римска вила в м. "Росненеца" при с. Урвене. Завършихме проучването на сграда № 4 от вилния комплекс. Сградата е правоъгълна. Размерите й са - изток-запад 23.60 м., север-юг 17.70 и заема площ от 418 кв. м. Градежът на основата е ломен камък, споен с кал, а надзейната част- кирпич с кал. Дебелината на стените е до 0.60 м. Покривната конструкция е била дървена, покрита с прави и извити тегули и имбрици. Сградата е разделена на седем помещения с различна големина. От юг, по цялата дължина на сградата, се простира покрит навес с дълж. 23.60 м. и шир. 4.70 м.

Постройката е загинала вследствие на стифиен пожар. Стените, градени от кирпич, са рухнали навътре и от високата температура са се отухлили. Пожарът се е разпространил много бързо и собствениците не са могли да изнесат почти нищо от сградата. За това съдим по обилния материал, разкрит след вдигането на пласта от отухлен кирпич. В помещение № 1 и № 5, които са съседни, бе открита желязна, ажурна обковка на колесница. В помещение № 3 открихме правоъгълна мраморна

маса, желязна юзда, ризница, плетена от халкички, бронзова апликация - лъвска глава и др., а в северозападната част на помещение № 6- желязна везна и бронзов кантар. Открити бяха фрагменти от множество стъклени амфорки. Най-многоният инвентар бе керамиката - паници, гърнета и амфори с различна големина и форми.

Сградата е опожарена в последната четвърт на IV в. по време на второто готско нашествие. Основание за това датиране ни дава един керамичен съд с апликирани кръстовидни фибули от глина и една бронзова монета на имп. Теодосий I /379-395 г./, открита в помещение № 6.

След опожаряването на сградата само западната половина на помещение № 5 е използвана отново. От изток е издигната стена направо върху рушевините от отухлен кирпич. Преграденото пространство е разчистено и под пода на помещението е направен хипокауст. Материали, свързани с обитателите на възстановената част от сградата, не бяха открити.

Ил. Църов /В. Търново/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ КРАЙ "ЛЕСИЧЕРСКИ СТЪЛБ"- С. ЛЕСИЧЕРИ, ВЕЛИКОТЪРНОВСКО.

Стълбът се намира на 4 км. южно от селото. Пръв го посещава Ф. Каниц, който намира на мястото останки от втори стълб и сграда. Бил е обект на внимание и на К. Шкорпил, Ж. Сьор, В. Бешевлиев, И. Велков, Т. Герасимов и др.

В следствие на иманярска интервенция бе създадена опасност от разрушаване на паметника. Това наложи започването на спасителните разкопки. Геофизичното проучване бе изпълнено от проф. д-р П. Стрейнч от университета в Нотингам. Съобразявайки се с данните от тях, бе заложен сондаж 6 х 4 м. източно от стълба. Открити бяха каменни блокове от постамента на втория стълб. Лицевите са били обработени прецизно и свързани с железни скоби. В източната част на сондажа се попадна на струпване на ломени камъни, примесени с късове хоросан.

Г. Радославова - Чобанова /Разград/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В М. "ПЧЕЛИНА" КРАЙ РАЗГРАД

През 1987 г. при подравняване на терена за направа на спортна площадка в м. "Пчелина", на 9 км югозападно от Разград, багеристи попадат на основите на част от постройка. Това наложи спиране на строителните работи и провеждане на спасителни разкопки. Разкрити бяха част от основите на голямо помещение / № I/ и цялостно основите на по-малко правоъгълно помещение / № II/. Те са изградени от средно големи ломени камъни на калова спойка. Ширината на зидовете е 0.50 - 0.60 м. Липсата на тухли и засега няколко открити железни гвоздеи ни карат да смятаме, че стените са били изградени от кирпич и дървени конструкции. Покривната конструкция в двете помещения е била дървена, покрита отгоре с тегули и имбрици. И в двете помещения беше констатиран пласт от срутения покрив, който лежи върху подовете.

В помещение I с размери 11.00/8.05 м. на 4.50 м. се разкри основа на пещ с размери 1.60/1.80 м., изградена от един ред тухли и няколко плочести камъка.

Помещение II е с размери 8.05/2.80 м. Керамичният материал е твърде малко. На юг от помещение I се намери бронзове монета на имп. Септимий Север /193-211/, която дава основание да се предположи, че сградата е могла да бъде изградена най-рано към началото на III в. Горелият пласт с въглени и стухлена мазилка върху пода на сградата свидетелствува, че тя е загинала при пожар.

С. Торбатов

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В М."ГЛИНАТА" КРАЙ С.ГУСЛАР,ТЕРВЕЛСКО

При земекопни работи във връзка с изграждането на водоем в м. "Глината", на 1 км северно от с. Гуслар, Тервелско, се е попаднало на останки от стар градеж. През 1987 г. там бяха извършени спасителни разкопки.

Разкрита бе антична пещ за изпичане на керемиди /тегули и имрици/. Пещта спада към типа двукамерни пещи с изцяло вкопана горивна и частично вкопана горна камера. Височината от дъното ѝ до нивото на някогашния терен е 1.94 м. Горната камера е вкопана 0.54 м. Надземната част на пещта е била изграждана от кирпичи след всяко нейно зареждане. Скарата има почти квадратна форма със страна около 2.40 м. За разлика от известните досега у нас, проучената край с. Гуслар пещ не е с равно, а с надлъжно вдлъбнато дъно. Скарата се носи от четири подпори с езиковидна форма, разположени по две на източната и западната стени на пещта. Изградени са от глина, безразборно примесена с натрошена строителна керамика. Идентичен е градежът и на скарата. От високата температура, развивала се в горивната камера, повърхността на езичестите подпори и на скарата се е остъклила. Установено бе, че след изкопаването на предназначената за пещ яма, тя е била обмазана с глина и предварително опалена. Едва след това са били изградени подпорите и скарата.

На около 5 м. западно от проучената бе открита още една пещ. Разкопаването й бе отложено за следващия сезон.

Въз основа на намерените фрагменти от битова и строителна керамика пещите могат да бъдат отнесени най-общо към IV в. от н. е.

А. Салкин, /Каварна/, Кр. Панайотова /София/

РАЗКОПКИ НА АНТИЧНА СГРАДА НА Н. ЧИРАКМАН - КАВАРНА

През 1987 г. бяха подновени прекъснатите през 1977 год. археологически проучвания на голяма антична сграда в южните склонове на н. Чиракман. Тогава бяха напълно разчистени 3 помещения от нея и започнато разкриването на едно вътрешно с насип върху нея с дебелина 5 метра.

Задачите на проучванията бяха да се направи разширение на сондажа над вътрешното помещение и да се установи планът на сградата. Беше снет двуметров пласт, съдържащ керамика от елинистическата епоха до Втората българска държава.

Под сградата беше разширен сондаж за търсене на подход към нея откъм морето или подпорна стена. От сондажа бяха извадени над 150 находки - фрагменти от глинени лампи, кантароси, ихтии, панички /повечето покрити с фирнис/, балсамарии, теракоти, 18 амфорни дръжки с печати. Всичките материали от сондаж А са от елинистическата епоха.

М. Лазаров, И. Василчин /Варна/

РАЗКОПКИ НА УЛ. "ЦАР ИВАН ШИШМАН" ВЪВ ВАРНА

Разкопките през 1987 г. се явяват продължение на проучванията, започнати през 1985 г. и продължени през 1986 г. в този най-югоизточен участък от древния Одесос. Разкопана е около 200 м^2 площ, източно от ранновизантийската сграда. Става ясно, че откритата през предишните кампании ранновизантийска сграда не се развива в източна посока. Проучванията в този участък дадоха възможност да се проследят културните напластявания в дълбочина по девствения мергелен пласт. Откритите материали показват, че този участък на древния град не е бил заселен по-рано от средата на IV в. пр. н. е.

Открита е пещ за топене на метал, а така също и интересно съоръжение, чието окончателно проучване ще бъде завършено през идущия сезон.

М. Лазаров /Варна/, Ив. Карайотов, И. Бонева, Д. Апостолова /Бургас/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В М. "ПАЛЕОКАСТРО", ПОМОРИЕ.

През 1987 г. на площ от 250 м^2 бяха открити части от основи на два зида на спойка от розов хоросан и един зид на спойка от кал, част от разрушена отъхлена подова настилка и три гроба от късното средновековие с трупополагане без погребален инвентар. Керамиката и находките се датират от края на V до VI в. н. е. и от началото на X до XII в.

В изследвания участък културният пласт не е изчерпан напълно, поради подпочвена вода на дълбочина под 2 м. от повърхността.

Поради ограничеността на разкопаната площ резултатите от археологическите разкопки са частични и непълни. Засега се налага изводът, че в периода от края на VI до началото на X в. поселищният живот на това място прекъсва.

Ат. Милчев, П. Димитров /София/, К. Койчева /Габрово/

РАЗКОПКИ В М."ГРАДЪТ" ПРИ С.КРАМОЛИН, СЕВЛИЕВСКА ОБЩИНА

Работата в м. "Градът", при с. Крамолин, продължи през месеците юли - август и бе съсредоточена върху разкриването на две пещи за изпичане на строителна керамика, изградени в северозападното подножие на възвишението, извън крепостта. Разположени под прав ъгъл, двете пещи са свързани, като устията им са обърнати към обща работна площадка. Те са еднотипни и сходни по размери - двукамерни, с надлъжна подпорна стена, разделяща долната камера на два канала. Конструкцията, предназначена да носи натоварването на горната камера представлява система от арки и допълнителни подпорни елементи, съчетани с вентилационни отвори за топлия въздух. Зидовете на горивната камера са градени от камъни и тухли на калова спойка. Отвътре са обмазани с глина. Скарите на пещите са изградени от тухлени късове и глина. Горните камери не са запазени, но вероятно са били четиристенни, съобразно плана и размерите на горивните камери. Върху скарата на пещ № 1 бе разкрита част от готовата продукция. Тухлите са подредени вертикално, с различна посока на плоскостите, групирани

по пет в отделни блокчета. Според аналогиите, находките и стратиграфията, пещите се датират в V-VI в.

При разчистването на пещите бяха разкрити 11 християнски погребения /некропол II/, датирани по инвентара към XIII-XIV век.

В сектор II на местността продължи проучването на терена северно и източно от куполната базилика /VI в./.В разкопаните участъци не бяха установени останки от строителство, синхронно на базиликата. Открити бяха нови 8 погребения от некропол I, с което общият им брой достига 112 гроба, датирани към XII-XIV в. Северно от базиликата бяха проследени останки от частично запазено жилище - полуземлянка с огнище. Според находките, тя се свързва с ранносредновековния период /X в./.

Г. Кабакчиева /София/

РАЗКОПКИ НА РИМСКА ВИЛА "АРМИРА" ПРИ ИВАЙЛОВГРАД

При консервационни работи в имплувиума на вилата бе открита мозайка. Това наложи подновяването на разкопките.

Проучен бе имплувиума от I строителен период, чието облицовано дъно е с мозайка от бели мраморни кубчета, както и подложката от камъни, пясък и хоросан на повдигнатото дъно на басейна от II строителен период. При първоначалния имплувиум само стените са били облицовани с мраморни плочи, докато при втория - както стените, така и дъното.

Мозайката и първоначалният имплувиум, снабден с триъгълна стълба в югозападния ъгъл, се отнасят към първи строителен период на вилата, т. е. към първата половина на II в. Разширението и преустройството на басейна се свързват с II строителен период, когато стените на перистила и някой от помещенията са покрити с богата мраморна облицовка, т. е. времето около средата на II в. В насипа между дъната на двата басейна бяха намерени малко дребни находки- част от оловна тръба, връх от стрела, фрагменти от стъклени съдове, малък фрагмент от римо-коринтски капител, фрагменти от бели и цветни мазилки, фрагмент от терра сигилата, както и животински кости и много миди.

Д. Стайкова /Кюстендил/, А. Тонев /Кюстендил/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА АНТИЧНА СГРАДА В С. ПОРОМИНОВО, СОФИЙСКА ОБЛАСТ

През юли 1987 г. са проведени разкопки на античната сграда, открита през 1984 г. В проучваната площ от 100 кв.м. не е изчерпан културният пласт.

Сградата се намира на разстояние около 200 м. северно от сегашното корито на р. Рилска. Надлъжната й ос е ориентирана в посока север-юг с отклонение на северозапад. Входът е от юг.

Разкрита е южната, запазена част от сградата. Проучени са вътрешните лица на двете надлъжни стени. Разчистен е входът с ари. Открити са малко фрагменти римска керамика.

След разрушаването на сградата от II-IV в., през османската и възрожденската епоха на нейно място са построени две воденици, като са използувани много архитектурни детайли от античната сграда.

СЕЛИЩА, КРЕПОСТИ, ПЪТНИ СТАНЦИИ

В. Стоичков /Лом/

РАЗКОПКИ НА КАСТЕЛА АЛМУС

През 1987 г. продължиха разкопките на кастела Алмус. Откритите части от крепостните стени позволиха да се установи приблизителната площ на кастела - 41 000 м^2.

Проучени са 32.5 м. от куртината на западната крепостна стена. В северната й част се откри долепено на фуга удебеляване - вероятно еднораменна стълба.

В съседство със стената се откриха следи от постройка, изградена от вторично употребени тухли, споени с калов разтвор.

При разкопките бяха открити: златна монета на император Аркадий, монети от императорите Галиен, Клавдий Готски /консекрационна/ и Валенс, две късноантични глинени лампи, три гребена от кост, метална тръба за подаване на звукови сигнали, мънисто от стъклена паста, две бронзови гривни и един бронзов пръстен, глинени съдове.

Особено внимание заслужават откритите средновековни материали: керамика от VIII-X в., анонимни византийски монети от X- XI в., сграфито керамика, фолиси от XII-XIII в., които показват неоспоримо, че градът е просъществувал през цялото българско средновековие.

Р. Иванов /София/, В. Стоичков /Лом/

ТЕРЕННО ОБХОЖДАНЕ НА ДОЛНОДУНАВСКИЯ ЛИМЕС В УЧАСТЪКА МЕЖДУ РАЦИАРИЯ И ЦЕБРУС.

През 1987 г. продължи теренното обхождане на участъка от Долнодунавския лимес между Рациария и Цебрус. Регистрирани са следните обекти:

1. Антично укрепление, разположено при помпена станция "Арчар". Заема площ от около 5 дка.

2. Антично укрепление при устието на р. Скомля. При устието на реката, върху площ от около 5 дка се открива строителна и битова керамика и хоросан.

3. Антично укрепление в с. Добридол върху площ от около 4 дка.

4. Антично укрепление в м. "Сливански пост". Разположено между селата Сливата и Орсоя. В голям иманярски изкоп се наблюдава масивен зид, изграден от дялани камъни и хоросан.

5. Пътна станция Реметодия. Разположена между с.Орсоя и гр. Лом при километър 750 на р. Дунав, върху площ от около 3-4 дка.

6. Антично укрепление при с. Долно Линево. Разположено на брега на р. Дунав в м. "Кале баир" върху площ от около 2 дка. Личат профилите на източната и западната крепостни стени.

7. Пътна станция Помодиана. Разположена при с.Станево, в м. "Малтепе", върху площ от около 4 дка. В профила, очертан от свличащия се дунавски бряг, се забелязват части от източната и западната крепостни стени.

Изготвени са планове, карти и фотодокументация на отделните обекти. Събран е подемен материал.

Д. Джонова /София/

РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧНАТА КРЕПОСТ "КАЛЕТО" В БЕРКОВИЦА

През 1987 г. се предвиждаше цялостно разкриване на северния сектор на крепостта. Тук при предишните проучвания беше снет валът, насипан от най-горния културен пласт като отбранителен окоп през следосвободителните войни.

През настоящата година при проучването на терена под вала бяха маркирани общо 14 еднопространствени сгради, 11 от които бяха частично проучени.

Новоразкритите сгради и тук, както и при южния сектор са изградени от ломен камък с кална или бяла хоросанова спойка. Те се намират много близо една до друга и са наредени в един ред от вътрешната страна на втората крепостна стена.

Културният пласт от проучения сектор с дебелина от 0.20 до 0.80 м. се характеризира от отпадъчни строителни материали - ломен камък и трошляк, опожарен пласт и фрагменти от късноантична керамика, често разкривана на едно ниво с керамика от XII-XIV в. и от първите столетия на турския период. Особено внимание заслужават откритите огнища с фрагменти от пещи, обхванати от изпечена до червено глина.

В. Божилова /София/

АНТИЧНА РЕЗИДЕНЦИЯ ПРИ КОСТИНБРОД

Разкопките на античната резиденция при Костинброд през 1987 г. се проведоха с оглед на предстоящата консервация на откритите полихромни мозайки в източното крило на архитектурния комплекс и изграждането на защитно покритие върху тях.

Проучен бе теренът около помещенията с мозайки, където се откриха зидове от втори строителен период на сградата. В две от помещенията на дълб. 2 м. върху подовото ниво се откриха фрагменти от стенна цветна мазилка, а пластовете бяха наситени с фрагменти от стъклени съдове и керамика.

Едновременно с проучванията в източното крило се извършиха и сондажи в западна посока. Проследен бе западния ограден зид на протежение 160 м. В единия му край се откри полукръгла кула, конструктивно свързана с втория строителен период. Засега се очертаха, макар и частично границите на източното и южно крило с размери 160 х 120 м. в разкритите им части.

Д. Станчев

РАЗКОПКИ В КАСТЕЛА ЯТРУС

През 1987 г. продължи работата по разкриването на голяма късноантична сграда, разположена североизточно от базиликите на кастела.

Шест от помещенията на постройката са проучени през предходните кампании. През отчетната 1987 г. бяха разчистени още две помещения, а други две бяха започнати. Разкритите помещения № 7 и № 8, както и досега изследваните, в план са четириъгълни. Стените им до 1.10 м. височина са били изградени с ломени камъни, споени с кал, а нагоре с кирпичи. Върху пода на помещенията са открити части от хромели, овъглено жито, фрагменти от амфори. Всички те показват, че проучените помещения, както и досега изследваните, са били предназначени за смилане в тях на зърно.

Западната и южната стена на помещение № 10 са били изградени от ломени камъни, споени с хоросан. Това обстоятелство ни дава основание да приемем, че мелницата е била изградена върху развалините на по-ранна постройка. Някои от нейните стени, както е в случая, са били надзидани и преизползувани за стени на мелницата.

Ц. Дражева /Бургас/

РАЗКОПКИ НА РАННОВИЗАНТИЙСКА КРЕПОСТ В М. "ГРАДИЩЕТО-ГОЛОЕ" ПРИ С. ЛОЗАРЕВО, БУРГАСКО

През 1987 г. бе завършено проучването на кула № 3 в югоизточната част на крепостта, с правоъгълна форма и вътрешния проход към кулата с дълж. 18 м. Проучена бе и правоъгълна жилищна сграда с вътрешен двор с тухлени настилки и мраморен водоскок. Сградата е претърпяла два етапа на преустройство: първият - във втората половина на V в. и вторият - в нач. на VI в., когато са направени важни конструктивни промени в южната й част.

В централната част на крепостта започна проучването на трикорабна едноапсидна старохристиянска базилика. Тя е с удължен наос, тесен притвор и съотношение между централния и страничните кораби 1 : 3. В началния етап на проучването й, тя най-общо се датира в V в.

Г. Лазов /София/

РАЗКОПКИ НА БЕЛОВСКАТА БАЗИЛИКА

През 1987 год. продължиха разкопките в м."Спасовица" при град Белово. Във връзка с плана за реставрация и консервация бяха направени разкопки в проучената през 1924 г. Беловска базилика. Новите разкопки допълниха данните от публикацията на А. Грабър и У. Емерсон. Разкриха се останки от подовото покритие на централния кораб с каменни плочи, както и неразкрития, силно разрушен северозападен ъгъл на сградата. Очертаха се стъпала между притвора и северния кораб, както и стесняване на входа между тях. В ъгъла между баптистерия и южния зид се разкри триъгълна площадка, пред оформения по-късно в аркирания отвор за прозорец на южния зид вход. Разкри се северния зид на преддверието към северозападния вход на базиликата. От западния му край започва зид в западна посока, който очертава атриум. Разчисти се малка част от настилка с каменни плочи пред южното преддверие.

Д. Джонова /София/

РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧНАТА КРЕПОСТ "МАРКОВА МЕХАНА" ПРИ ТРАЯНОВА ВРАТА

През 1987 г. приключи цялостното проучване на крепостта. Неизяснена досега беше само част от югоизточния й сектор и подземният ход на водоемното съоръжение извън крепостните стени.

При цялостното разкриване на югоизточния ъгъл се разкри зид, успореден на източната стена, изграден в същата строителна техника. Предназначението му остана неизяснено. Без съмнение той се отнася до някакво преустройство на помещението, към което принадлежи.

През тази година бяха открити и три отводителни канала, които извеждат извън крепостта повърхностните води от просторния двор. Те са изградени от каменни плочи, минават под приземните етажи на южния дял и излизат извън стените.

Проучването на подземния ход към водоема остана незавършено. Оказа се, че сводът му само на 2.50 -3.00 м. от разкритата част е разрушен. Запазената част е пропукана, с нарушена конструктивна връзка и проучването е опасно без предварително укрепване.

Късноантичната крепост "Маркова механа" след работата през тази година е вече окончателно проучена и предоставена за консервация и частична реставрация.

В. Любенова /Перник/

РАЗКОПКИ ПРИ МАХАЛА "АРБАНАС" КРАЙ РАДОМИР

Археологически разкопки през 1987 г. обхванаха югоизточната част от т. н. късноантично укрепление. Откриването на 2 църкви едната от които конструктивно е свързана с източния ограден зид подсилва впечатлението, че се очертава голям ранно християнски култов център - вероятно укрепен манастир.

През 1987 г. беше открит вход на изток, разчистени бяха части от оградния зид и огромен насип от камъни. Установено бе, че в източната църква през ранновизантийския период е била превърната в жилище. За целта тя е била преиззидана от запад. Почти в центъра й е било изградено огнище с характерна тухлена настилка.

Находките от дребни битови предмети свързани с производствената и търговска дейност в периода от първите векове на римското владичество, почти липсват в източната част. При все това бяха намерени отделни находки, характеризиращи металообработването /чукче, пергел/, костени, бронзови, оловни и др. предмети. За пръв път през изминалия сезон бяха намерени два фрагмента от оброчни плочки с частично запазени изображения на Зевс.

Направени бяха и някои допълнителни проучвания в площта западно и южно от укрепената постройка, където са останките от пещи и ями за съхраняване на суровина.

Сп. Машов /Враца/

РАЗКОПКИ В АВГУСТЕ ПРИ С. ХЪРЛЕЦ

През 1987 г. бе направен сондаж в най-южната част на обекта, на самия бряг на старото корито на р. Огоста. Той обхваща площ от около 40 м^2.

С откриването на западната и северна порта на каменното укрепление, ограждащо лагера на ала Август ние вече имахме възможност да потърсим принципията му. Сондажът заложихме на 78 м. южно от северната порта и на 74 м. източно от западната.

Разкрит бе североизточния ъгъл на сграда, запазена в субструкция. Градежът е от ломен камък, споен с хоросан, с дебелина на стените е до 0.60 м. Южната част на сградата се е срутила в р. Огоста, а западната остава под неразкопания терен. Само след цялостното разкопаване на запазената част от постройката можем да установим дали това е принципията на лагера на ала Августе.

НЕКРОПОЛИ, ГРОБНИЦИ

З. Гочева, Е. Пенкова /София/

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКОТО СВЕТИЛИЩЕ НА НИМФИТЕ ПРИ С. ОГНЯНОВО, ПАЗАРДЖИШКО.

През 1987 г. продължи работата в източната, западната и северната част на проучванията през миналата кампания.

В разкопаната площ около северо-източния край на разкопания сектор до 0.40 м. дълбочина излиза голямо количество керамика. Прави впечатление, че между материалите, особено на изток, излиза и много керамика от по-ранна епоха. Тук се откриха и няколко златни кръгли пластинки, без украса, и една бронзова апликация.

Обилните материали в северната част на сектора също продължават до дълбочина до 0.40 м.: фрагментирани керамични съдове, някой от тях счупени на място, глинени лампички, стъклени съдчета и др.

В западната част на сектора бяха открити и няколко оброчни плочки на Нимфите, между които и една с надпис, потвърждаващ тракийския епитет, известен от светилището. Двамата посветители от надписа са тракийски имена.

В западната част на разкопания сектор се открива в голямо количество строителна керамика и камъни, както и фрагменти от железни предмети и части от апликации на керамични съдове във формата на змии и букраниони.

А. Салкин /Каварна/, Д. Топтанов /София/

ПРОУЧВАНИЯ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ КОМПЛЕКС "ЯЙЛАТА" КРАЙ С. КАМЕН БРЯГ, КАВАРНЕНСКО

Продължиха разкопките на некропол № 1 от скални гробници на горното плато в м. "Яйлата". Бяха разкрити 10 гробни съоръжения. Всички те са от един и същи тип - шахтовидно преддверие, от което чрез правоъгълен отвор се влиза в гробна камера с правоъгълен план. Последната е вкопана в скалния масив без отвор към повърхността. Почти всички гробници са били ограбвани още в древността. Гробният инвентар включва глинени съдове и стъклени мъниста. Скелетите в камерите бяха разбъркани, което не ни позволи да установим с точност погребалния ритуал.

Антропологическите изследвания сочат, че в десетте гробници са били погребани 36 индивида. Погребаните са на различна възраст - от 3-4 до 40-45 г.

Ан. Ангелов /Девня/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В М. "КАБАТА" ПРИ ГР. ДЕВНЯ

През 1987 г. при спасителни разкопки в м. "Кабата" при гр. Девня бяха проучени 21 гробни съоръжения от няколко типа:

а/ 5 гробници, изградени от монолитни каменни плочи от местен варовик, две от които свързани чрез жлебове на дългите страници. Подът на гробниците е от глина или тухлена настилка. Някои от гробниците имат входове на една от късите страници, затворени с каменни плочи. Гробниците са покрити с 1 до 3 каменни плочи. Погребенията в гробниците са извършени в дървен ковчег или върху глинения под. Една от гробниците е била използувана като малък семеен некропол.

б/ 2 гробници, зидани с тухли-половинки, споени с хоросан. Едната с погребение чрез трупоизгаряне, с богат гробен инвентар, другата с погребение чрез трупополагане, покрита с 4 каменни плочи, една от които преупотребена надгробна плоча на гладиатор-секутор с 9 редов гръцки надпис.

в/ 12 керамидени гроба с погребения чрез трупополагане, 6 от които детски.

г/ 2 капака на детски саркофази от варовик. Гробните дарове - бронзови монети, глинени и стъклени съдове, бронзови и златни накити, бронзов антропоморфен балсамарий, бронзови стригили и др. датират гробниците и погребенията, извършени в тях, във времето на императорите Адриан /117-138/ - Антонин Пий /138-161/. Проучените гробни съоръжения принадлежат към западния некропол на Марцианопол.

П. Георгиев /София/, Сп. Кънев /Пазарджик/

РАЗКОПКИ НА АНТИЧНА ГРОБНИЦА ПРИ С. БАНЯ, ПАЗАРДЖИШКО

Във връзка с открития през януари 1987 г. мраморен саркофаг в землището на с. Баня, Пазарджишко, беше проведено археологическо проучване на терена около саркофага.

Установи се, че саркофагът е разположен в еднокамерна гробница с предверие. Гробната камера отвън е с квадратен план, ориентирана в посока север-юг. Входът е от южната страна. Запазен на място е мраморният праг на входа, състоящ се от един каменен блок. Стените са изградени с две лица ломени камъни /опус инсертум/ с емплектон от различни по големина камъни с хоросанов разтвор със счукана тухла. Фугите по външните лица са измазани много грижливо. Ъглите са изградени от тухли.

Южно от каменния праг на входа към гробната камера се разкри западната стена на предверието на гробницата.

Саркофагът е разположен на надлъжната ос на гробницата. Подът на коритото се състои от три масивни мраморни блока с неправилна форма.

В насипа, образувал се след разрушаването на гробницата, бяха открити няколко фрагмента от клине-капака на саркофага, части от главите наскулптираните мъжка и женска фигури.

Намерените в саркофага бронзови монети, сечени между 319 и 337 г., стиловите особености на надгробната пластика и архитектурата дават основание да се направят следните изводи:

1. Откритата антична гробница принадлежи към еднокамерните гробници с предверие и е била покрита най-вероятно с полуцилиндричен свод.

2. В гробницата е било извършено едно погребение в саркофаг през първата половина на IV в. след 330 г.

3. Клине - капакът на саркофага е бил изработен през последната четвърт на II или началото на III в. и е

преизползуван за погребението в гробницата.

Засега остава открит въпросът дали гробницата е разположена в непосредствена близост до някое селище или вила. Отговор на този въпрос могат да дадат бъдещи разкопки на това място.

Хр. Буюклиев /Ст. Загора/

НОВООТКРИТА ТРАКИЙСКА КОЛЕСНИЦА В РАЙОНА НА ЧАТАЛКА, СТАРОЗАГОРСКО

При изкопни работи, свързани с изграждането на яз. "Чаталка", Старозагорско, строителите попаднали на тракийска колесница.

Тя е открита до могила № 4 от големия и вече обнародван могилен некропол при тракийската вила в района на Чаталка. Заровена е в голяма правоъгълна яма на около 5-6 м. западно от могилата. Ямата има следните приблизителни размери: дълж. 2.70 м., шир. 1.60 м. и дълбоч. 1.80 м. Заровената в ямата колесница е четириколка. Между частите й се откриха и скелетите на три коня. В ямата колесницата е поставена в разглобен вид. Установи се, че върху дъното на ямата най-напред били положени телата на избитите коне, а върху тях били наслагани частите на колесницата.

Сред металните части различаваме следните групи предмети:

1. Железни обковки, връзки и др. по колелата, коша, теглича и ярема /шини, пурии, скоби, железни клечки, стъпенки, подбрадници от ярема и др./.

2. Бронзови части и украси. Преобладават елипсовидните апликации, краищата на които са оформени със стилизиран растителен орнамент. Особен интерес представлява умбовидния навършеник, който най-вероятно е стоял по средата на ярема. Подобен елемент от украса на колесница се среща за първи път у нас.

3. Части от конската сбруя. Запазени са само две железни юзди.

На около 14-15 м. североизточно от находката, в друга, сравнително добре очертаваща се яма се откриха безразборно нахвърляни десетина метални части от колесница. Не е изключено да са част от първата колесница. Ако последното е вярно, може да се предполага някаква особеност в ритуала при заравянето на колесниците.

Новооткритата колесница /или колесници/ принадлежи на централния гроб в могила № 4, който е един от най-богатите в могилния некропол при Чаталка. Принадлежи на жена. Въз основа на гробните дарове и особено на монети от края на Антонините, гробът е датиран в края на II и началото на III век, към което време отнасяме и новооткритата колесница.

Наличието на една колесница и три коня напомня случая с петте колесници и единадесет коня при находката от Трите могили край Стара Загора. Очевидно и при Чаталка единият от конете трябва да приемем за ездитен. Особено интересно е, че колесницата принадлежи на женски гроб.

Юл. Божинова /Благоевград/

АНТИЧЕН НЕКРОПОЛ КРАЙ С. МУЛЕТАРОВО,ПЕТРИЧКО

Трета година продължават проучванията на некропола край село Мулетарово. Разкрити и проучени са 163 гроба и 750 м^2 площ. Хронологическите граници на некропола са от края на IV в. пр. н.е. - края на IV в. от н. е.

В началния период /края на IV-IIIв. пр. н.е./ гробните съоръжения са разнообразни по конструкция и размери. Класифицираме ги в няколко вида с различни варианти. От тях по-интересни са стъпалните ями и особено III-^{ят} им вариант-изграждане на допълнително гробно съоръжение в предварително изкопана гробна яма /гроб № 127/.

През следващите векове, /III - II в. пр.н.е./, разнообразието намалява. Наблюдава се уеднаквяване на гробните съоръжения. Използват се повече обикновените правоъгълни ями. Ориентировката на гробовете е по-свободна. Върху някои от тях е натрупвана могилка от земя и камъни.

През римската епоха се забелязва приемственост при използуването на някои видове гробни съоръжения. Появяват се и нови такива - зидани гробници и гробове. Оформят се и по-грижливо - облицоват се с тухли или мраморни плочи. Интересен е гроб № 155 - в източната му стена е изкопана малка сводеста ниша, а в нея са сложени глинени лампи.

В некропола съществуват паралелно и двата вида погребален ритуал - трупополагане и трупоизгаряне - с превес на трупополагането. Много често мъртвите са били погребвани в дървени ковчези, или саркофази. В гробовете са слагани гробни дарове, а в тези с изгаряне - и жертвена храна. Слагани са и монети във връзка с "Хароновият обол" - тази традиция съществува чак до IV в. от н. е.

Намерените около 650 гробни дарове разделяме на няколко основни групи:

- глинени съдове - кантароси, килики, ойнохоета, теракоти, лампи с изображения, паници.
- стъклени съдове - кани, лакрималии, шишенца, алабастрон.
- лични вещи и накити - копия, мечове, огърлици, пръстени, фибули, златни обеци и нагръдници.

СРЕДНОВЕКОВНА АРХЕОЛОГИЯ

РАЗКОПКИ В ПЛИСКА

Рашо Рашев /Шумен/

РАЗКОПКИ В ДВОРЦОВИЯ ЦЕНТЪР НА ПЛИСКА

През 1987 год. се работи в рамките на тухлената оградна стена около жилищния дворец. Разкопките бяха съсредоточени в два сектора.

1. Извършиха се допълнителни проучвания в източната сграда на Малкия дворец. Наблюденията от 1986 - 1987 г. показват, че към досега установените периоди на съществуването й трябва да се добави още един, който по време е най-ранен. Първоначалната сграда е четириъгълник с размери 14.0 х 13.5 м. и е била съставена от две централни помещения, фланкирани откъм изток и запад с по три по-тесни помещения. Този план, характерен за ранносредновековната българска архитектура, е познат и от други места в Плиска. В определен момент сградата е била съборена до основи, а в един сектор - до хоросановата подложка на основите. Върху централната й част е била издигната нова двуетажна сграда, която повтаря без отклонения плана на по-старата. Към тази втора сграда и спрямо нея са извършени преустройствата и преправките, отбелязани в досегашните публикации.

Под основите на сградата бяха установени следи от по-стари изкопи. Цялостните им очертания и точното им предназначение остават засега неизяснени.

2. Бяха направени допълнителни разкопки в езическия храм и на терена непосредствено източно и северно от него. Проучванията тук ще бъдат продължени през 1988 г.

Павел Георгиев /Шумен/

РАЗКОПКИ НА СЕВЕР ОТ ТУХЛЕНАТА ОГРАДА В ПЛИСКА

През 1987 г. бяха проучени разкритите през 30-те години от Кр. Миятев две постройки, северно от Болярското жилище. Заснетият тогава план е сравнително точен. Нови данни постъпиха с установяването на входове от запад към помещения Г, Д, Е и Ж. Постройката, в която те влизат, е била обърната с гръб към улицата между северната порта и Дворците и с лице на запад към намиращия се там водоем със зидан кладенец на дъното му. Културният пласт в помещенията заварихме непокътнат, но откритите в него материали датират предимно от първата половина на XI в. Намериха се фрагментирани и цели съдове: котли с вътрешни уши, тънкостенни гърнета с дръжки от устията, амфори с плоски дръжки и др. Между находките са апликации от кост, стъклени гривни и пръстен, медна висулка и др. Всички те произхождат от жилища, някои от които са вкопани в рамките на помещенията и подовете им се намират под нивото на основите на постройката. На това ниво се откриха останки от огнища, глинена подница, а под него и големи стопански ями. Тези жилища се отнасят към един втори период от съществуването на двете постройки. Първият период се датира в края на IX в. и през целия X в., но от материалите и съоръженията от него е оцеляло малко и предимно в постройката с помещения А,Б и В.

Под пода на вкопаните жилища в помещения Д и Е се откриха рушевините от монументална по градеж постройка, вероятно баня, от началото на IX в. По-голямата й част,

обаче, продължава на изток и засега остава под неразкопан терен.

Установени бяха трасетата на нови "канавки" - транеи за основите на дървени огради, а също и на преминаващия през изкопа опожарен таен ходник, от който беше проучен неголям участък.

Людмила Дончева - Петкова /София/

ОГРАДИ В ЮЖНИЯ СЕКТОР НА ЗАПАДНАТА КРЕПОСТНА СТЕНА В ПЛИСКА

През 1987 г. продължи изследването на комплекса, разположен на юг от западната крепостна стена. В този голям комплекс /дълъг 120 и широк 35 м./ окончателно бе разчистено третото по ред голямо полувкопано жилище. На пода му намерихме анонимна византийска монета, клас С, обковка на лопата и незначително количество фрагменти от тънкостенни гърнета и амфори. В жилището липсва отоплително съоръжение. Голяма куполообразна пещ бе разчистена през 1986 год. непосредствено до западния му зид, отвън. До източния му вътрешен зид е долепена редица от плочести камъни и фрагментирани тухли. В южния край тя извива дъговидно и завършва с отухлен перваз.

На изток от жилището бе разчистена голяма яма с диам. 1.80 м. дълбока само 0.55 м. и пресечана от други две по-късни - на север и запад, в които се откриха цели животински скелети.

Започна проучването и на терена непосредствено пред южната петоъгълна кула /на площ 180 кв.м./. Установи се, че пред високия вход на кулата е имало настилка от големи като крепостната стена дялани блокове, която е разрушена от по-късни жилища. Разчистени бяха и три гроба, които се свързват с некропола край стената. Два зида, долепени до крепостната стена и отстоящи един от друг на 4.20 м., се насочват на изток /проследени бяха на протежение 15 м./ и вероятно ще се слеят със зидовете на търговско-занаятчийския комплекс, разположен на север от южната порта.

Павлина Петрова /Шумен/

ВЪТРЕШНО ЗЕМЛЕНО УКРЕПЛЕНИЕ В ПЛИСКА

При дистанционни наблюдения бе открито землено укрепление в централната част на плисковския стан. Значителна част от следите на укреплението са заличени от строежите на Дворцовия център. Възможности за проучвания има само в северния участък. На този етап от наземните проучвания и съобразно данните от дистанционните изследвания основните изводи са: 1. земленото укрепление се състои от ров, вал и две могили в ъглите на север; 2. съществуват известни различия в структурата на вала в отделните му сектори; 3. съоръжението е унищожено най-късно през IX в., преди построяването на каменната монументална крепост; 4. хронологическият ред на укрепленията около Дворцовия център е: землено вътрешно укрепление, монументална крепост, каменна ограда /частично проучена от проф. Ст. Михайлов и проф. Ат. Милчев/. Предполага се, че укреплението с каменната подложка, открито от съветската експедиция с ръководител Св. Плетньова, предхожда новооткритото.

Станислав Станилов /София/

СЕЛИЩЕ ЮГОИЗТОЧНО ОТ ВЪТРЕШНИЯ ГРАД НА ПЛИСКА

Продължение на изкопа северно от открития миналата година вход в западното трасе на канавките. На около 40 м. от входа те завиват под прав ъгъл на изток. Така е проучена цялата западна страна на останките от ограда с дължина 87 м. Входът е почти в средата. От ъгъла на изток двете канавки са проследени на дължина 65 м. С друг изкоп, направен за проучване на югозападната част от оградената площ се откриха останки от входа на другата ограда, както и ъгъла, където тя завива на изток. И тук е открита напълно западната страна на оградата с дължина 72 м. Означаваме двете площи като Двор I и Двор II. При проучванията на канавките се откриха още четири жилища, означени с номера от 18 до 21.

Жилище 18. Намира се в югозападния ъгъл на Двор I. Правоъгълна яма с площ 10.2 кв.м., дълб. 1.15 м. В югоизточния ъгъл останките на много разрушена каменна пещ в правоъгълна яма.

Жилище 19. Намира се в югозападния ъгъл на Двор I и пресича вътрешната канавка от оградата на Двор II. Правоъгълна яма с площ 5.75 кв. м. и дълб. 1.20 м. В западната стена елипсовидна вкопана пещ, подът на чиято камера е 0.30 м. над пода на жилището. От изток и север шест безформени ями, разрушили напълно стените. Насипът пепел, въглени, старобългарска керамика.

Жилище 20. Намира се в северозападния край на Двор I.

Разкопана само част от жилищната яма с дълж. на стената 4.0 м. и дълб. 1.20 м. Останки от каменна пещ в правоъгълна яма.

Жилище 21. Пресича вътрешната траншея от северното трасе на канавките на Двор I. Разкопана е част от правоъгълната жилищна яма с дълж. от едната стена 2.70 м. и дълб. 1.0 м.

Радослав Василев

РАННОСРЕДНОВЕКОВНО СЕЛИЩЕ СЕВЕРОИЗТОЧНО ОТ ОБЕКТ 31 ВЪВ ВЪНШНИЯ ГРАД НА ПЛИСКА

Проучването на селището продължи в северна посока. Разкопана е площ от 500 кв. м. Разчистени са две жилища - полуземлянки, със стълбова конструкция и печки в североизточния ъгъл, изградени от малки ломени камъни и средно големи каменни плочи. На площ са малки - 9 и 15 кв.м. По намерените в тях предмети са датирани в края на IX и X в.

Във втория културен пласт, на дълб. 0.40 м., е намерен оловен печат на княз Борис - Михаил. Той е единственият засега открит в столицата Плиска. Неговото наличие уточнява сигурната долна граница на съществуване на селището - третата четвърт на IX век.

Живко Аладжов /София/, Павлина Петрова /Шумен/

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ 40 /КОМПЛЕКС А/ ВЪВ ВЪНШНИЯ ГРАД НА ПЛИСКА

През 1987 г. продължи работата в комплекса по разкриването на оградната стена. Тъй като финансирането беше от СП "Водно стопанство", усилията бяха насочени към разчистването на трасето на техния водопровод, който пресича югозападния ъгъл на комплекса. Южната оградна стена запазва същата посока и след прекъсването за входа от юг. В участъка на запад от входа се откриха долепени помещения към оградата, с фасада на север. Засега са доловени пет помещения с различна ширина и дължина. Те не са строени едновременно и затова стените им имат различни дебелини и размери. Помещенията са били застлани с каменни плочи, сега запазени на места. Първото помещение от изток е било нарушено от по-късно вкопано жилище, отчасти проучено през 1987 год. Тук се долавя и преустройство в помещението, някаква преправка на западния му зид. Ширината на изкопа за водопровода на СП "Водно стопанство" е около 0.5 м., направен е от роторен багер. Той пресича оградната стена там, където се издига западния зид на първото помещение от запад.

Южната оградна стена внезапно прекъсва на 105 метър, а трасето на западната все още не е разкрито. В югозападния ъгъл на комплекса се откри дълбоко вкопаване, засега неясно, запълнено с черна пръст, с много животински кости и късове от строителна керамика. Сред материалите интерес предизвикват два - малка бронзова кръгла плочка с врязана птица върху й, известни са цяла серия подобни паметници от старобългарските центрове; и керамичен съд с две дъна и между тях високо кухо столче със страничен отвор и прорези. Горното дъно на същинския съд е покрито със зеленокафява тъмна глеч, а вероятно между двете дъна в кухото столче е била насипвана жарава за приготвяне или затопляне на храна. Подобен съд е открит наскоро и в Равна.

РАЗКОПКИ В ПРЕСЛАВ

Димитър Овчаров, Живко Аладжов, Николай Овчаров /София/

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ "ПРЕСЛАВСКА АРХИЕПИСКОПИЯ"

Целта на разкопките беше да се проучи югоизточния ъгъл на комплекса. Най-напред бе разкрита П-образна сграда, която се намира на юг от баните и е апликирана към дебелата крепостна стена. Ти застъпва по-ранна сграда, съответствуваща на долната баня /баня А/. Източно от П-образната сграда започва верижна постройка, по-късна и допряна до нея. От верижната са разкрити само няколко помещения, а тя е ориентирана с дългата си ос изток - запад. Северно и южно от нея се разполагат плочести настилки. Северно от това крило на верижната постройка се разполага друго, под прав ъгъл спрямо първото. По такъв начин верижната има Г-образна форма. Верижната сграда, заедно с оградата на базиликата е с оградата на банята оформя вътрешно дворче 16 х 18 м., застлано с варовикови плочи. Диагонално през него преминава трасето на големия зидан канал за мръсна вода. На изток от Г - образната сграда каналът се свързва с друг, със същите размери, който се спуска на север. Обединеният канал запазва размера на съставките си, вървейки в югоизточна посока.

В югоизточния ъгъл на дворчето се откри огромно количество фрагменти от амфори, които като плътен пласт с деб. 0.30 - 0.40 м. лежаха върху плочника му. По част от фрагментите се откриха печати, врязани знаци, букви и надписи. Фрагментите принадлежат към типа амфорна тара, характерен за IX - X в., а по статистически данни тук са разбити няколко стотин съда. Наличните данни говорят, че натрошаването вероятно е станало към края на X в., след изпразването на съдържанието на съдовете.

Новоразкритите сгради имат стопански и битов характер, което се потвърждава от находките с такъв характер. Освен тях бяха намерени плоча с релефни изображения на светци, малко изображение на конник, сребърен кръст -енколпион с изображение на Св. Георги, оловни печати, апликации.

Маргарита Ваклинова, Ирина Щерева /София/

РАЗКОПКИ В ДВОРЦОВИЯ ЦЕНТЪР НА ПРЕСЛАВ

През 1987 г. продължи проучването на терена югозападно от главните дворцови постройки и северозападно от архиепископския комплекс. Западно от разкритата през 1985-1986 г. голяма правоъгълна сграда от XI в. бяха разчистени 18 боклучни ями с материали предимно от XII-XIII в. Две от ямите съдържаха находки от X - XI в.

Допроучено бе пространството в северозападния ъгъл на южния дворцов площад до нивото на плочника. Под площадната настилка бяха открити 5 гроба на много малки деца. Гробовете са християнски. Само в два от тях се откриха находки: в единия две обеци - халки и прешлен за вретено при краката, а в другия - маниста. В същия сектор, на 3.5 м. източно от разкритата по-рано подпорна стена на терасата южно от дворците се откри подложка на зид - вероятно стилобат от портик. Разчистените тук три ями дадоха сведения за по-ранни градежи под настилката на южния дворцов площад.

Тонка Михайлова, Иван Йорданов /Шумен/

ОБЕКТ "АДМИНИСТРАТИВНА СГРАДА"

Разкопките бяха съсредоточени предимно в сектора западно от Административната сграда, около разкрития през миналите години дълъг зид с посока север - юг.

Западно от зида бе разкопана площ от около 110 кв.м:, на дълб. до 1.20 - 1.50 м., до нивото на масивните хоросанови насипи, заемащи почти цялата територия на сектора, западно от Административната сграда. Съставът на културните напластявания тук са следните:

От повърхността до дълб. 0.60 - 0.80 м. насипът е почти еднороден - сиво - кафява пръст, наситена с примеси от дребни ломени камъни, малко фрагментирани тухли и керемиди, керамика предимно от времето на Втората българска държава, находки и корубести монети. Пластът непосредствено над хоросановите насипи /дълб. от 0.60 - 0.80 до 1.20 - 1.50 м./ и с по-разнороден състав - на места има останки от паянтови градежи, с повече примеси от ломени камъни и строителен трошляк. Материалите са от края на X - XI в. Открити са и няколко анонимни византийски монети от първата половина на XI в. Зидът с посока север- юг е с шир. 1.60 м., почти напълно демонтиран до подложката на суперструкцията. Запазен е малък фрагмент от първия ред на градежа - от дялани каменни блокове, наредени в система Binder - Laufer ,споени обилно с хоросан. Подложката е от пласт бял хоросан /деб. до 10-15 см./ и дребен чакъл отдолу /деб. до 15 - 20 см./. Според начина на градеж би могли да се отнесе построяването му преди последната четвърт на X в. През XII - XIV в. зидът вече е разрушен. За предназначението му може да се допусне, че е ограден зид на комплес, възможно на Административната сграда.

В пространството между оградния зид и западния зид на Административната сграда бяха извършени допълнителни разчиствания на запазени останки от строежи и съоръжения. Разкрита е нова зидана печка, двукамерна. Разчистено е и трасето на водопровод с посока североизток - югозапад, водещ към южната част на града.

В сграда № 2 бяха извършени допълнителни проучвания в помещенията /под пода от тухли/, на север и изток от нея. Сградата е построена върху предхождащи я, разрушени съоръжения. Разкрита е още една двукамерна зидана печка, дълбоко под нивото на пода. Разчистени са и няколко ями с материали от XII-XIII в., разрушили части от помещенията на сградата и извън нея.

Стойчо Бонев /Шумен/

РАЗКОПКИ В ЮГОИЗТОЧНИЯ РАЙОН НА ВЪТРЕШНИЯ ГРАД В ПРЕСЛАВ

Разкопките в югоизточната част на Вътрешния град през 1987 г. бележат един относително завършен етап в проучванията на този район. Разкритите няколко важни паметника внасят нови данни за градоустройството на столичен Преслав и за живота в следстоличния му период.

Крепостната стена се открива навсякъде в субструкция, която се състои от ломени камъни, споени с бял хоросан. Ширината ѝ достига 2.20 м. Стратиграфията в масива на нейното легло, отношението на строителното ѝ ниво към околните старобългарски паметници налагат извода, че тя е част от отбранителната система на предстоличния преславски аул. Данните от проучването на стената са в тясна връзка с разкритата в непосредствена близост от юг на нея църква от столичния период. Отнася се към типа на кръстокуполните църкви с вписан кръст и свободни междурамия. Снабдена е с три полукръгли апсиди. Подкуполният квадрат се е образувал от четири свободни подпори /колони/. Сравнително дълбокият притвор е бил едноставен, като дългите му стени са били разчленени от пиластри в ос с приапсидните стълбове. Църквата е имала богата архитектурно - пластична украса, а подът ѝ е бил застлан с "килим" от квадратни тухли. Планът и мястото ѝ в този южен район на Вътрешния град насочват към датировката ѝ в X в. и я свързват с една група църкви от същия период на живота в Преслав. Към края на XI в. споменът за някогашната църква е обусловил възникването на християнски некропол. През XII до средата на XIII век той се е разширил значително. До сега са разкрити общо 112 гроба /68 през 1987 г./. Некрополът е от голямо значение за внасяне яснота в хронологията. Разполагането на повечето от гробовете и въобще съществуването му тук в периода от края на XI в. до средата на XIII в. изключва функционирането на по-ранните монументални градежи по това време.

Данните от археологическите проучвания в югоизточния район на Вътрешния град в Преслав позволяват да се разграничат три периода от живота на града: предстоличен

/ IX в./, столичен /края на IX - X в./ и следстоличен /XI - XIII в./.

Стоян Витлянов /Шумен/

ПРОУЧВАНИЯ НА СГРАДАТА В ЮЖНИЯ СЕКТОР НА ВЪТРЕШНИЯ ГРАД НА ПРЕСЛАВ

Разкрити са изцяло четири помещения от западния корпус на сградата, еднакви с тези от източния корпус. Стените им са изградени от плочест пясъчник на калнa спойка. Зидовете са фундирани в здравия терен на дълб. 0.60 - 0.80 метра, деб. им е от 0.90 до 1.0 м.

При проучването на терена на север от сградата се откриха основите на шест зида, разположени перпендикулярно на северния ограден зид на помщенията. Положението им спрямо помещенията е различно, както и разстоянията между тях. Всичките са изградени от дребни плочести камъни, поставени на ребро. Широки са около 0.70 м. и са фундирани на дълб. 0.70 - 0.80 м. Направеният сондаж от северната страна на помещение № 3 показва, че тези зидове са конструктивно свързани със северния ограден зид. На този етап на проучването е трудно да се каже нещо повече за тяхното предназначение, тъй като те продължават на север в неразкопания терен. Няма съмнение, обаче, че тук се оформя сграда със сложен план.

От вътрешността на помещенията се откриха значител брой находки: преди всичко многобройни фрагменти от глинени съдове, предмети на въоръжението, няколко вида метални кръстове, коланни токи и накрайници, пръстени, перодържател и закопчалки за книги, бръснарски инструменти и др. Специален интерес заслужават трите печатчета - амулети с гравирани изображения на птица, неясен знак и надпис на гръцки език. От нумизматичните находки най-многобройни са монетите на Мануил I Комнин /1143 - 1180/, Исак II Ангел /1185 - 1195/, български и латински имитации от първата половина на XIII в. Сфрагестичният материал е представен от четири византийски печата.

Казимир Попконстантинов /Велико Търново/

ПРОУЧВАНИЯ НА ЧЕРКВАТА С ГРОБНИЦАТА НА ЧЪРГУБИЛЯ МОСТИЧ

През 1987 г. източно от централния храм с гроба на чъргубиля Мостич бяха проучени основите на три сгради.

Сградата, разположена североизточно от храма, е с основи от речни валутъци, прийом специфичен за основите на сгради, градени в тази част от м. Селище в Преслав. От нея, ориентирана по дългите си страни изток - запад, са проучени две помещения. В насипа бяха открити части от битова керамика, една стомна със зелена глеч, стъклени и бронзови гривни. На дълб. 0.40 м. от съвременното ниво бе намерен печат на Михаил протоспатрий, кандидат и проксимос, от X в.

Южно от тази сграда, на около 1.40 м., бяха разчистени основите на друга - едноделна сграда, с размери 7 х 5.20 м. В североизточния ѝ ъгъл установихме вход с шир. 1.20 м., а в западната част бе проучена двуделна пещ, чийто стени са изградени от тухли и керемиди, споени с глинен разтвор. Предпещната част е вкопана с 0.20 м. по-дълбоко в терена. Огнището е с овална форма. В насипа на помещението освен фрагментираната битова керамика от IX – X в., части от стъклени и бронзови гривни, бе намерена сребърна коланна апликация, със запазени следи от позлата.

Основите на третата сграда също са изградени от местен ломен камък, като части от тях са прорязани от гробните ями на некропол от XII- XIII в.

Стойчо Бонев /Шумен/

АРХИТЕКТУРЕН КОМПЛЕКС С ЦЪРКВА В М. "СЕЛИЩЕ" В ПРЕСЛАВ

След дългогодишно прекъсване разкопките на архитектурния комплекс в северозападната част на равнинния крайречен квартал на Външния град, около известната в миналото под името "Църква на каменаря", бяха възобновени през 1987 г. Усилията се насочиха към разкриване на плана на сградите западно от църквата и уточняване на строителната ѝ история. Беше разкопана напълно поредица от шест верижни помещения, които съставляват западното крило на комплекса. Установи се още едно крило – към изток, конструктивно свързано с първото. От него се разкри едно помещение и част от второ. Така архитектурният комплекс се оформи с два корпуса – западен и южен, затварящи двор, средоточие на който се явява църквата.

Съобразяването с данните, които предоставиха археологическите разкопки и архитектурната конструкция на сградата, дава възможност да се установят три строителни периода в живота на комплекса, чиято най-обща датировка е в границите на IX – X в.

Първоначалното ядро е било архитектурно тяло от

четири верижно наредени помещения с посока североизток-югозапад, градени от ломени камъни, споени с кал. Част от тази постройка е била двуетажна. Входовете на приземната ѝ част са били по източната фасада. Тази сграда предшествува строежа на църквата.

Вторият период се свързва със строежа на храма, някъде след първото десетилетие на X в. Първоначалната постройка била разрушена до основи. Започнато е издигане на нова сграда с два корпуса, разположени под ъгъл, които да обхванат църквата от запад и юг.

Третият период се отбелязва със строеж на две нови помещения, които се явáт продължение на западния корпус към север. Новата част е долепена на фуга към съществуващата сграда, като посоката на последната е леко променена. Грáдежът е от дялани варовикови квадри, разположени откъм лицата на зидовете по двойки. В този вид комплексът е съществувал през X в. до разрушаването му.

Тотю Тотев /Шумен/, **Константин Тотев** /Велико Търново/

РАЗКОПКИ В ПАТЛЕЙНА

Възобновяването на археологическите разкопки в Патлейна беше продиктувано от Постановление за изграждане мемориален комплекс на славянските първоучители Кирил и Методий с музей на българската писменост върху трасетата на открития тук от Й. Господинов в началото на нашия век извънградски манастир на Преслав.

През 1987 г. бяха разкрити отчасти три помещения на постройка с верижен план, ориентирана по дългите си страни с посока северо – запад – югоизток. Някои от градените й с грубо очукани местни ломени камъни стени с глинена спойка са оцелели на вис. 1.50 – 2.20 м. За нивото на пода, дължината на постройката и трасето на основата, върху която е стъпвала северната стена на този етап на проучванията не можем да съдим.

Откри се огромно количество покривни керемиди и тухли с врязани отгоре им старобългарски знаци, интересни метални коланни крайща и апликации, някои с позлата върху главно растителната им врязана и релефна украса и няколко десетки цели и фрагментирани плочки от рисувана керамика за архитектурна декорация. Разнообразието на последните и следите от зелена малахитова глазура върху каменен къс и стена от глинен старобългарски съд от помещение 2 насочват за провеждане в откритата постройка на технологически манипулации, характерни за рисуваното керамично производство. По уверени изводи в тази насока ще могат да се направят след провеждане на разкопките през тази година. Тогава и изведената от нас за постройката дата – края на IX – първата половина на X в., въз основа на наблюденията и материалите, придружени с монети на Лъв VI Мъдри /886 – 912/, ще може да се отстоява с по-голяма доказателствена сила.

РАЗКОПКИ

ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Златка Генова /Велико Търново/

СЕКТОР "ГЛАВЕН ВХОД" НА ЦАРЕВЕЦ

Разкопките са продължение на извършеното през 1983 - 1984 год., когато между Първата и Втората порти на Главния вход бе проследено трасето на северната и на южната стени, вън от градения през 1935 г. парапетен зид. През 1987 г. от вътрешната страна на този зид бе разкопана ивица с шир. 1.0 - 2.0 м. В източната й половина, на протежение от 23 м., стената се разкрива непосредствено под калдъръмената настилка. Съобразно с особеностите на скалния терен, върху който е градена, тя следва права линия и е широка между 1.8 - 2.0 м. Само в западния край на този участък, точно срещу връзката й с южния напречен зид, стената се уширява от север с 0.70 м., за да оформи стълба, по която е ставало изкачването до крепостната платформа. Западно от началото на стълбата, през стената минава канал, който е поемал идващите от север води и ги е отвеждал на юг по скалния венец.

В този участък, край лицето на крепостната стена и върху рушевините й, се откриха части от глинен водопровод и от канал, свързан вероятно с чешма, които датират от XIX в.

По посока на Първата порта, на протежение от 30 м., стената е напълно обезличена.

Тодор Овчаров /Велико Търново/

СЕКТОР 38 НА ЦАРЕВЕЦ

Сектор 38 заема източната част на южния склон на хълма Царевец. Проучването му започна през 1981 г. До 1986 г. са разкрити частично запазените основи на 19 сгради, две от които са църкви / №№ 17 и 23/; 6 са жилищни, от XII- XIV в., а останалите от XV- XIX в.

През 1987 г. са разкрити основи от седем сгради. Две от тях са ранновизантийски, три от времето на Второто българско царство и две от турско време / XV- XIX в./.

По-добре са запазени основите на сградите от периода на турското владичество, повечето използувани до 1877 год. /№№ 19, 20 и 24/. Проучено бе продължението на улицата от XV - XIX в. надолу по склона към т. н. Балдуинова кула. Запазен е калдъръма и канала за отпадни води.

Средновековните сгради имат частично запазени основи. Те са повредени от по-късното строителство. По-добре е запазена сграда № 22. Основите ѝ са от ломени камъни на калова спойка. Тя е еднoделна, с неправилна четириъгълна форма и вътрешни размери 3.5 х 5 м. На сграда № 23 е направено преустройство в северозападния ѝ ъгъл и е отворен проход към площада.

Доразчисти се еднолицевият подпорен зид, ограничаващ средновековната улица откъм югозапад. Сравнително добре е запазена настилката ѝ от речна баластра и дребни ломени камъни. Проучени са две нови средновековни ями,

вкопани в стерилната земя. Довърши се разчистването на водохващащото съоръжение в централната част на проучвания терен. От времето XII- XIV в. са събрани археологически материали, свързани с бита на обитателите на този квартал на столичния Търновград.

Разполагането на сградите от XII- XIV в. сочи, че тук е обособен малък средновековен квартал около малък площад.

Частично запазените основи на двете ранновизантийски постройки са ниско долу покрай крепостната стена. Материалите от тях навярно са преизползувани при строителството на средновековната крепостна стена.

СЕЛИЩА, ГРАДОВЕ, КРЕПОСТИ

Живка Н. Въжарова /София/, П. Иванов

ПРОУЧВАНИЯ В Г. КОЗЛОДУЙ И МЕСТНОСТИТЕ "КИЛЕРА", "ВРАЧАНСКА ФУНИЯ" И "КАЛИФЕРА"

Разкопките през 1987 г. в центъра на г. Козлудуй, северно от Дома по Енергетика, целяха изясняването на въпроса обитавано ли е мястото през средновековието. Проучена е обща площ от 1000 м^2. Установено е, че тук е имало селище през IX – XI в. Открито е жилище с печка – каменка и пред нея – замазка, покрита с пепел и въглени. Стените са изградени от ломени камъни. Разчистена е и яма, пълна с овъглено жито и различни други находки като керамика, животински кости.

При сондажите в местностите "Килера", "Врачанска фуния" и "Калифера" са установени селища от IX – XI в., като в първата местност е открита и раннославянска керамика от VI-VII в., а в м. "Калифера" – керамика от XIII – XIV в. и от епохата на турското владичество.

При обхождане на м. "Тръстениците" при Джевеликовия бряг бе събрана керамика тип "сграфито". Вероятно тук е имало селище от периода на Второто българско царство. В тази местност са намерени и голяма брадва, и други железни предмети.

Ж. Въжарова /София/

РАЗКОПКИ В М. "МАНАСТИРЧЕТО" ПРИ С. ГОРАНОВЦИ, СОФИЙСКА ОБЛАСТ

През 1987 г. бяха проучени още 7 помещения от IX-XI в. и едно от V – VI в. В ранносредновековния пласт са открити множество предмети – прешлени за вретено, глинени тежести за тъкачен стан и за риболовна мрежа, длето, стъргалка, халка , токичка, три бронзови пръстена, върхове на стрели. Намерени са и голямо количество части от подници.

Важни за хронологията са откритите монети, сред които има и антични, и от епохата на турското владичество. Някои са преизползувани като накит.

Интерес представлява откритата в средновековния пласт винарница. Единият от зидовете й е с дълж. 12.30 м. и шир. 0.70 м. Запаз. вис. е 0.25 м. От вътрешната му страна се очертава площадка с размери 1.80/2 м. Североизточната стена е с вис. 0.20 м., дълж. 1.85 м. и шир. 0.40 м. Площадката е замазана с розов хоросан /деб. 0.005 м./, Хоросанова замазка се забелязва на места и по оцелелите зидове. В западната стена е зазидана глинена тръба с чучур, по който вероятно виното се е стичало в открития пред него, извън помещението питос с вис. 1.10 м.

Кина Койчева /Габрово/

КЪСНОАНТИЧНА КРЕПОСТ И ГРАД В М. "ГРАДИЩЕ" ПРИ ГАБРОВО

През 1987 г. беше разкрито още едно помещение /№36/, което допълва общия градоустройствен план на укрепения град. То е правоъгълно в план /8.70/6.20 м./. Изградено е от камък с калов разтвор. Край северния и източния зид бяха проследени останки от 6 огнища с овална форма и размери 1.10/0.90 м. Предполага се, че се касае за останки от подовете на горивни камери на стъкларски пещи, което се подкрепя от намерените в обилни количества фрагменти от плоски прозоречни дискове, стъклени съдове, деформирани стъклени късове, отпадъчни слитъци, а също и сигор и дървени въглища, свързани с производствения процес. Разчистената южно от помещението яма със стени, обмазани с глина, е служела за събиране на бракуваната продукция. Според находките стъкларската работилница се датира в V - VI в.

Ст. Ангелова /София/, Г. Атанасов /Силистра/,
И. Бъчваров /Силистра/, В. Пенчев /София/

РАЗКОПКИ НА НАЦИОНАЛНИЯ РЕЗЕРВАТ „ДРЪСТЪР" - СИЛИСТРА

Разкопките през 1987 г. се проведоха в три сектора, попадащи във вътрешния двор на ранносредновековен архитектурен ансамбъл.

В първия сектор е свален културен пласт с деб. 2.60 метра, образуван от останките на шест жилищни хоризонта. Датират се чрез данните на вертикалната стратиграфия и по монети и др. материали в X - XVII в. Разкрити са останки от три каменни сгради, разположени една върху друга, които се отнасят към първата пол. на XIII в., към XIV в. и към XV- XVII в. Сградата от първата пол. на XIII в. вероятно е имала производствени функции, свидетелство за което са откритите полуготови и готови изделия от еленови рога и два калъпа за отливане на медни хлопки. Загинала е при силен пожар около ср. на XIII в.

Във втория сектор е разчистен насип от строителните рушевини на постройка от XIV в., след чието унищожаване е подравнен теренът за Дунавския парк.

В третия сектор е направен контролен сондаж за проучване на културния пласт, в който са заложени основите на ранносредновековния ансамбъл. Под откритото съвременно на строежа хоросанено бъркало има пласт с деб. 0.60 м., съдържащ ранносредновековни български и късноантични материали. На тази дълбочина се установяват следи от по-ранно българско строителство. След тях следва хомогенен късноантичен пласт, датиран с монети и лампи в края на IV в. до VI в.

Л. Дончева-Петкова /София/

РАЗКОПКИ ПРИ С. ОДЪРЦИ, ВАРНЕНСКА ОБЛАСТ

През 1987 г. се работи на хълма "Калето", по неговия южен склон и в подножието му от североизток. Проучват се няколко сектора на "Калето". В северозападната и южната му част продължи разкриването на средновековните жилища от IX - началото на XI в. открити са и са установени местата на осем нови полуземлянки, вкопани на дълб. 0.30 - 1 м. и облицовани от вътрешната страна с дребни камъни. В единия им ъгъл се очертава мястото на глинена или каменна кубична пещ. Наред с керамиката се намират разнообразни сръдия на труда, накити, монети. В северозападната част се разкриха северната и източна стена на голяма ранновизантийска сграда, а пред нея от север бе изследван теренът на дълб. 1.80 м., където се стига до скала и се попада на фрагменти от елинистически амфори. Продължи проучването на голямата ранновизантийска сграда при източната крепостна стена.

По южния склон на хълма започна изследването на скалните гробници.

Работи се и на средновековния некропол, разположен на североизток от хълма, в ниската равна част. Открити са нови 63 гроба, с което общият им брой достигна 462. За разлика от други години, накити или др. предмети почти не се намират, но се установяват интересни особености в погребалния обряд.

Ст. Лисицов /София/, О. Миланова /София/

КЪСНОАНТИЧНА И СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ "ХИСАРЯ" КРАЙ Г. НИКОЛАЕВО

Проучванията през 1987 год. бяха съсредоточени в югозападния и част от южния сектор на укрепителната система, а също и във вътрешността на крепостта. Разкрити са останки от суперструкцията на протейхизмата, главната стена и крепостната куртина между тях /т. нар. междинна стена/. Зидовете са почти успоредни един на друг, с деб. 1.80 м., 2 м. и 1.60 м. Запазената им височина е до 2.30 м. Протейхизмата и междинният зид завършват на изток с напречна на посоката им отбранителна стена /деб. 1.60 м./, която е затваряла кръга на отбраната. Източно от напречния зид защитата на крепостта се е осигурявала само от главната стена. Всички защитни зидове са изградени от камък на хоросанова спойка с опус имплектум. Между края на протейхизмата и напречния зид се разкриха две порти с шир. 2.90 м. и 2.47 м., осигуряващи достъп от периболосите, сключени между трите защитни зида. Във вътрешността на крепостта са разчистени зидове със спойка от калов разтвор, стенна мазилка, долиуми и др. Находките са от късната античност /V – VI в./ и от средновековието /IX – XII в./- медни и сребърни накити, железни инструменти, предмети от кост, керамични съдове и др.

При теренни обхождания и сондажи в района се установиха неизвестни досега мощни защитни съоръжения – външна крепост и значително уширение в източна посока на проучваната досега крепост. Първата крепост е с размери 576/404 м., с площ над 160 дка и е защитена от окоп и вал, река Радова и стръмните склонове по десния ѝ бряг. Втората /условно обозначена като "междинно укрепление"/ е с дълж. 98 м., шир. над 52 м. и площ от около 5 дка. Защитавана е от крепостна стена, изградена от обработени камъни на хоросан, с деб. 1.80 м.

Чрез сондажи се проучва средновековна църква от XI- XII в. във външната крепост. Тя е еднокорабна с размери 14/6.70 м. Напълно е разчистена изкуствено направената скална галерия в крепостта – т. нар. Царска дупка, която вероятно е използвана като складово помещение и пост за наблюдение.

В. Нешева /София/, Д. Янков /Ст. Загора/, П.Георгиева /София/; Й. Херман, М. Вендел, Б. Бьотгер, Г. фон Бюлоф, Б. Дьоле, Р. Шправке, Л. Мартин /Берлин, ГДР/

РАЗКОПКИ НА КАРАСУРА ПРИ С. РУПКИТЕ, ХАСКОВСКА ОБЛАСТ

През 1987 година разкопките продължиха на хълма "Калето" и в подножията му от запад на югозапад. Получени са нови данни за живота тук през праисторическата епоха, късната античност и средновековието.

Праисторическа селищна могила. Доуточнена е стратиграфията чрез допълнителни наблюдения в т. нар. северен сондаж. Установени са останки от 8 крепостни съоръжения-вал/ров. Някои от тях са имали дървено-землени палисади и каменни крепиди. Общо се датират към края на ранния бронз и към средния бронз. В насипите на валовете добре са изявени останки от селище от времето на късния неолит /Караново 4 и 5, култура Марица/ и от енеолита до ранния бронз /Караново 6/. В южния край на сондажа /дълб. 12 м./ са разчистени останки от едноапсидно жилище / II хилядол. пр. н. е./, разрушено при пожар.

Античен град Карасура:

Базилика № 1 /в централната част на "Калето"/. Потвърдиха се досегашните данни за двата ѝ строителни периода, добре изявени чрез две подови нива, отстоящи на 0.50 метра едно от друго и оформени по различен начин. Базиликата е изградена през IV в., едновременно с останалите части от късноантичния укрепен град върху праисторическата селищна могила "Калето". Вторият ѝ строителен период е след разрушение през VI в., причинено от земетресение, и се свързва с възстановяването на крепостта при Юстиниан.

Базилика № 2 /в западното подножие на "Калето"/. Разкрити са около 2/3 от тази църква, която е с по-големи размери от първата и по-представителна. По план е също трикорабна и едноапсидна, с нартекс от запад. Отвътре стените ѝ са били украсени с живопис върху хоросанова подложка. Корабите са разделени с колони. Пред апсидата има останки от градена база за алтарна преграда. Интересно откритие е един гроб в дяконикона, зидан, на 0.50 м. под пода. Скелета е на възрастен индивид. Находки няма. Полагането на покойника с опънати покрай тялото ръце и местоположението на гроба, както и представителността на църквата дават основание да се допусне, че той е бил духовно лице с висок сан, най-вероятно епископ. Явно къснoсредновековният град е бил важен духовен център в Тракия през V - VI в.

Югозападен сектор на крепостта. Разчистени са руини от голяма постройка от V в. и върху тях руини на също голяма сграда от VI - VII в.

Крепостни съоръжения. Почти изцяло са разкрити останките на кръглата кула, свързвала северната и западна крепостни стени. И при нея са констатирани два строителни периода - първият в началото на IV в., с опус микстум в 4 реда, и вторият - при Юстиниановото строителство. В стените на кулата ясно личат значителни пукнатини от сполетялото през първата пол. или ср. на VI в. града земетресение. Запазени са и легла за дървени греди, поддържали пода на етажа над приземието. Този етаж е имал складови функции, ако се съди по разтрошените при разрушението глинени амбалажни съдове, в някои от които са открити на място житни зърна.

В югозападното подножие на "Калето", при "Танева чешма" се установи, че разкритите досега масивни руини са от речна порта, укрепена с бастиони. Оттук някога е минавала пресъхналата сега "Стара река", разделяла укрепления-

та на града на две части - върху "Калето" и срещуположното възвишение "Кайряка".

Средновековно селище. Приключиха разкопките на неговия култов център - еднокорабна едноапсидна църква, с нартекс, построена върху източната част на базилика № 1. Между двете църкви няма хиатус. Средновековната църква е издигната през IX в. През X в. вероятно са извършени преустройства, с повдигане нивото на пода и промени в оформянето на източната част /направени са ниши за протезис и дяконикон от двете страни на апсидата/. Покритието вече е кръстокуполно. Разчистени са и нови 60 гроба от некропола около църквата. Общият им брой вече е 227. Набелязани са три хоризонта - между базиликата и еднокорабната църква /до IX в./, едновременно с еднокорабната църква /IX-XI в./ и върху част от рушевините й и около тях /XI- XIII в./. Може да се предполага, че средновековното селище силно е пострадало при нашествията на печенезите в началото на XI в. Изглежда, че от това време нататък ролята на негово първостепенно ядро е играло възвишението "Кайряка", а "Калето" постепенно загубва значението си.

И. Щерева /София/, П. Вънов и М. Радева /Сливен/, К. Бачева /София/

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТТА В СЛИВЕН

Продължи проучването на крепостните стени и прилежащите им съоръжения. Разкрити бяха нови части от северната крепостна стена, западната и южната, портата на северната стена, северозападната и югозападна ъглови кули, а също и части от сгради, долепени до крепостните зидове.

Портата представлява голяма правоъгълна кула с два широки входа /3.40 и 4 м./ към вътрешността на укреплението и извън него. В нея се откроявят два строителни периода. Към първия принадлежат запазените в субструкция основи на стените на портата. Към втория се отнасят изградените в суперструкция стени от големи преупотребени квадри. Този период се датира в кр. на Х в. или в нач. на XI в. Първоначалното строителство е от ранновизантийската епоха. Непосредствено западно от портата е разчистена част от водопровод, свързан с нейния втори строителен период.

Кулите са кръгли в план и са аналогични на откритите по-рано югоизточна и североизточна ъглови кули.

Разкрита е и значителна част от северната външна стена на изток от портата. Външна стена на запад не е констатирана. Вероятно на това място укрепването не е било наложително, тъй като склонът на хълма е доста стръмен.

Наред с архитектурните останки са разкрити и много дребни находки /керамика, метални предмети, предмети от кост, стъкло, монети/. Сред тях се откроява една колективна находка от железни оръдия на труда, укрита в нач. на VII в. в една от постройките, долепени до северната крепостна стена. Открит бе и надпис с името на античното селище, съществувало на територията на дн. Сливен през II - III в. Това е втори надпис с името на селището. В открития през 1982 год. то е посочено като Туида, а във втория - като Суида.

Резултатите от разкопките през 1987 г. потвърждават наблюденията относно хронологията на паметника. Крепостта е изградена в края на IV в. и загива при нашествията в нач. на VII в. През ранното средновековие на хълма съществува старобългарско селище. В края на Х в. или в нач. на XI в. крепостта е възстановена и използвана. Животът на хълма окончателно замира в края на XII в. или в първите десетилетия на XIII в.

Ж. Аладжов /София/, Ц. Дражева /Бургас/, Д.Момчилов/Карнобат/

КРЕПОСТТА "МЕРКЕЛИ" КРАЙ КАРНОБАТ

През 1987 г. продължи работата по разрезите на двата южни вала, като при долния е достигната дълб. 4.50 м., а при горния - 3.50 м., а при горния - 3.50 м. В задната част на горния вал бе достигната черната прослойка на стария хумусен терен, от която е започнало строителството на вала. В плитко вкопана траншея са били насипани едри камъни, които са се издигали над околния терен на 0.50/0.60 м. Те са оформили една своеобразна крепида, след което започнало същинското насипване на вала. В този черен слой се откриха късове от гребенчата керамика, от старобългарска керамика с врязана украса и две костни шила.

Основната работа бе съсредоточена по северната крепостна стена. Разчистена е напълно кула № 3, четириъгълна в план, с размери 8.30/6.30- 6.50 м. отвън и 4.50/4.30 м. отвътре. Подът й е застлан с тухли върху хоросанова подложка. Разкрит е вход на кула № 2 с шир. 1.20-1.40 м.,който по-късно е бил зазидан отвън доста небрежно.

На най-високата част на крепостта е разчистено помещение - отвън правоъгълно, а отвътре кръстовидно/4.20/3.80м/.

Запазено е в субструкция. То много напомня на една кула от крепостта на Калиакра. Отвътре край крепостната стена, при кула № 5, са открити основи на еднораменна стълба /1.10/6м./ Находките са от XI – XII в. – фрагменти от съдове със алатиста ангоба, ранен фаянс, сграфито. Много малка част от тях са ранновизантийски и старобългарски.

Д. Топтанов /София/, Г. Абдулов /Панагюрище/ ,А.Меламед /София/

СРЕДНОВЕКОВНАТА КРЕПОСТ КРАСЕН КРАЙ ПАНАГЮРИЩЕ

Проучванията бяха съсредоточени в цитаделата на крепостта и некропол № 3, разположен в южното подножие на укрепеното селище.

В северозападния сектор на цитаделата бяха разкрити изцяло или частично 5 жилища /№№ 3 – 7/. Те са еднoделни /№№ 5, 6 и 7/, двуделни /№3/ или с три помещения /№ 4/. Всички са градени от ломени камъни, някои от които с грубо одялани външни страни. Зидовете са двулицеви, на кална спойка, с шир. от 0.60 до 0.70 – 0.75 м. Запазени са на различна вис. от 0.40 до 1.0 – 1.20 м. Постройките са разположени на три пояса, в посока север- юг, на различни нива /амфитеатрално/, което е наложено от естествената даденост на терена, който е с изразен наклон от изток към запад. Между жилищата са оставени тесни улички или по-точно проходи, с посока север – юг, с шир. от 0.80 до 1.20 м.

Различните находки – фрагменти от стъклени и бронзови гривни, прешлени за вретено, глинени тежести за стан и рибарска мрежа, костени дръжки и апликации, бронзова вотивна пръчица с изображение на паун, монети на Валентиан, Юстиниан I, цар Иван Александър с Теодора и др.- определят един доста продължителен период от време от V – VI в. и X – XIV в. Открит бе нов оловен моливдовул; върху лицевата му страна е представено бюстово изображение на Богородица, а на обратната – петредов надпис на гръцки език. Печатът е принадлежал на спатарокандидата при христотриклиниума с фамилно име Макрин. Датира от края на XI в.

Определен интерес представлява бронзовият печат – пандантив, състоящ се от две кръгли плоски плочки, шарнирно свързани помежду си. Върху лицевите страни са врязани плитко четирилистни розети. Върху вътрешните са гравирани прецизно в негатив следните изображения: на едната страна, в средата, допоясен образ на светец – воин с надпис с надпис около него – о агиос Георгиос; върху другата е врязан кръстовиден монограм, от който се разчита името Рафаил. По някои иконографски и палеографски особености печатът се датира към XIII – XIV в.

Продължи работата на некропол № 3 в подножието на крепостта. Разкритите нови 43 гроба не показват отклонение от характеристиките на откритите до този момент 100 гроба. Прави впечатление както топографията на гробовете, така и съотношението между датировката и начина на изграждане на гробовете. При по-ранните /X в./ отсъствуват дъски, докато през XII- XIII в. обикновената комбинация е дъски с камъни, а в късните гробове – само дъски. Гробният инвентар потвърждава съществуващото до сега становище, че крепостта и некропол № 3 имат интензивен живот през X – XIV в.

Вера Антонова /Шумен/

ПРОУЧВАНИЯ НА ШУМЕНСКА КРЕПОСТ

През 1987 г. продължиха разкопките в южния сектор на крепостта, в западна посока, където през миналия сезон започна проучването на една сграда и голяма кошка пещ.

Откри се голямо съоръжение, изцяло вдълбано в скалата, намиращо се на 20 м. от външния крепостен зид № V. Тук се образува скална тераса, чието ниво е много по-високо от това в останалата част на южния сектор. Съоръжението е на три нива с неправилна форма с размери 3.0 х 2.5 м., с равно дъно, вдълбано до 2.0 м. в скалата. Дъното на първата част на съоръжението е насечено във форма на четириъгълници, отделени един от друг с широки и дълбоки вдълбани улеи. Горните блокове образуват фигури, а улеите извеждат към едно правоъгълно корито. На второ, по-високо ниво, над първото се очерта второ, по-малко съоръжение Б със също много добре оформени правоъгълници, отделени с дълбоки улеи, стичащи се към първото съоръжение А. На второто ниво вече много поплитко са вдълбани също четириъгълници, в редове по 2 и 3, оформящи отделна фигура Б. Непосредствено западно от него, върху изравнена 1 м. и по-високо разположена плоскост са изсечени четири стъпала, по които се стига до продълговата тясна площадка също насечена на четириъгълници и завършваща с изкуствено изсечена седалка. Върху третото, издигнато с още 1.30 м. ниво на терасата, на самия ръб на скалата към съоръжението Б е изсечено трето съоръжение В, явно продължение на А и Б. Към него води широк улей, вливащ се в други,

по-тесни, ограждащи очертани в скалата квадрати. От тях два улея са насочени към изсечената в скалния бряг втора седалка.

Цялото съоръжение, състоящо се от три части, е било оградено от изток и юг с парапет, минаващ по ръба на скалата. То е било включено вероятно под навес. Последният се отнася към голямата сграда А, разкопана миналата година.

Материалите, открити тук, са оскъдни, предимно части от глинени кухненски съдове и със сграфито - украса. На нивото на скалата, в дълбочина преобладават тракийски и ранносредновековни керамични фрагменти. Най-изобилни са късовете желязна шлака.

Точното предназначение на съоръжението ще може да се посочи след продължаване на изследванията. Данните, които имаме засега, сочат от една страна за голяма железарска работилница, но от друга - за винарница, ако се приеме, че овашките работилници са само тези, открити върху по-ниската тераса, в източна посока на сектора. Не е изключен и вариантът тук да се е намирало едно ранно култово съоръжение.

. Алексиев, Х. Вачев /Велико Търново/, И. Бъчваров /Горна Оряховица/

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТТА "РЯХОВЕЦ" ПРИ ГОРНА ОРЯХОВИЦА

Работи се на два сектора: I - Главна порта и II-но подножие на крепостта.

Главна порта. Продължи проучването в прохода на главната порта. Пиластрите оформящи третата врата са с различни размери: Широчината на прохода между тези пиластри е 2.05 м. Установени бяха две нива на пътната артерия, минаваща през прохода на портата и водеща към вътрешността на крепостта. Горното ниво е изпълнено от плоски каменни плочи, наслани в прохода след третата врата върху предварително насипан пласт жълта глина. Тази настилка, както и изграждането на западния зид северно от прохода се отнасят към края на XIV - средата на XV в. Фиксирано е нивото на средновековната улична настилка, която води към вътрешността на крепостта. Тя е изпълнена от трамбовани чакъл и дребни камъни.

Фортификационното съоръжение при входа на крепостта е изцяло разкрито.

Разкрита е източна крепостна стена. В своята южна част тя е вкопана в здрав терен, изградена върху субструкция, изпълнена от необработени камъни обилно залети с хоросан. В северната си част стената стъпва върху издигащия се скален венец и следва извивките му. Зидарията е изпълнена от полуобработени камъни с добре оформени лица.

Сектор в южното подножие на крепостта. Разкри се западния ограден зид на некропола. Проучени са нови 11 гроба, всички с ориентация запад-изток. Гробните ями са вкопани в пласт жълта глина. Некрополът се отнася към XII-XIV в.

На около 15 м. източно от западния ограден зид се разкри вкопано на 0.50 - 0.60 см. в жълтата глина жилище с размери: 2.50/2.40 със своблени ъгли. Северозападно от нея се разчиства кръгла яма. В жилището, ямата и около тях се намират материали от X - XI век.

Продължи разкриването на каменната постройка в източната част на сектора. Установиха се два периода на

строителство. Преустройството на сградата е свързано с разкритата пещ в северната ѝ част.

С. Симеонов /Севлиево/

СРЕДНОВЕКОВНАТА КРЕПОСТ "ХОТАЛИЧ" КРАЙ ГРАД СЕВЛИЕВО

Археологическите проучвания през 1987 г. се концентрираха само на външния град. Разкриха се още 11 жилищни сгради. Градени са от обработени камъни на кален разтвор. Всички са полувкопани в стръмния южен скат под крепостта. Една част са тристенни, открити на юг, а другите четиристенни с вход от юг. За пръв път откриваме тристенно помещение открито на изток. Освен това се откри и занаятчийска работилница, също полувкопана, открита на юг, със стени от леки дървени прегради и сламен покрив. В нея е имало каменна камина и добре запазена яма с дълбочина 2.60 м. Вероятно е служила за събиране и съхраняване на дъждовна вода. Две от помещенията са двуделни. В жилищата се откриват материали предимно от домашния бит, като прешлени за вретено от глина и кост, много фрагменти от глинени съдове, желязна ножица, панти за врати, гвоздеи, шила, украшения и др. Колективната находка от 30 средновековни медни монети - Български и латински имитации от XI- XIII в.

Северно и северозападно от църквата се разкриха още десет гроба.

Една част от гробовете са с погребален инвентар. Някои оградени с камъни или обрамчени с дъски. Четирите от разкритите погребения са от ранновизантийската епоха IV-Vв. Погребаните са с масивни, отворени гривни, огърлици от мъниста от минерал. Обеци наушници със стъклени мъниста и др.

М. Цачева /Ловеч/

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНОТО УКРЕПЕНО СЕЛИЩЕ ПРИ С. ДЕБНЕВО, ЛОВЕШКА ОБЛАСТ

През 1987 год. бяха възобновени разкопките в м."Калето" при с. Дебнево, Ловешка област.

Довършено бе разкриването на някои зидове, които оформят четириъгълния план на помещения в североизточния квартал на крепостта. Такива са южната стена на сграда № XVII, северозападния ъгъл на сграда № XII и югозападната стена на сграда № XI.

Всички разкрити зидове са изградени от грубо оформени плочи от сив дребнозърнест пясъчник, споени с кал. Основите им са положени върху скалистата почва, като някои от тях лягат направо върху скалата. Подът на помещенията е бил изравняван с трамбована глина с различна дебелина.

Разкритите до сега сгради в североизточния квартал на средновековния град са общо 17. Дребните находки и масов материал както и начинът на градеж показват, че кварталът, като компактно строителство е изграден в рамките на XII-XIV в.

Дребните находки са най-разнообразни по материал, предназначение и изработка. Това са: кухненски принадлежности - ножове, огрибки, дръжка за ведро; оръжие -стрели, бойни топки, части от облекло и украшения - токи, обеци, гривни, пръстен.

В. Димова /София/, Ст. Йорданов /Русе/

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ ГРАД ЧЕРВЕН

Обект за проучване бе жилищния квартал, разположен северно и североизточно от църква № 5 в същинския град.

Жилищните сгради, застроени в близост до южния скален венец на рида, се оказаха силно разрушени. От тях са останали само части от зидовете им.

По-добре са съхранени две постройки в западния край на проучвания участък. По-голям интерес представлява двуделната в план жилищна сграда. Тя е сигурирана върху основите на по-старо жилище. По своя характер то се отличава от най-често срещаните еднodelни и с по-малки размери сгради. Зидовете са градени от ломени камъни на кална спойка. На 3 м. от северозападния ъгъл на жилището се откри яма с диаметър 0.90 м. изсечена в скалата.

Около църквата се оформи обширно незастроено пространство, върху което има на места запазени в един ред части от зидове на по-старо строителство. Неравният терен е заравнен чрез насипване на пръст. Пред западния централен вход на църквата улицата е застлана с големи плочести камъни.

Характерът на находките отнася застрояването на откритите сгради към втората половина на XIV век.

В.Нешева/София/,Б.Цветков,Д.Серафимова,Г.Стоянов,
Ц. Комитова /Благоевград/

РАЗКОПКИ В МЕЛНИК

Феодален замък. Приключиха разкопките на този най-значителен архитектурен ансамбъл от епохата на средновековието. Доразкрити бяха някои сектори в северната му част и покрай южната фасада на крепостните стени. Разчистени са хоросанови бъркала, свързани с изграждането и реконструкцията на отделни постройки в замъка, а също и масивна едноредова каменна подложка на южната крепостна стена, положена направо върху скалата. Резултатите от 1987 год. потвърждават досегашната хипотеза по отношение на характера и хронологията на ансамбъла. През втората пол. на IX в.- нач. на X в. в югозападния край на платото "Св. Никола" е издигнато раннобългарско укрепление, от което са оцелели само малки фрагменти от стени и някои битови предмети. В началото на XIII в. то е разширено и преустроено като резиденция на деспот Алексий Слав. Към края на същото столетие се установява известен упадък на живота в замъка. През XIV век е извършена основна реконструкция с преустройства. Замъкът престава да функционира с падането на Мелник под турска власт.

Манастир "Св. Никола". Продължи проучването на двора на манастира, в североизточната му част. Разкрити са силно обрушени останки от помещения. За под е използувана скалата, като еродиралият й слой е трамбован. Стените им са били от кирпич. Тези постройки се датират в периода X-XII век, а някои - в XIII в. Унищожени са при пожар. Получени са нови данни, позволяващи да се допусне изграждането на източната оградна стена на ансамбъла в първата половина на XIII в.

Направени бяха и сондажи, и допълнителни изследвания на терена между тази стена и източната крепостна

тена на цитаделата. Резултатите показват интензивно обитаване на това място от X до ср. на XIII в. и прекратяване на живота след въстанието на Драгота през 1255 г. Тук се е развивала активна производствена дейност - железообработка и ювелирство.

Жилищен и стопански комплекс южно от манастира "Св. Никола".

Разкрити са нови многобройни ями, останки от каменни стопански съоръжения и от жилища. Става ясно, че в този обширен сектор на цитаделата също се е развивала много активна дейност, свързана с производство на керамика и с металообработка. Разчистени са останки от пещи за керамика, намерени са поти, множество парчета желязна шлака от X-XI в. През следващите столетия до XIII в. вкл., тук са се разгръщали стопански сгради с ями за хранителни припаси и някои жилища. Животът е продължил и през XIV в., макар и не така интензивно.

Сред многобройните находки от трите обекта през 1987 год. се откроява няколко съда сграфито и 4 монети, от които една златна, на Йоан III Ватаци /1222 - 1254/, сечена в Магнезия, и трите медни, на Иван Асен II /1218 - 1241/.

Г. Джингов, А. Балканска, М. Йосифова, Г. Радичков/София/

ПРОУЧВАНИЯ В КАЛИАКРА

Във външния град продължиха разкопките около църква № 3, намираща се близо до средновековната порта на средната укрепителна линия, от дясната страна на пътя. Тя е еднокорабна, с тристенна отвън абсида и керамопластична украса. Техническите и декоративни особености я поставят в една група с множество църкви в Несебър, Велико Търново и други селища, строени през XIII-XIV в.

През XV-XVI в. около църквата е издигната ограда направена от ломени камъни, слагани на кал като приблизително в средата на така образувалия се двор е останала църковната постройка. Разчистените в двора 29 гроба са попаднали между и върху останки от по-ранни постройки. Скелетите, много от тях са разрушени, са предимно на деца. Гробният инвентар е много беден. Откриха се само няколко медни и сребърни сферични копчета и обеци с висулки-трепки.

Предварителните резултати показват, че през първите две столетия от османското владичество в Калиакра е останало да живее, макар и по-малобройни обедняло българско население, което е запазило християнската вяра. То е било принудено обаче да потули своите светини от погледа на поробителите - друговерци зад дебелите зидове на оградата.

Внимание бе отделено и на консервационно-възстановителните работи в цитаделата. Там продължи реставрацията на средновековната крепостна стена. В тази връзка бяха отново разчистени и доизяснени плановете на редица постройки-останки от жилищни и стопански помещения, укрепването и експонирането на които ще трябва да завърши в близките две-три години.

Ив. Джамбов /Хисар/

РАЗКОПКИ НА "АНЕВСКО КАЛЕ" КРАЙ ГРАД СОПОТ

Разкопките през 1987 г. имаха за цел по-нататъшно

проучване на цитаделата, подградието и некрополът. Постигнати бяха следните по-важни резултати:

От укрепителната система почти напълно се завърши проучването на западната крепостна стена, свързваща южната със северната кула. Около централната й част се разкриха основите на още две кули с четириъгълен план. Фундирани са върху скалата, която е била подравнена и полята с хоросанова замазка. Градежът е от ломени камъни споени с бял хоросан. Помещенията в кулите са били опожарени.

В чертите на цитаделата беше открито още едно свободно-стоящо еднопространствено жилище с правоъгълен план.

Нова светлина внесоха резултатите от разкопките на подградието. Установи се,че то се е разполагало на две тераси. Едната е в непосредствена близост до цитаделата, а другата - в подножието й.

На горната тераса за първи път се откриха основите на сгради. По-особено внимание заслужава една от тях ориентирана в посока СИ-ЮЗ, с размери 3.30/5.20 м. Във вътрешността й се разчистиха три християнски погребения, няколко накита и една монета на Константин Асен. На долната тераса са се намирали манастирът и некрополът. В манастира се установиха следи от обработка на черни метали. От некропола бяха проучени нови 13 гроба, с което общият им брой достигна 56. Намерените в тях накити са предимно обици, пръстени, копчета и др., някои от които са напълно сходни с такива от други некрополи от XIII-XIV в.

Сред по-важните находки интерес предизвиква сребърният печат. За сега се предполага, че е принадлежал на някоя от италианските републики или Дубровник. Такъв печат в нашите земи не е откриван.

Р. Морева /Пловдив/

ПРОУЧВАНИЯ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ ПЛАСТ В ПЛОВДИВ

През 1987 г. се проведоха проучвания на средновековния пласт на следните обекти: "Форум-север", улица "Мали Богдан" и ул. "Сашо Димитров".

Форум-север. Продължиха археологическите разкопки на север от стилобата - в амбулациото и голямата обществена сграда; на изток - в амбулациото, магазините и кардото, което минава непосредствено до Форума от източната страна. Откритите археологически материали оформят пластове от V-VI в., XI-XIV в. и XVI-XVII в. Отделните периоди най-добре личат в запазената архитектура. На север от амбулациото, върху основите на голяма обществена сграда с правоъгълен план, през V-VI в. е изградена постройка. Над античните зидове има запазени надзиждания с характерния за този период градеж. Сградата е разкрита частично и на този етап на проучване не е изяснен нейния план.

Периодът XI-XIV в. е представен със зидове на кален разтвор, които се разчистиха в магазините на изток. Те са използували градежите от II-V и V-VI в. като се оформят постройки разположени верижно и успоредно на кардото. Според откритите археологически материали сградата се датира в XI-XII в. По целия терен на север от стилобата на Форума продължаваха да се откриват известните от миналия сезон глинени триъгълни скари от XVI-XVII в.

Ул. "Мали Богдан" - тук се откри пещ за строителна керамика, вкопана в голяма обществена сграда от IV-VI в. Тя е правоъгълна с две надлъжни галерии разделени от тухлена стена по дължина. Археологически материали не се откриха, освен няколко фрагмента от средновековни гърнета - XI-XIIIв. и фрагментирани тухли.

Ул. "Сашо Димитров" - Тук се откриха две пещи, разположени една до друга. Те са правоъгълни, двукамерни. Запазена височина на горната камера 1.80 м. Запазеният вход на първата пещ е оформен от тухлена арка. Подовете са покрити с тухли. Пещите са нарушили некропол от V-VI в., от който се разчистиха пет гроба, покрити с тегули. Горните камери на пещите са разрушени от некропол, който има относителна датировка XI-XII в. От него са проучени 45 гроба. Една част от погребаните са с отрязани стъпала, други- с вързани глезени.

Хр. Буюклиев, Д. Янков, Кр. Калчев /Ст. Загора/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В СТАРА ЗАГОРА

През 1987 г. продължиха проучванията на обект "Централен площад" в западна посока. Освен архитектурните останки от римската и ранновизантийската епоха, бяха проучени и останки от средновековни жилища, няколко зърнохранилища и боклучени ями, една пещ за вар, както и северната половина на четириконхална църква с притвор.

Жилищни помещения - Две от жилищата бяха открити южно от античната улица, а едно в очертанията на сграда "А", северно от декумануса. Наблюдават се три начина на изграждане на средновековните жилища: с пълно преизползуване на старите антични и късноантични зидове; с частично преизползуване на запазените стени, съпроводено обикновено с надстрояване; цялостно изграждане на нови стени. Обикновено трите начина се комбинират. Особен интерес представлява едно от жилищата южно от централната антична улица. То е вписано в ранновизантийско жилище, като северната и източната му стени са новоизградени в техника "рибена кост", а южната стена е надзидана пак в тази техника. Липсват останки от отоплително съоръжение в откритите средновековни сгради.

Зърнохранилища – по трасето на декуманус и северно от него бяха разчистени останки от три зърнохранилища, изградени от парчета тухли и плоски камъни със спойка от жълта глина. Имат кошеровидна форма, като само вътрешното им лице е добре оформено. Няма данни за дървена облицовка или измазване от вътрешната страна, както и за това са били използувани като боклучени ями, тъй като материалите в тях подсказват, че те са били разрушавани и запълвани с пръст от околния терен. Южно от декуманус бяха проучени и няколко ями, вкопани в насипа. В една от тях бе открита малка находка от железни оръдия на труда, датирана с монета на Мануил Комнин. Според керамичният материал и монетите, както жилищата, така и зърнохранилищата се датират от края на X до началото на XIII в.

Пещ за вар – намира се в югозападния сектор на разкопаната площ. Има кръгла форма, в долната част – заоблена. Зидарията е направена от парчета камъни и тухли, отвътре измазани с глина. Отворът на пещта е насочен на север. Точни

данни за датирането и няма, но горната граница не може да бъде по-късна от XV в.

Четириконхална църква с притвор. Разкрита е само северната половина на църквата. Издигната е без основи направо върху 60-70 см. насип, като апсидата и попада върху античната и късноантична улица. Зидовете са от ломени и речни камъни на хоросанова спойка. По стратиграфски данни църквата може да се отнесе към X-XI в.

Д. Стайкова /Кюстендил/, Р. Спасов /Кюстендил/,
А. Тонев /Кюстендил/, арх. Ю. Фърков /София/;

РАЗКОПКИ В КЮСТЕНДИЛ

Спасителните разкопки на обект "ДПН" в гр.Кюстендил обхвана – площ от 700 м^2. Терена предоставен за проучване, се намира в централната част на съвременния град и в центъра на укрепената площ на антична Пауталия. Разкрити бяха паметници от късноантичната, ранносредновековната, османската и възрожденската епоха.

От късноантичната епоха е разкрита част от улица-кардо и части от архитектурни комплекси западно и източно от нея. Проучването на късноантичния пласт не е завършено, но разкритото допълва данните за градоустройството на Пауталия през IV-VI в.

Регистрирани са два строителни периода в ранносредновековния културен пласт. Към първият се отнасят части от две подземни жилища и две ями, а към втория – част от сграда с квадратен план. Намериха се фрагменти от глинени съдове и медна монета, датиращи пласта в IX-XII в. Намерените материали намират аналогии с други обекти в Кюстендил и с проучените досега ранносредновековни градски центрове на територията на България.

Проучени бяха сгради от османската и възрожденската епохи, датирани според материалите в тях XV-XIX в.

Разкопките помогнаха за изясняване стратиграфията на културните пластове в града през различните епохи.

В. Василев /София

РАЗКОПКИ НА "БОЖЕНИШКИ УРВИЧ"

Продължи проучването на външната крепостна стена във връзка с нейната предстояща консервация. Разкрити бяха още 5 гроба от некропола с което общия брой стана 49. Погребенията са християнски. Гробни находки-една сребърна монета от цар Иван Шишман и чифт бронзови обеци.

Извършени бяха интердисциплинарни изследвания, в резултат на които беше установено наличието на старотракийско светилище.

Р. Морева /Пловдив/, Хр. Басамаков /Асеновград/

АСЕНОВА КРЕПОСТ

През 1987 г. археологическите разкопки бяха съсредоточени върху стръмния източен склон в подножието на феодалния замък. Този склон е бил изкуствено терасиран още през средновековието чрез изграждане на подпорни зидове споени с хоросан, за да се избегне голямата денивилация на терена тук и да се пригоди за заселване чрез застрояване на жилищни стопански и други помещения. Приключи проучването на двете най-горни и започна разкопаването на третата по-ниско разположена спрямо тях тераса. Тук бе проучено най-добре запазеното досега помещение в района на целия укрепен комплекс, зидовете, на което от изток са се запазили на височина до 3 м. Яки зидове дават основание да допуснем че те са били два даже и триетажни с дървена разделителна конструкция между етажите.

Важен резултат от разкопките е откриването на двете поредици издълбани в скалата стъпки, започващи от южния ръб на скалата и продължаващи в посока север покрай пом. № 4 към пом. № 5. Те са служили за основи на дървено скеле широко около 2.50 м. по което се е стигало до палисадата на южния скален ръб. Проучванията показаха, че помещенията и свързващата ги дървена пътека или улица са резултат от една и съща строителна идея.

Датирането на селището възникнало на източния стръмен склон бе улеснено и от голямото количество археологически находки открити тук. Такива са: керамика - обикновен тип "сграфито", метални, стъклени и костни предмети с различно предназначение и особено монетите, чрез които са представени всички периоди от живота на селището. Установи се, че то е съществувало от XII до началото на XV в. когато е унищожено заедно с целия укрепен комплекс.

Б. Вълов /Видин/

РАЗКОПКИ НА ЗАМЪКА "БАБА ВИДА"

Пряка задача на проучването през 1987 г. беше да се разшири обхвата и наблюдението в сондажи IX а и IX б от вътрешния двор и в сондаж XVII в северозападния двор, срещу "Срацимировата" кула.

Сондажите във вътрешния двор предоставиха материали и находки датиращи останките и нивото на сградата с тухлената настилка, разкопана през 1985 год. но други запазени части от последната не бяха открити.

В сондаж XVII освен наличието на средновековнобългарски градеж в окловръстния защитен зид на рова, бяха открити останки от крепостния зид на античната Бонония и свързана с него сграда. Те лежат под средновековните градежи, които по всичко личи са ги използували като фундамент и са надстроени над тях.

Ив. Йорданов /Шумен/

ПРОУЧВАНИЯ НА КРЕПОСТТА "ХИСАРЯ" КРАЙ ГРАД АЙТОС

Средновековната крепост "Хисаря", известна също и като "Орлова крепост" се намира в северозападна посока над днешния гр. Айтос на височина ≥ 185 м. Археологически разкопки в нея досега не са правени. Основната цел на проучванията през 1987 г. бе - определянето характера на крепостта и хронологията на живота в нея с оглед на бъдещите проучвания.

От обхожданията на крепостта бе проследено трасето на зле запазената крепостна стена, териториалния и обхват и разположението й спрямо географските посоки. Бе събрано от повърхността й значително количество предмети от бита на обитателите и.

Археологическите разкопки бяха съсредоточени в

два пункта:

а/ сондаж в Южната половина на крепостта;

б/ разкриване на част от крепостните съоръжения в Югоизточния ъгъл на крепостта.

Чрез сондажа си поставихме за цел проследяването на културните напластявания и въобще стратиграфията на обекта. Поради ограничеността от време и средства тази задача не може да бъде изпълнена до край.

Разкопките в югоизточния ъгъл на крепостта доведоха до разкриването на около 50 м. от крепостната стена с две кули - ъглова и правоъгълна. В ъгловата се наблюдават два хронологически периода. Датировката на тези съоръжения е в XIII - XIV в.

От обхожданията и разкопките бяха придобити значителен брой находки от метал, керамика и кост. Бяха намерени и над 33 монети. Те се разпределят в два главни хронологически периода V- VI и XIV в. От XIV в. монетите са 25 и почти всички те са български или техни имитации.

ЦЪРКВИ И МАНАСТИРИ

К. Меламед, А. Меламед /София/, С. Кънев /Пазарджик/

ЦЪРКВА В М. "ЦЪРКОВЕН РИД" КРАЙ С.НОВА МАХАЛА,ПАЗАРДЖИШКО

Проведените през 1987 г. проучвания дадоха следните резултати:

Подът на баптистерия стъпва върху скалната материкова основа; поради естествената денивелация на хълма на места изравнен с трамбовано жълто - кафява глина. Не е използван през средновековието. В сево-източния ъгъл, до апсидата се откри касета с добре прилягащ капак, от шуплест варовик, с форма на паралелепипед, и в нея - две бронзови монети от първата половина на VI в. /Юстин I, Юстиниан/.

Изцяло бе проучен наосът. На 0.32 м. под известното вече последно подово ниво, покрито с големи каменни плочи, се откри по-ранно, от малки правоъгълни плочи. Изравняващият пласт между двата пода е от жълта глина, обилно наситена с фрагменти праисторическа керамика. Като повтаря изцяло плана на първата църква, през втория строителен период апсидата е леко скъсена, отвън е дублирана с цел укрепване и в петите ѝ, от ляво и дясно, са поставени големи квадрати, изпълняващи функциите на контрафорс.

Под известния вече разрушен средновековен гроб в центъра на наоса, се разкри съоръжение, което има по три добре оформени каменни стъпала. То е вкопано надолу от по-ранното подово ниво. Материалите от него не могат да се датират след VI в.- фрагменти от стъклени кандила и чаши, и керамични съдове. В насипа се откриха няколко дребни фрагменти от човешки череп.

Стените в пронаоса също са били обмазани с хоросан, а подът покрит с плочи. Входът е от юг. Навън, пред него, с посока юг е оформена площадка от големи каменни плочи. Стените около входа на църквата отвън също са обмазани с хоросан. Това дава основания да се приеме, че цялото пространство е било покрито.

От запад до пронаоса, през втория строителен период е долепено още едно помещение, с вход от юг и без вътрешен вход към пронаоса. В помещението, до южния край на западния зид на пронаоса е изградена добре оформена каменна стълба. От двете възможни обяснения или наличието на втори етаж над пронаоса, или издигането на звънарна много по-вероятно изглежда второто.

Разкопките потвърдиха предложената по-рано хронология в изграждането на църквата.

Направиха се сондажи западно от църквата, на платото на хълма с цел да се открие очакваното селище и некропол. Там се проучиха 7 гроба, ориентирани запад-изток, оформени и покрити с големи каменни плочи. Скелети липсват. В 4 от тях има добре запазени съдове - кана и чаши с две или три дръжки, от края на IV - първата половина на V в.

Н. Дамянов /Смолян/

РАННОХРИСТИЯНСКА БАЗИЛИКА И НЕКРОПОЛ В М. "ДОЛНА БАРТИНА", ОБЩИНА ДОСПАТ, ПЛОВДИВСКА ОБЛАСТ

Базиликата е раннохристиянска и произхожда от края на IV в. Тя е ценен пример на култовото строителство в Родопския край. Сондирането на абсидата даде допълнителни строителни данни. Тухлената настилка е обхващала и абсидната конха до вътрешните очертания на синтрона. По този начин цялата бема е била акцентрирана от останалата част със своето по-богато подово покритие.

Откри се по-късно изградена преградна стена, която затваря частично четвъртата двойка стълбове към запад и оформя пространството, отделено от наоса, третирано като мартириално.

Югозападно от основния корпус на базиликата се откриха допълнително пристроени помещения, които вероятно са изпълнявали функцията на преддверие и място за оставяне даровете на богомилите.

Външният западен вход на нартекса е асиметрично изграден и намира архитектурни паралели с редица църковни паметници от Гърция, както и с няколко паметника у нас.

Въпреки голямата степен на разрушение бяха проследени зидовете до западната външна стена на базиликата. Оказа се, че те се явяват продължение на надлъжните стени и са заграждали евентуален портик, двор или екзонартекс, което налага допълнително проучване.

Проучени са 18 средновековни гроба. В тях е регистриран християнски погребален ритуал и през вековете на турското робство, както и в другите проучени некрополи в Средните Родопи. В гроб № 57 се потвърди късното битуване на обичая "Харонов обол". В устата на погребаната жена бе открита турска султанска монета от XVI в., която датира и богатите накити: фрагменти от златотъкана диадема, надушница, пръстен и др.

В тракийския плосък некропол се откриха 16 гроба, които се типологизират съобразно използувания погребален ритуал /трупоизгаряне и трупополагане/ в пет типа.

Непосредствено западно от базиликата се откри еднокамерна зидана старохристиянска гробница с полуцилиндричен свод, предверие и стъпала, изсечена в скалата.

П. Петрова /Шумен/

ЦЪРКВАТА ПРИ С. СИНИ ВИР, ШУМЕНСКО

Разкрита е сградата на храма, две по-късни жилища и сектори от зидове в непосредствената ѝ близост, както и част от некропол. Църквата е еднокорабна с издължена апсида и дълбок нартекс. Установени са три етапа във функционирането ѝ. През втория пред апсидата е добавена площадка за олтар. Две нови помещения от север и юг обхващ сградата по цялата ѝ дължина. Южното крило остава отворено на запад, а при северното напречните зидове са фундирани на по-голяма дълбочина. Внартекса са вкопани два гроба и покрити с каменна настилка от правилни блокове. Пред западната фасада на църквата е подреден плочник от каменни блокове.

В последния етап на функционирането на сградата районът на допълнителните помещения от север и юг е използуван за некропол. Всички погребения са извършени според изискванията на християнската обредна система. Според някои данни, отнесени към етнографските изследвания, през този период селището е останало без духовно лице. Църквата и селището хронологически се отнасят към IX- началото на XI в.

Г. Атанасов /Шумен/

МАНАСТИРСКА ЦЪРКВА ПРИ С. ЧЕРНОГЛАВЦИ

Село Черноглавци се намира в южния край на Лудогорското плато на 40 км. северно от гр. Шумен и на 25 км. северозападно от Плиска.

Поради недостатъчното разкопаване за плана на сградата можем да съдим по подобните разкопани и по данните, които ни дава съвременния канал, минаващ през центъра на сградата. Вероятно се касае за трикорабна базилика. Сградата е разделена на ексонартекс и олтарно пространство. В нея бяха намерени множество детайли от вътрешната украса. В североизточния ъгъл на притвора бе открит варовиков блок с врязани на лицевата му част надписи на гръцки и старобългарски. Надписаното поле е било предварително изградено и разчертано. В три от четирите реда са разположени три надписа, гръцкият - в запазения първи и втори ред, единият старобългарски в края на ред 2 и другия - в ред 4. Гръцкият е много грижливо изписан, докато авторите на старобългарските надписи са били много по-небрежни. По своите палеографски особености и трите надписа могат да се отнесат към X в.

М. Ваклинова /София/, В. Танкова /Пловдив/

РАЗКОПКИ НА "ЧЕРВЕНАТА ЦЪРКВА" ПРИ ПЕРУЩИЦА

Задачата на разкопките през 1987 год. беше да се продължи проучването на средновековния некропол в южна посока и да се проследи трасето на оградната стена пред западната част на черквата.

Разкриването на гробове от некропола не показа разлики от тези факти, които бяха известни от разкопките през миналите кампании нито по отношение на характер, нито по периодизация. Стана ясно, че не са достигнати все още крайните му очертания към юг и изток. Изясни се, че некрополът се е развивал източно от оградната стена и вън от нея като в южната част на стената е бил оформен вход водещ към него. По-късно този вход е бил зазидан. Вътре в него бе намерен падналият му тухлен свод. Некрополът не е бил ползуван през XIII в., когато върху югозападната част от неговия терен, пристроена на параклиса на черквата са били издигнати от сполили леки постройки, в които сега продължава да се разкрива керамика с червена ангоба, златисто покритие, ранни типове на сграфито, глазирана, прешлени за вретено, ножчета и една обрязана византийска монета. Тези по-късни битови постройки са изградени от камъни и тухли от черквата със спойка от кал.

Проследяването на оградната стена пред западната част на черквата показа, че на 11 м. от югозападния ъгъл на параклиса, където тя се свързва с него в посока към юг, тя допира до стена с посока изток-запад, която продължава в насипа южно от некропола и чието разкриване сега бе продължено към запад. В тази западна част, на 5 м. от ъгъла с напречната стена се образува под малка кула със страница 2.5 м. очевидно засводен вход, който е водел от достъпната равна югозападна посока през западната фасада на черквата. Известни основания да се предполага, че дворът е обхващал и други сгради с функционален характер, има от това, че

на около 10 м. от този вход към запад се очертават стени, които сочат посока север-юг и които могат да бъдат западната страна на голямата ограда на черквата. Намирането на битов материал на този терен показва, че следва да се търсят и следи от постройки. Още повече, че в предишните години в насипа там се намери керамика и от V - VI в.

А. Конаклиев /Търговище/

РАЗКОПКИ НА ЧЕРКВА КРАЙ С. ЧЕРКОВНА, ТЪРГОВИЩКО

През 1987 г. започнаха разкопките на останките от черква в м. "Бирес" край с. Черковна. Обекта се намира на 1.5 км., източно от селото. Местото е необработваемо.

В процеса на проучването бяха установени външните очертания на храма и част от двора и прилежащите стопански постройки. Черквата е еднокорабна, едноапсидна. Ориентирана е изток-запад с отклонение 10° на североизток. Разчистена е само отвън. Апсидата е полукръгла и издадена на 1.30 м. Зидовете са градени от ломен камък и бял хоросан. Във височина са използувани варовикови квадри и тухли. Черквата е имала три входа. Централният - на запад е широк 1.55 м., южният - 0.80 м., а северния - 0.70 м.

От стопанските помещения бе разкрито едно в югозападния ъгъл на двора. Зидовете са градени от ломен камък, като за спойка е използувана кал. Пода е от трамбована глина. Разкрит беше изцяло отвън западния ограден зид на черквата и част от южния.

При разкопките около църквата бяха разкрити части от керамо-пластичната външна украса, надписи и врязани кръстни знаци върху тухли и камък.

От врязаните кръстни знаци преобладават обикновените. При два кръста имащи аналогии с подобни от кръглата църква в Преслав и скалната църква "Св. Стефан" край Никопол, рамената завършват с тройно разклонение. Интерес представлява и камъка с изрисувана върху му играда "Дама".

При проучването на обекта бяха открити три надписа. Два от надписите са на кирилица и са нанесени върху варовикови камъни, а единият е част от правоъгълен печат върху тухла, от който личат две букви на латиница.

Направените досега проучвания отнасят строителството на църквата в епохата на Второто българско царство.

Р. Поборникова /София/

ПРОУЧВАНЕ ВЪВ ВЪТРЕШНОСТТА НА ЦЪРКВАТА "СВЕТИ ГЕОРГИ" В КРЕМИКОВСКИ МАНАСТИР.

Разкопки се проведоха в наоса на църквата. Разкрити бяха 4 гроба в северната половина.

Гробовете не се откриха на една и съща дълбочина, но вероятно това се определя от различната дълбочина на насипа от пръст и наоса. И четирите погребения са извършени чрез трупополагане, ориентирани запад-изток. При нито един от разкритите гробове, скелетите не бяха в добро състояние.

В насипа около костите на гроб № 1 се откри един единствен предмет - средновековна обеца от медна сплав с калай. Тя представлява халка, на която е нанизана куха сфера, състояща се от две половини, като върху спойката минава тънка жичка.

В гроб № 2 се откриха две обеци. Едната от сребърна сплав с мед, има биконосовидна форма, украсена с гранулация, а другата от медна сплав с калай, представлява халка на която е нанизано кухо сферично топче.

И при трите скелета / № 2, 3 и 4/ върху главите и гърдите бяха поставени след частично засипване на покойниците, фрагменти от тухли и дребни камъни. До десните им ръце, между костите на ребрата бяха намерени по няколко въгленчета.

Предварителните заключения по наше мнение могат да бъдат следните: В църквата са погребани четири деца на различна възраст. Това позволява да се мисли, че времето на отделните погребения е близко едно до друго.

Връзката между ктиторския портрет и погребаните в църквата деца, може да се смята за сигурна, въпреки несъвпадението на броя на изобразените деца, с този на погребаните.

А. Шопова /Велинград/

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНАТА ЦЪРКВА № 1 В М. "ЧАКРДЖИКА"- СЪРНИШКА ОБЩИНА

През 1987 г. предстоеше изчерпване от наоса и притвора на срутилия се строителен материал, примесен с пръст и хоросан и вдигане на свлечените стенописи за консервация.

След разчистването на горния пласт от срутилия се материал, се пристъпи към вдигане на стенописите от южната половина на наоса и притвора, свлекли се от южната стена на църквата. На дълбочина от 0.50 - 1.00 м. бяха открити фрагменти от стенописи: част от фигури на светия, нимбове, образи, одежди и фрагменти от надписи.

На място са запазени части от цикли в наоса и притвора. Сред срутилите се стенописи и пръст открихме керамика, части от железни предмети, много гвоздеи сред въглени и пепел, 4 железни кръста, бронзово рамо от кръст с гравирана човешка фигура и др. материали. Между стенописите и срутилия се строителен материал на подово ниво бяха открити 8 корубести монети силно корозирали и 4 фрагмента от монети.

Й. Алексиев, М. Робов /В. Търново/, Н. Танчева-Василева /Ямбол/

ХРИСТИЯНСКИ КОМПЛЕКС ПРИ С. ВОДЕН

През 1987 г. проучванията в комплекса бяха съсредоточени в два сектора, във връзка с разчистване оградните стени на комплекса и вътрешния му двор.

Сектор I включва северната половина на западното и северното крило на комплекса. Северно от главния вход бе разкрито правоъгълно помещение с редица преправки по източния и северния му зидове. Западния зид на помещението е разчленен от пиластри. По северния зид бяха открити пластири с различни размери и разположени на различни разстояния един от друг. От юг помещението е имало два входа.По-късно помещението е разделено на две по дължина. В северозападния край на помещението е запазена част от каменна настилка, принадлежаща на трети строителен период.

Интересни резултати дадоха проучванията в "сградата с пиластрите" и пред входа й. Тази сграда е залепена за северната оградна стена на комплекса, от външната му страна, в последствие, като на север завършва с апсида. В тази сграда се забелязват също множество преправки, като последното подово ниво, застлано с тухли е запазено при апсидата. Пред входа на сградата бяха открити три вкопани ями с множество пепел и въглени, сред които бяха открити косери, сърп, обновки и дребни фрагменти битова керамика.

В сектор II проучванията бяха съсредоточени в няколко участъка по източната, южната и част от западната оградни стени на комплекса, както и по проучване помещенията към западната и южната стени. Проучванията показаха, че от изток в двора на комплекса няма помещения. Източната стена на комплекса е дълга 48 м. и широка 65 м. При разчистването на югоизточната стена бе открито гърне. /тип VII- Г. Кузманов/. В източния двор бе открита монета на Юстин II и София. На североизточния ъгъл на оградната стена бе открит фр.тухла с надпис на гръцки, за сега неразчетен.

Около базиликалната сграда е имало тухлена настилка. Разкрити са множество цели и фрагментирани тухли и керемиди и съвсем малко и то силно фрагментиран битов керамичен материал /IV-VI в. и XII-XIII в./.

Ал. Кузев /Варна/, К. Попконстантинов /В.Търново/, П. Георгиев /Шумен/

РАЗКОПКИ НА МАНАСТИРА ПРИ С. РАВНА, ПРОВАДИЙСКО

Проучванията бяха съсредоточени в югоизточния ъгъл на манастира. Довършено беше разкриването на двете сгради към южната и източната оградна стена и разположената между тях източна порта.

Двете сгради имат еднакви размери и оформление, макар, че не са изградени едновременно. Южната е построена едновременно с оградната стена и портата, докато източната се появява по-късно. И двете имат просторен неразчленен приземен етаж с широки входове към манастирския двор. Намереното върху пода им овъглено зърно: пшеница, просо, леща и др., както и масивни железни куки, халки и обковки, служещи за окачване на тежки товари сочат стопанския, складов характер на приземните части от двете постройки. Налице са и данни за втори етаж, изграден изглежда главно от дърво. Той е имал жилищно предназначение. Сградите, както и останалите в манастира са били унищожени от пожар. Под техните останки открихме нови 20 цели или натрошени глинени съдове /гърнета, кани, чаши, блюда и др./ Намерените материали позволяват живота до пожара да се датира в първата половина на X в. След пожара е била възстановена само източната сграда, като тя е била разпределена на три помещения, а широките й входове са били стеснени. Откритите в пласта над второто подово ниво материали, главно трапезни съдове се датират във втората половина на X в. Особен интерес представляват намерените блюда от византийска белоглинена и глазирана керамика, както и обикновените глазирани блюда с кухо, затворено столче с отвори за поставяне на въглени за затопляне на храната. Те сочат жилищния характер на постройката и в този период от съществуването й.

Портата има обичайния за старобългарските манастири от този период план: два напречни на оградата зида

ограничават прохода й. Установени са редица преправки към нея и оградната стена. Върху камъните от градежа на портата и оградата, южно от нея се откриха множество рисунки - графити и старобългарски /кирилски/ и гръцки надписи. Върху каменнен блок от оградата е запазена частично фигурата на миниатюрен релефен лъв.

Н. Овчаров /София/, Д. Хаджиева /Кърджали/

ХРИСТИЯНСКИ КОМПЛЕКС В КВ. "ВЕСЕЛЧАНИ" - КЪРДЖАЛИ

През 1987 год. се работи в сектори северно от църквата в манастирския двор, западно и северозападно от нея-в помещенията до западната крепостна стена и източно от храма.

Бяха разкрити важни архитектурни паметници-сгради, свързани със стопанския живот на комплекса, абсидовидна сграда, която вероятно е представлявала трапезария, разчистен бе открития през миналата година зидан кладенец. Особено резултатни бяха сондажните проучвания във вътрешността на двете църкви. Оказа се, че първоначално малкият храм е имал самостоятелен притвор, който по-късно е разрушен и е изграден съвместен нартекс заедно с голямата църква. Освен това явно голямата църква е стъпвала на доста висока зидана площадка, подравняваща мястото на нейния строеж.

През сезона бяха открити интересни и важни находки-оловен печат от XI в., монети, накити, каменна пластика. Проучиха се нови гробове от обширния некропол във вътрешността на двете църкви. Оказа се, че първоначално малкият храм е имал самостоятелен притвор, който по-късно е разрушен и е изграден съвместен нартекс заедно с голямата църква.

Освен това явно голямата църква е стъпвала на доста висока зидана площадка, подравняваща мястото на нейния строеж.

През сезона бяха открити интересни и важни находки – оловен печат от XI в., монети, накити, каменна пластика. Проучиха се нови гробове от обширния некропол във вътрешността на укреплението.

Я. Николова, М. Робов /В. Търново/

РАЗКОПКИ НА КИЛИФАРЕВСКИЯ МАНАСТИР

През 1987 г. проучванията бяха съсредоточени в южния край на западното манастирско крило.

Към разкритите по-рано в северния край на крилото две еднodelни сгради и източното помещение от една триделна сграда сега бяха проучени средното и западното помещение на същата сграда и в южна посока още две двуделни и една еднodelна сграда.

Сградите са градени също с ломени камъни и калова спойка. Източните им помещения са вкопани в скалата, която на места е използвана за фундамент на зидовете. Сградите са били двуетажни.

Между двете двуделни сгради от юг е оформено широко свободно пространство, което е осигурявало достъп от вътрешността към северозападния вход.

Западното крило е било изградено върху разрушения от ранновизантийската епоха. Неговите сгради са разположени на около 20 м. навътре от крепостната стена. Обърнати са към пътя през Хаинбоазкия проход.

Установено е, че през V до началото на VII в. в тези сгради е бил разположен гарнизона на военната крепост. В началото на VII в. крепостта е била частично опожарена и изоставена.

Поради важното си стратегическо положение, още в края на XII в. тук отново била изградена военна крепост. Тогава бил отворен и входът в северозападната част на крепостта.

По-късно, когато в средата на XIV в. се изгражда Теодосиевият манастир, сградите в този сектор се включват като негово западно крило и са били използвани като стопански.

В. Димова, Б. Димитров /София/

РАЗКОПКИ В МАНАСТИРА "СВ. ИВАН ПРЕДТЕЧА" ПРИ СОЗОПОЛ

През 1987 год. продължи проучването на манастирската църква. Окончателно се разкри северната ѝ фасада. На западната и северната страна на църквата се откриха по-късно пристроени помещения, затворени от зидове изградени от ломени камъни на кална спойка. Подът на западното е от квадратни тухли, а на северното от каменни плочи.

Едновременно с разкриването на църквата започна разкопаването на постройка южно от нея, разположена до склона от тази страна. Постройката се състои от две помещения. Напълно се проучи западното. Западният зид е напълно разрушен, а южният е запазен само в основи. В източната част на помещението са се издигали 4 подпори. Запазени са на височина 0.47 м. Изградени са от по-добре обработени камъни споени с хоросан. Те са имали предназначението да поддържат купол с комин, изградени от тухли, от които се намериха части и голямо количество тухли. Между колоните се откри огнище с правоъгълна форма. Изградено е от 1 ред каменни блокове. В основата е запълнено с пръст силно изпечена, която служи за основа на дебела 14 см. каменна плоча със заоблени ръбове силно изпечена. Явно това помещение е било магерницата на манастира. Северно от двойката подпори към надлъжната стена е изграден постамент, покрит с 2 реда тухли. Използуван е за поставяне на кухненската посуда. Между източните подпори е издигнат също постамент, който обхваща и част от източния зид. Застлан е с квадратни тухли, а на изток е оформен дъговидно от два реда правоъгълни тухли, които образуват перваз. Подът на магерницата е застлан с квадратни тухли. Второто помещение е дълго 7.50 м. и има ширината на магерницата. Имало е входове на южната и източната стена. След разчистването на сградата отвън започна вдигането на културния насип във второто помещение на постройката.

М. Аспарухов /Плевен/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В НИКОПОЛ

При строеж на жилищна сграда в центъра на гр.Никопол, на около сто метра югоизточно от средновековната църква "Св. Петър и Павел" от XII-XIV в., строителите попадат на две помещения, вкопани в скалния масив. Южно от тях са забелязани следи и от трето помещение, заличени от земекопната техника. По на юг се вижда входът на четвърто помещение, незасегнато от строителните работи. Първото има четириъгълен план, ориентирано североизток-югозапад. Към него води преддверие. В две от стените са издълбани по една засводена ниша. Таванът е бил свързан с пода посредством монолитна колона. Второто помещение е с правоъгълни очертания. Покритието и стените са плоски. Североизточната стена е с дъговидна форма, с акцент на север. Върху северозападната стена надлъжно са издълбани една след друга две правоъгълни ниши. На югозапад е вкопано преддверие. И двете преддверия са били покрити с дървена конструкция. В профила на скалите личат следи от стихиен пожар. Може да се предположи, че новоразкритите старини са част от средновековен скален култов комплекс с верижен план.

И. Сотиров /София/, И. Луканова /Чипровци/

РАЗКОПКИ НА МАНАСТИРА В ГР. ЧИПРОВЦИ

Във връзка с консервацията на църквата "Св.Мария", представляваща част от католическия манастирски комплекс в центъра на гр. Чипровци, през миналия сезон се проведе допълнително проучване вътре в църквата и на площите северозападно от нея.

Бяха разкрити нови 65 гроба от манастирския некропол, с което значително се прецизира неговата характеристика и бяха извлечени допълнителни данни за социалната и етническа структура на населението в Чипровци от края на XV в. до въстанието през 1688 г. От всички новооткрити гробове 56 са изцяло или частично запазени "ин ситу", а 9 представляват вторично погребани кости, извадени при различните изкопни работи от ново време. От разкопаните гробове 4 са с обратна ориентация според изискванията на католическия обряд - с главата на изток, а краката на запад. Всички останали погребения са извършени съгласно традиционния за българските земи източнохристиянски обряд - с главите на запад и скръстени върху гърдите ръце. Погребаните са били полагани в дървени ковчези. При разкопките бяха открити множество накити и различни други предмети - пръстени, обици, маниста, гривна-кубелия, копчета, многобройни турски и западно-европейски монети от периода между последната четвърт на XV в. до XIX в. И в тази част на некропола не се откриха никакви материали, по-ранни от края на XV в.

В резултат на проведените разкопки бяха установени някои подробности в архитектурния план на църквата, в резултат на което нейното археологическо проучване е приключено, и въз основа на подготвената съвместно с НИПК документация, тя е предоставена за консервация и научно мотивирана частична реставрация. Данните от некропола категорично доказаха, че католическата религия е привнесен елемент в религиозните схващания на местното население, което е съхранило традиционните черти на източно-православния погребален обряд.

НЕКРОПОЛИ

Р. Рашев /Шумен/, Ст. Станилов /София/, Г.Атанасов/Силистра/

РАННОСРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ ПРИ С. НОЖАРЕВО, РАЗГРАДСКА ОБЛАСТ

През 1987 г. бяха проучени нови 62 гроба и 9 тризни.

1. Тризни. Представляват плитки ямки, в които се откриват фрагменти от глинени съдове.

2. Трупоизгаряния. Откриха се 26 гроба, от тях 25 безурнови и 1 урнов. Урната е гърне с врязана украса.

3. Трупополагания. Откриха се 36 гроба, в това число 2 гробни ями без следи от скелет, вероятно кенотафи. Върху 8 гроба са били поставени големи камъни. В 14 гроба се откриха кости от животни предимно крайници от овца. Гробният инвентар включва ножове, железни токи, обеци, костени тръбички- игленици, маниста. Намериха се две бронзови монети от III и IV в. Особен интерес за социалния състав на погребаните представляват два гроба. В единия до мъртвеца е било положено цяло животно /говедо/, а в другия трупът е бил покрит с кожа от говедо.

Ст. Ангелова /София/, Д. Дончева-Петкова /София/

РАННОСРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ ПРИ С.ТОПОЛА, ВАРНЕНСКА ОБЛАСТ

Проучените нови 35 гроба, с които общата цифра на гробовете в некропола е 203, са разположени в северната част на възвишението.

Гробовете с трупоизгаряне са 13.8 от тях са нов за некрополатип - урни върху тогавашния терен. Останалите са от типа на големите овални ями, означени с камъни.

върху два гроба са установени каменни покрития. В 3 гроба са намерени останки от тризна, а в 5 – кости от овце и пилета. Гробните дарове са оскъдни.

Гробовете с трупополагане са 22. Върху два са установени каменни покрития. Те биват обикновени ями /3/, ями с един или няколко камъни /17/ и каменни гробове /2/, 20 гроба са с ориентация север-юг и два запад-изток. Най-често скелетите са в изпънато положение. В 8 гроба са поставени гърне или паница. В насипите на гробовете се намират въглени, обгоряла глина и керамични фрагменти. Над два гроба има останки от тризни, а десет съдържат костите на цели или части от животни и птици. Поставяни са в долната част на гроба. Гробовете съдържат още лични вещи на погребаните /катарами, огърлици, обици/ и гробни дарове /нож, костено рогче, стъклена чашка, огниво, стрела и др./.

По данни на вертикалната стратиграфия в некропола се очертават три нива, които при бъдеща обработка на материала вероятно ще се свържат в три хронологически хоризонта. Няма данни, за да бъде променена предварителната дата на некропола края на VII – IX в.

В. Йотов, В. Парушев /Толбухин/

РАННОСРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ В СТОПАНСКИЯ ДВОР НА С. ХИТОВО, ВАРНЕНСКА ОБЛАСТ

Поради продължаващото в стопанския двор строителство разкопките бяха ограничени в двора на овцекомплекса.

Разкрити бяха 13 гроба, в 6 от които погребенията са били извършени чрез трупоизгаряне, а в 7 чрез трупопола-

Трупоизгарянията се откриваха на дълбочина 0.30 – 0.60 м. от съвременния терен, често разрушени. Преобладаваха гробовете при които останките са положени в глинени гърнета-урни /5/ гроба. В гробовете с трупоизгаряне освен гърнетата – урни се откриваха гърнета или кани, железни ножчета, трирьба стрела, нагорели животински кости.

В 7 гроба погребението е било извършено чрез трупополагане. Скелетите се откриваха на дълбочина 0.60–1.35 м. от нивото на съвременния терен. При два гроба, на дълбочина 0.40 – 0.80 м. от скелета се откриваха хоризонтални каменни струпвания. Трупът е бил полагат по гръб, с ръце до тялото, а долните крайници опънати. В 6 гроба скелетите са ориентирани в посока изток-запад, глава на изток, а в един гроб, където се откри скелет на дете в посока запад-изток, глава на запад. В гробовете с трупополагане се откриваха глинени съдове-гърнета с врязани линии, огърлица, медни халки, обеци, висулки, астрагали с дупки. Открити бяха и животински кости. В гроб № 52 се откри цял скелет на агне.

Резултатите от антропологичното изследване показват висок процент детска смъртност, както и на жени в родоспособна възраст. Процентът на изкуствено деформираните черепи вече е над 46 %. Деформацията е кръгова, най-често "средна степен". Висок е процентът на деформация при детските черепи /60 %/. При 25 % от черепите се наблюдават монголоидни примеси.

Керамичният материал е характерен за ранното българско средновековие. Отново трябва да се отбележи липсата на знаци по дъната на съдовете. Интересен предмет на металопластиката е част от бронзов двуставен коланен край характерен за аварските коланни гарнитури. Местонамирането му с основание да считаме, че е преизползуван като част от огърлица открита в гроб на дете.

Особеностите на погребалния обряд и инвентара отнасят разкритите нови 13 гроба към предхристиянския период на съществуване на некропола.

Марин Димитров /Балчик/

РАЗКОПКИ И ПРОУЧВАНИЯ В БАЛЧИК

През 1987 г. археологическите проучвания продължиха главно върху терените на два вече години наред проучвани обекта:

1. Старобългарски некропол № 3;
2. Платото на хълма "Дженни байр" - квартал на града от периода XI- XV в.

С оглед събирането на нови сведения за археологическата карта на община Балчик, бяха проведени нови обхождания в землищата на редица села: Рогачево, Храброво, Ляхово, Църква, Кранево, Тригорци, Гурково, Стожица.

В старобългарският период бяха разкопани нови 36 гроба. Гробове с трупополагане са 11, а тези с трупоизгаряне 23. Находките - 17 урни, 4 кане, ножове, амфоровидна кана /гр. 75/- при трупоизгарянето както и 4 урни, обеци и катарами при трупополагането. В 8 гроба не беше открит погребален инвентар.

Най-значителни /находки керамика, оръжие, накити, предмети от стъкло/ бяха придобити от гроб № 43 -където е било извършено трупоизгаряне, но находките датират от епохата на късната античност IV- VI в.

Върху платото на хълма "Дженни байр" фактически редовни проучвания не бяха проведени- проверена беше землена рампа от изкопа на пръст през 1986 г. и беше поставено само началото на изследването на последните няколко квадрата от сектор № IV.

Находките-придобити са при преравянето на землената маса - кръст-елколпион, с емайл, няколко римо-византийски монети от средата на IV в., византийска медна монета от 70-те години на XI в., оловен прешлен за вретено, медна монета на цар Светослав Тертер, сребърни монети на Владислав III Варненчек, Владислав /Влайку/ I Влашки, медно-билонова коруба на имп. Исак II Ангел, сребърен меден грош на цар Иван Александър и Михаил IV Асен.

Т. Балабанов /Шумен/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА РАННОСРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ В КВ. "ДИВДЯДОВО" - ШУМЕН

През м. март 1987 г. при изкопни работи в мазата на стара къща в кв. "Дивдядово", работници разрушават два гроба от ранното средновековие. В първия гроб е намерена сребърна бипирамидална висулка, а във втория - глинено гърне с врязана украса, поставено до главата, три златни обеци, пет златни мъниста. Гробовете са ориентирани И -З /глава на запад/ и ръце опънати покрай тялото. При направените сондажни проучвания в мазата бе открито още едно гърне със същата форма и големина. Гробът е бил разрушен в миналото. Бяха направени проучвания в двора и по десния скат на малко дере което минава на 50 м. западно от къщата. В двора други гробове не се откриха. По десния стръмен скат на дерето и в съседните лозя се откриват разпилени човешки кости. Тук бяха проучени четири гроба. Два са ранното средновековие. В единия е погребана млада жена, по християнски обряд. Гробен инвентар – 138 стъклени мъниста и две повредени бронзови обеци. Във втория гроб е погребан мъж по християнски обряд. На дясна ръка бе намерен бронзов пръстен с гравирана на плочката пентограма. И двата гроба могат да се датират от края на IX в. до средата на XI в. Третият гроб е без инвентар. Четвъртият гроб – погребано е 10-12 годишно момиче по християнски обряд. В него бе намерена пробита турска монета носена на гърдите. Като имаме предвид, че през 1968 г. при съвременни строителни работи са били унищожени няколко десетки гробове, ориентирани С-Ю, а в някой от тях до мъртвия е било поставено гърне, можем да заключим, че в тази част на кв. "Дивдядово" през VIII-XI в. е съществувал езически и християнски некропол. По време на османското владичество на същото място отново възниква християнския некропол на местното българско население.

П. Петрова /Шумен/

НЕКРОПОЛ ОТ VIII- IX В. В РАЙОНА НА ШУМЕН

В кв. "Дивдядово" на гр. Шумен по време на строителни работи в мазето на стара къща работници разрушиха три гроба, които въз основа на находките: златни и сребърни накити и два съда се датират в VIII-IX в. Три други гроба бяха открити в двора. Находките предимно битови отпадъци, попаднали в насипа над скелетите, дават основание да ги отнесем към XVIII-XIX в. Скелети 1 и 2 са свързани с християнската погребална обредност – скръстени ръце.

Извития на юг череп от гроб 3 и положението на скелета /изпънати крайници, максимално доближени до осевата линия на скелета което най-вероятно е получено в резултат на завиване на мъртеца със саван/ дават основание да се допусне, че са приложени елементи на ислямската погребална система. Има се предвид и обстоятелството, че изпънатите ръце не са характерен белег за християнските гробове от XVIII- XIX в. Това предположение се подкрепя от информацията на местните жители, според което в близост е имало турски сарай. В разрез с ортодоксалния ислям са медната обеца и фрагментираното лезвие на нож, открити под черепа на гроб 3.

Ил. Ангелова /Търговище/ .

СРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ "РЕЗЕРВАТА" МЕЖДУ СЕЛАТА ЕЛЕНОВО И ДРИНОВО, РАЗГРАДСКА ОБЛАСТ

През 1987 г. продължи проучването на средновековния некропол между селата Еленово и Дриново, Търговищки окръг. Бяха открити още 10 гроба, с които общия брой гробове от некропола стана 127.

В новооткритите гробове се оказа, че мъртвите са погребвани по християнски в гробни ями по един. Гробен инвентар състоящ се от бронзови сферични копчета се откри само в гроб № 119.

Антропологичното проучване показва, че преобладават белезите на европидната раса със слабо проявени, даже само загатнати монголоидни белези.

Ст. Стоянов /Разград/

СОНДАЖНИ РАЗКОПКИ НА НЕКРОПОЛ КРАЙ С.РАВНО,РАЗГРАДСКА ОБЛАСТ

От историческата документация е установено, че с.Равно в началото на турското владичество е с българско християнско население. Но следствие на непрекъснатото и постепенно насилствено налагане на исляма и чуждите турски имена, през 1874 г. в него са регистрирани само български мюсюлмани с турски имена.

В м. "машатлък", което в български превод от турски означава "Гробища на немюсюлмани, на немохамедани, български християнски гробища" са разкрити 12 български християнски гроба на дълбочина от 0.72 до 1.35 м. от сегашната повърхност. Гробовете са ориентирани запад-изток /главата на запад, краката на изток/.Ръцете свити на лактите и поставени на гърдите. В дланите почти на всички погребани са поставени монети. При женските скелети са разкрити синци, пафти, а около скелетите са намерени остатки от прогнили дъски на сандъка - ковчег на погребания. Тези елементи утвърждават, че тук са погребани българи християни.

Три броя монети са сечени в Рагуза, едната през 1648 год., а останалите две през 1612 - 1757 год. 15 броя монети са турски акчета. От тях четири са сечени от султан Мустафа III /1757-1774/, две от Султан Махмуд II /1808-1839 г./,

останалите са изтрити. Погребенията са извършени през втората половина на XVIII в. След ислямизирането на цялото българско население в Равно, който процес завършва в началото на XIX в., гробищата са изоставени, а по-късно напълно обезличени.

Антропологично изследване показва, че всички погребани са от европидната раса. По възраст те се разпределят: погребения са детски от 1-2 до 15 годишна възраст, 2 погребения на юноши около 19-20 годишна възраст и 3 на възрастни от 45 до 70 години. По пол: 8 броя скелети са на момичета и жени, 2 неустановени поради прогнили и безлични скелети и 2 броя на мъже.

Ал. Кузев, Ив. Василчин /Варна/

СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ НА КЪСНОСРЕДНОВЕКОВНИ НЕКРОПОЛИ ДО С. ЛОПУШНА, ВРАЧАНСКО.

Задачата бе да се открият християнски некрополи от времето преди налагането на исляма в селото с цел да се докаже българския произход на сегашното компактно мюсюлманско население.

В м. Ески бостанлък, непосредствено на север от селото е имало християнски некропол, за което свидетелствуваше голям каменен кръст. Сондажите тук нямаха успешен резултат, защото пречеше гъстата млада борова гора.

Южно от селото лежаха два извадени по-рано каменни кръстове. Тук бяха разкрити два гроба от християнския некропол. Добре запазените скелети бяха открити на дълбочина от 0.85 до 1.00 м. дълбочина. В единия гроб погребаният е бил поставен в ковчег от дебели дъбови дъски, направени без гвоздеи. И на двата скелета лявата ръка е на гърдите, а дясната - с по една сребърна турска монета /акче/ - е поставена на корема. Монетите, доста изтрити, вероятно са от XVII в. Тази датировка се подкрепя от намерената в насипа на първия гроб дъно от гледжосана паница и половин дъно от гърне в насипа на втория гроб. Вероятно ислямизирането на слеското население е започнало през XVII в.

Кр. Стефанова /Казанлък/

СОНДАЖНИ РАЗКОПКИ В ДВОРА НА ДЖАМИЯТА В КАЗАНЛЪК

След почистването на терена се очертаха 20 гроба с принадлежащите към тях надгробни паметници. Всички гробове се намират южно от джамията и са ориентирани спрямо нея, която е с направление юг- север и отклонение 30° и от там и ориентацията на гробовете З-и.

В некропола са разкрити 7 гроба. Погребалният обряд е извършен според изискванията на мюсюлманите -главата на запад, краката на изток, ръцете опънати покрай тялото, лицето обърнато на юг без гробен инвентар.

Расово-типологичния анализ показва монголоидни белези. Предоминирането на монголоидните белези не е типично в расовата типология на средновековното българско царство.

Като имаме предвид времето на построяването на джамията края на XVII в., както и частичната информация, дадена от ориенталския отдел на НБ "Кирил и Методий" имаме основание да поставим като долна граница за датировка на некропола първата половина на XVIII в.

ОБХОЖДАНИЯ

И СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ

Тодор Балабанов /Шумен/

ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ В КАСПИЧАНСКАТА ОБЩИНА

Обходени бяха напълно землищата на селата Могила, Косово, Каспичан, Калугерица и гр. Каспичан. Останалите 6 селища - Марково, Кюлевча, Мадара, Златна нива, Върбяне и гр. Плиска /околността на Външния град/ са частично проучени. Регистрирани са общо 145 нови археологически обекти, от които 5 праисторически селища, 33 селища и 2 некропола от тракийската - доримска епоха, 24 селища от античната римска епоха, 11 селища и 2 крепости от ранновизантийската епоха, 27 селища и 2 некропола от ранното средновековие, 15 селища, 2 крепости и 2 некропола от късното средновековие и 15 селища и 5 некропола от периода на османското владичество.

15 от ранносредновековните селища са разположени при изворите на многобройните дерета, пресичащи високото плато Сърта, а 12 - в подножието на платото, по поречието на Мадарската и Провадийската река или в началото на техни притоци.

12 неукрепени селища и 2 крепости от късното средновековие са разположени също на платото и само 3 - в подножието му. Двете крепости - Мадарската и Могилската / в м.Гюребахча/, възникват върху руините на ранновизантийски крепости. От неукрепените късно средновековни селища 10 /тези на платото/ възникват на незаселени в предходните епохи терени и 5 /в подножието и по склоновете на платото/ - на терени, върху които или в близост има останки от по-ранни

селища. Възникването на късносредновековните селища по Сърта е резултат на непрекъснатите нашествия на късните номади през XI – XII в., когато всички ранносредновековни селища в Плисковското поле, Лудогорието и Южна Добруджа са унищожени. Явно е, че населението от тези райони е потърсило убежище в гористите местности на Предбалкана и Балкана.

Катя Меламед /София/, Даниела Хаджиева /Кърджали/

ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ В РАЙОНА НА С. ПОДКОВА, КЪРДЖАЛИЙСКО

Експедиция Кърджали I /Подкова е начало на замисленото и подготвено цялостно теренно обхождане на района на Кърджалийско с крайна цел попълване на археологическа карта и според това – опит за създаване на представа за поселищната организация през различните исторически епохи. Обхождането започна след предварително проучване на съществуващите разнообразни печатни и ръкописни материали и цялата топонимия, предоставена от ст.н. с. Георги Христов от Института за български език – БАН.

Беше обходена планинската висока част на района – землищата на селата Самокитка, Чавка, Секирка, Златолист, Старейшино, Орлица, Царино, Вълчанка, Стрижба и Тихомир. Регистрирани бяха 32 пъметника от различни времена: 2 крепости, 5 открити селища, на 3 места отделни постройки, 2 места обилно наситени с фрагменти от питоси, 4 параклиса или църкви, 12 некропола с по няколко поне видими на повърхността гробове, 1 могила, 1 скално светилище с над 50 ниши и 2 оброчища.

Катя Меламед /София/, Владимир Баряков /Банско/

ТЕРЕННО ОБХОЖДАНЕ НА ЗЕМЛИЩЕТО НА БАНСКО

Експедицията се ръководи от проф. д-р Александър Фол.

Целта е интердисциплинарно изследване на района за античната епоха и античното наследство в традиционната култура чрез теренни археологически и анкетни проучвания и лабораторна дейност.

На карта бяха нанесени 1 крепост, 1 открито селище /?/, 3 некропола, 1 параклис /?/, 2 могили, проследен участък от римски път. Започна нанасянето върху картата на запазената топонимия в землището на Банско, независимо дали има археологически паметници в съответните местности.

Изследването на района е съвсем в началото си.

Златка Генова /Велико Търново/

ОБХОЖДАНЕ И СОНДАЖИ В ЗЕМЛИЩЕТО НА С. ВЛАДИМИРОВЦИ, РАЗГРАДСКО

Започналите през 1987 г. проучвания имаха за цел да проверят достоверността на сведенията за късносредновековен християнски некропол, а заедно с това да регистрират всички съществуващи форми на поселищен живот – от ранното средновековие до XIX в.

Със сондажи в северния край на селото бе установено местонахождението на некропола, а разчистените 14 гроба потвърждават християнската му принадлежност. Въз основа на намерените монети, погребенията могат да се датират между първата половина на XVII– началото на XVIII в.

В ранносредновековната крепост, разположена на югозапад от селото и документирана още в началото на нашия век от К. Шкорпил, със сондажи по северната стена бе установена дебелината ѝ /2.0 - 2.10 м./, начина на градеж и фундирането на основите ѝ, а във вътрешността ѝ бе разкрита частично полуземлянка. Според откритата в нея битова керамика тя може да се отнесе към X - началото на XI в. По повърхността се откриват и фрагменти от по-късни епохи, но те са съвсем малко на брой и не свидетелстват за постоянно обитаване след началото на XI в. Около крепостта следи от живот няма, с изключение на мюсюлманския некропол югозападно от нея, който вероятно принадлежи на съседното село Кара - Михал.

Стефан Лисицов /София/

СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ НА КРЕПОСТИ ПО ЮЖНИЯ И СРЕДНИЯ ДЯЛ НА ИЗТОЧНА СТАРА ПЛАНИНА

Целта бе чрез сондажи да се открие датировъчен материал от древните фортификационни съоръжения по Сливенската, Котленската, Върбишката, Стидовската и Гребенец планини, а в някои случаи да се установи типът на изграждане на защитните съоръжения и строителните материали, вложени в тях.

Сондажите бяха заложени край вътрешните лица на крепостните стени и кули и край сгради в крепостите, където се предполага натрупването на културни напластявания, а също и по стръмните склонове под укрепленията. Сондажни проверки се направиха при 18 крепости, като при почти

всички се откри керамичен материал от периода на късната античност /V- VI в./ и българското средновековие. В две от крепостите /в масива Сините камъни от Сливенската планина/ по повърхността на терена се откриха чирепи от тракийска керамика от ранножелязната епоха /XII- VI в. пр. н. е./, а в една - късноримска керамика /III - IVв./.

Установи се, че по южните склонове на планината до 600-700 м. надморска височина почти не се срещат средновековни находки след XI- XII в. Материали от периода на Второто българско царство се откриват в укрепленията по високите части на посочените планини, както и по северните склонове на Котленския балкан. Предимно в крепостите на Котленската планина се среща фрагментирана керамика от ранното българско средновековие /IX - X в./.

Защитните съоръжения в проучените твърдини са изградени най-често от камък на хоросанова спойка /на повечето места с примес от керамични ядки в градежа/ по типа "опус имплектум". Само при три от крепостите защитните куртини са зидани от камък на кална спойка или по типа "суха зидария".

Марин Димитров /Балчик/

ОБХОЖДАНИЯ В РАЙОНА НА ХЪРСОВО И РУЖИЦА, НИКОЛАКОЗЛЕВСКА СЕЛИЩНА СИСТЕМА, ВАРНЕНСКА ОБЛАСТ

През 1987 г. беше извършена обиколка по терена около някои селища в селищна система Никола Козлев. Наред с преоткриването на някои стари поселения с различна датировка от IV в. пр. н. е. до към началото на XII в., беше регистриран и един нов обект. Разположен е северозападно, на около

500 м. от с. Хърсово, в м. Бадълъците. Местността е дена с водоизточници: от изток са разположени изворите на р. Хърсовска, а от запад - м. "Черните кладенци" - сега каптирани за водоснабдяването на селото. В югоизточна страна, в подножието на обекта, понастоящем съществува чешма.

Обектът е твърде значителен по площ - над 200 дка., сега заст от орни площи. Установи се, че мястото е било обитавано почти без прекъсване от средата на IV в. пр.н.е. до към началото на XII в. Откри се значително количество фрагментирана керамика, сребърна монета от Аполония, няколко десетки римски и ранновизантийски монети до средата на VI в., части от ранновизантийски амфори, старобългарска керамика - гърнета с излъскани ивици и успоредни врязани линии, византийски монети от X - XI в., както и една златна монета на Константин VII Порфирогенет. Българското средновековие е представено и от значително количество медно-бронзови апликации и други видове находки.

Борис Борисов /Раднево/, Красимир Лещаков /София/

ЕКСПЕДИЦИЯ "МАРИЦА - ИЗТОК 87"

В изпълнение на програма "Марица - Изток" за проучване на историческото минало на Радневската и Гълъбовската община през 1987 год. продължиха теренните обхождания в района на СО "Марица - Изток". Обходени бяха цялостно землищата на селата Трояново, Ковач, Гледачево, Медникарово и Мъдрец, а частично - на Полски Градец, Знаменосец и Любеново. Бяха регистрирани общо 4 селищни могили, 4 селища от късната желязна епоха, 6 селища от римската епоха, 1 от ранновизантийския период, 6 средновековни селища, 2 селища от периода на турското владичество и 39 надгробни могили.

С цел да се изясни стратиграфията и хронологията на някои от паметниците бяха направени неголеми сондажи: на селищните могили в с. Ковач, до с. Полски Градец и в м. Асарлъка до с. Знаменосец.

Селищна могила в с. Ковач - почти напълно унищожена, запазен тънък пласт от културната група Караново I, характеризиращ се с рисувана керамика.

Селищна могила до с. Полски Градец - проучени първите два хоризонта от втората половина на бронзовата епоха-етап Михалич, на площ от 50 кв. м.

Селищна могила в м. Асарлъка до с. Знаменосец - обитавана през средновековието, ранновизантийския период, римската епоха, двата етапа на желязната и бронзовата епохи. В средновековния културен пласт бяха открити основи от 3 жилища; две наземни и едно - полувкопано; също основа от силно разрушена крепостна стена. Въз основа на археологическите материали и монетите средновековният културен пласт се датира към X - XII в.

ПОДВОДНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ

Тираж 500 броя

А. Салкин /Каварна/, Хр. Ангелова

ПОДВОДНА АРХЕОЛОГИЧЕСКА ЕКСПЕДИЦИЯ "КАВАРНА-87"

Подводните археологически проучвания бяха ограничени в акваторията пред челната част на нос Чиракман и на запад от него. Като първи етап на строителството се предвижда направата на път край Чиракман, което наложи да проучим дъното пред носа на дълбочина от 4 до 8 метра. Значителна част от керамиката се откри на дълбочина от 4 до 6 метра близо до брега, което доказва, че земетресението от I-ви век пр. н. е. е причинило значителни срутвания в южните склонове на селището и по-малко в челната част на носа. Открита беше подпечатана амфора от о-в Кос, керамика от елинистическата, римска и преобладаващо от късноантичната епохи . Извадени бяха много фрагменти от съдове и от късносредновековната епоха.

М. Лазаров /Варна/

ПОДВОДНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В ПОМОРИЙСКОТО ЕЗЕРО

Проучванията проведени от групата за подводна археология при НИК - ЮНЕСКО, бяха насочени в две направления:

Да се продължи чрез геофизични методи търсенето на стени под водите на Соленото поморийско езеро.

Окончателно проучване на потъналия товар от покривни керемиди в морето, непосредствено пред хотел "Поморие".

Геофизичните проучвания бяха съсредоточени в този участък на езерото, където се очакваше продължението на

крепостната стена. Бе използван отново метода на комбинираното електропрофилиране. Бе очертана крепостната стена на Анхиало. В план крепостта прилича на трапец.

Бе проучен товара от потънали керемиди. Чрез ижектор бе почистен слоя в дълбочина, с цел да се търсят останки от потънал кораб, Следи от кораб не бяха открити. Поради опасност товарът от керемиди да бъде разнесен, в резултат на завихрянето след пълното му документиране, керемидите са извадени и предадени на музейната сбирка в Поморие.

В. Велков, В. Найденова, Б. Димитров /София/

ПОДВОДНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ ПО ЮЖНОТО ЧЕРНОМОРИЕ

През м. юли 1987 год. групата за подводни проучвания "Космос" към НИК-ЮНЕСКО работи в залива Арапя, северно от гр. Мичурин.

Конфигурацията на брега и морското дъно го правят удобен за приставане, което се доказва от котви от края на II хил. пр. н. е. до XVIII в. Малките размери на залива не са създали условия за развитието на поселищния живот.

Под нападали големи камъни се намериха много фрагменти от еднотипни амфори от трапезна керамика. Откриването им на малка площ, както и еднаквостта на формите от двата вида съдове показват, че вероятно се е попаднало на част от товар на кораб.

Трапезната керамика е представена от дълбоки паници и купи изработени от добре пречистена глина. Някои от съдовете са украсени с щемпелувани кръстове - хризми или с волтуообразна украса под хоризонталните рамене.

Анализът на фрагментите показва, че по качество те не отговарят нито на северoафриканската червенолакова керамика, нито на късноримската "C" керамика. По форма те са най-близки до тип 10 на "C" керамика, аналогични с нейната украса са и щемпелите - кръстове.

Най-вероятна е хипотезата, че това са съдове, които имитират популярната през IV - VI в. "C" керамика и се отнасят към периода от средата на V до края на VI век.